

სახით, უბრალოდ, არ არსებობს. შესაბამისად, თუკი ორგანიზაცია მიზნად დაისახავს ასეთი გადაწყვეტილების მიღებას, მაშინ იგი ერთგვარ ინოვაციურ პროცესში. ინიცირების სტადიაზე ორგანიზაციამ უნდა გაარკვიოს:

- როგორია პრობლემის გადასაჭრელად საჭირო ინოვაცია, როგორია მისი ძირითადი პარამეტრები და მათი მისაღები მნიშვნელობები; სად და როგორ შეიძლება სიახლის მოძიება (შემუშავდეს იგი საკუთარი ძალებით ანდა ამ საქმეში ჩაერთოთ სხვა ორგანიზაციები, და როგორ პირობებში შეიძლება მათზე ურთიერთქმედება). მართალია, ზოგჯერ ხდება ისე, რომ პრობლემა გადაიჭრება უკვე არსებული, მაგრამ ამ მიზნით ჯერ გამოუყენებელი სიახლეების საფუძველზე შეიძლება მოგვეყენოს, რომ აქ არანაირი ინოვაცია არ არის და ორგანიზაცია უპრობლემოდ აითვისებს მას. ასეთი შეხედულება ილუზიის დონეს ვერ გასცდება. ჯერ ერთი, უნდა შეგვეძლოს იმის განსაზღვრა, სად და რა კრიტერიუმებით უნდა გავაგრძელოთ ძიება და მეორეც, შეირჩეს ის სიახლე, რომელიც სხვებზე უფრო მეტად მიესადაგება პრობლემას.

როგორც არ უნდა იყოს, ინიცირება სრულდება სიახლის შეძენით (სასაქონლო იდეა, ტექნოლოგიური სქემები და ა.შ.), რომელსაც შეედლება გადაჭრას ორგანიზაციის წინაშე მდგარი პრობლემა იმისაგან დამოუკიდებლად, თუ საიდან იქნა აღებული ინოვაცია, მზადამუშავებების არსენალიდან, შეუკვეთეს სხვა ორგანიზაციას თუ შეიქმნა საკუთარი ძალებით. მხოლოდ ამის შემდეგ ორგანიზაცია იწყებს ინოვაციის დაპროექტებას. იგი გულისხმობს იმის განსაზღვრას, თუ როგორ, რა ვადებში და სახსრებით ჩაერთოს აქტიურად სიახლე ორგანიზაციის საქმიანობაში. მანამ, სანამ შევუდგებოდეთ ორგანიზაციულ გარდაქმნებს, საჭიროა:

- ნათლად ჩამოყალიბდეს, რას შეიძლება მიადწიოს ფირმამ ინოვაციების დანერგვით და რისი მეშვეობით;
- განისაზღვროს გარდაქმნის განხორციელების კრიტერიუმები, რის საფუძველზე დაროგორ განხორციელდება იგი, გატარდება თუ არა ცვლილებები და რამდენად წარმატებულად;
- შეთანხმება იმაზე, თუ როგორი რეაგირება მოჰყვება ამა თუ იმ შუალედურ შედეგებს;
- უნდა დადგინდეს, სამუშაოთა რა ნაწილი შესრულდება საკუთარი ძალებით და რომლის შესრულებას დასჭირდება გარეშე ძალები.

აღნიშნულის საფუძველზე დგება გეგმა, რომელიც ფირმის ადმინისტრაციის მოწონების შემდეგ ხდება სიახლეების ათვისებასთან დაკავშირებული სამუშაოების საფუძველი.

სამწუხაროდ, პრაქტიკაში ინოვაციური პროცესის პირველი (საინიციატივო) და განსაკუთრებით მეორე (პროექტული) სტადიები ხშირ-

ად იჩქმალება, ხდება ისეც, რომ ორგანიზაციები არ შეიმუშავებენ სიახლის ზუსტ სპეციფიკაციას. ამასთან, დასაწერად შემოთავაზებულია ისეთი სიახლეები, რომლებიც არა თუ არ უზრუნველყოფენ სიმწიფეების გადალახვას, არამედ ხანდახან მათ პირდაპირი კავშირი არა აქვთ პრობლემასთან. უფროსშირად გეხვდება ინოვაციების დანერგვის უგულისყუროდ და ზოგადად შედეგინილი გეგმები, რაც ინოვაციაზე ერთობ ბუნდოვან წარმოდგენას ქმნის. მხოლოდ საქმის მსვლელობისას ზუსტდება, სახელდობრ რა ინერგება და რა შედეგებს უნდა მოველოდეთ მათგან.

ცხადია, რომ ის ორგანიზაციები, როლებიც ინოვაციებისადმი ასეთ მიდგომას ავლენენ, როგორც წესი, სრულად ვერ აღწევენ სასურველ ეფექტს. სიახლეების ათვისება უნდა იყოს მიზანსწრაფული და გეგმაზომიერი, მაგრამ ხშირად (განსაკუთრებით რთული და მასშტაბური სიახლეებისა და მსხვილი ორგანიზაციების შემთხვევაში) ხორციელდება მისი შემოწმება, „გამოცდა“, ეს ნიშნავს სიახლეების ექსპერიმენტურ დანერგვას კომპანიის რომელიმე ნაწილში ანდა მისი საქმიანობის რომელიმე ერთ კომპონენტში. ასეთი ექსპერიმენტის მიზანია ინოვაციების გავლენის შეფასება მიღწეულ შედეგებზე, ასევე შესაძლო, მათ შორის არასასურველი, შედეგების შეფასება. მისი მსვლელობის დროს გამოსწორდება ნაკლოვანებები, შედის კორექტივები პირველ ნაწიის გეგმაში, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში ხდება სამუშაოების მსვლელობაში სტრატეგიისა და ტაქტიკის გადახედვა.

თუკი ექსპერიმენტები მთლიანად განაპირობებენ სასურველ ეფექტს, იწყება სიახლის სრულმასშტაბიანი დანერგვა. იგი მთლიანად, ყოვლისმომცველად და საბოლოოდ რეალიზდება ორგანიზაციაში. ამასთან პრაქტიკულად გადაიჭრება ის პრობლემა, რამაც ინოვაციების დანერგვა განაპირობა. ამავდროულად, სიახლის სრულმასშტაბიანი დანერგვაც კი არ არის მისი ათვისების პროცესის დასასრული. იმისთვის, რომ იგი მთლიანად გახდეს ორგანიზაციული სისტემის განუყოფელი ნაწილი, საჭიროა მისი ინსტიტუციონალიზირება. ეს იმას ნიშნავს, რომ სიახლე ორგანიზაციული სისტემის არა მარტო განუყოფელი ნაწილი ხდება, არამედ იგი უკვე აღარ აღიქმება, როგორც რაღაც განსაკუთრებული და არაჩვეულებრივი. ხდება მისი „რუტინიზება“, გარდაიქმნება რაღაც შეზღუდულ, მისთვის ბუნებრივ, წარმოებისათვის ჩვეულ და შემოწმებულ ელემენტად. შემდგომში იგი უკვე აღარ ამოვარდება საერთო ფონიდან და უკვე აღარ არის შესამჩნევი და თვალში საცემი. როცა ახალი კარგავს თავის სტატუსს და ხდება ძველის განუყოფელი ნაწილი, ეს ნიშნავს ინოვაციური პროცესის სრულად დასრულებას.

ურთიერთდამოკიდებულება ამ პროცესში ჩართულ პირებს შორის. წარმოების პერსონალი ახალ გარდაქმნებს არ აღიქვამს, როგორც რაღაც საჩუქარს. შეიძლება მათი დამოკიდებულება გარეგნულად კეთილგანწყობილი იყოს, მაგრამ შინაგანად პერსონალის უმეტესობა ალმაცერად უყურებს ინოვაციებთან დაუკავშირებულ გეგმებს, ზოგიერთი კისპორტული აზარტით ეწინააღმდეგება მას. იმისთვის, რომ გარდაქმნები აღმოჩნდნენ ნამდვილები და ქმედითები, საჭიროა მათი აზრის დაყვანა მათზე, ვისაც ისინი ასე თუ ისე ეხება, მათი დარწმუნება ცვლილებების აუცილებლობაში, იმაში, რომ განახლებული სიტუაციები შეესაბამება მათ ჭეშმარიტ ინტერესებს. საჭიროა გეგმების ღია და გულახდილი განხილვა, ოღონდ ეს უნდა გაკეთდეს ფრთხილად და ცვლილებათა შედარებით ფაქიზი და მგრძობიარე ასპექტების ბოლომდე გამჟღავნება სავალდებულო არ არის.

თუკი ცვლილება სწრაფად და მტკიცედ უნდა განხორციელდეს, მაშინ კიდევ ერთხელ დაფიქრება საჭირო იმის თაობაზე, თუ რამდენად გადაუდებელია იგი, რამდენადაც მოქმედებათა დაჩქარება გულისხმობს პერსონალთან მათ განხილვაზე, მათთან მიზნებისა და ამოცანების შეთანხმებაზე უარის თქმას. ასევე ვერ მოხერხდება მათი უშუალო ჩართვა გარდაქმნების პროცესში. ამან შეიძლება საქმეთა დამუხრუჭება გამოიწვიოს გეგმების რეალიზაციის სტადიაზე. სხვა სიტყვებით, ძალზე სწრაფმა ცვლილებებმა შეიძლება შექმნას სიძნელებები, რომელთა დაძლევის შეიძლება დიდი დრო დასჭირდეს ცვლილებათა გულდასმით მომზადებისათვის საჭირო დროსთან შედარებით. ის, რაც დაიზოგება გეგმების შედგენის სტადიაზე, უკან დაუბრუნებლად დაიხარჯება დანერგვის პროცესში.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს იმასაც, რომ ინოვაციების მართვისას საჭიროა მეტი პასუხისმგებლობა და გულმოდგინება და არა რუტინული ცვლილებები. ეს განსაკუთრებით ეხება მართვის ზედა ეშელონებს. თუკი ხელმძღვანელობა ეცდება მომსახურე პერსონალისა და საშუალო დონის მენეჯერთა ზურგს უკან იმოქმედოს, საქმე შეიძლება, სულაც, კრახით დამთავრდეს. ხელქვეითებთან შეთანხმებული მოქმედებით და მათი ჩართვით გარდაქმნების პროცესში ლიდერი არა მარტო გაათვითცნობიერებს და რთავს მათ ამპროცესში, არამედ აძლიერებს თავის პოზიციებს ორგანიზაციაში. შეუძლებელია თანამშრომელთა სრული ჩამოცილება ორგანიზაციაში მიმდინარე ცვლილებებთან. ეს ხომ მათი გარემოა. ხელმძღვანელი, რომელიც ცდილობს ხელქვეითები გათვითცნობიერებულად არ იყვნენ საწარმოში მიმდინარე გარდაქმნებში, ხშირად საკუთარი გეგმების განხორციელების ძირითადი მუხრუჭი ხდება.

მუშაკი ვერ შეძლებს ცვლილებების მართვის პროცესზე პასუხისმგებლობის თავის თავზე აღებას. მისი ფუნქციაა მთელი თავისი ძალისხმევის კონცენტრაცია მოახდინოს მის წინაშე დასმული ამოცანის შესრულებაზე. ეს კი, თავის მხრივ, დამოკიდებულია ისეთ ფაქტორებზე, როგორცაა ჯანმრთელობის მდგომარეობა, კვალიფიკაციის დონე, პროფესიული გამოცდილება, ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, პიროვნული თვისებები, მოტივაციის ხარისხი და ა.შ. ამიტომ, თუკი ხელმძღვანელი მიისწრაფვის გარდაქმნების ეფექტიანობისკენ, მან მთლიანად თავის თავზე უნდა აიღოს პასუხისმგებლობა მიღწეულ შედეგებზე. მან ისე უნდა მოახდინოს საქმის ორგანიზება და წარმართვა, რომ ხელქვეითებმა შეძლონ მთელი თავიანთი შესაძლებლობების სრული გამოვლენა. ხელმძღვანელი მოწოდებულია, ხელი შეუწყოს ცვლილებებს, უბიძგოს აქეთკენ ორგანიზაციას, დაეხმაროს მუშაკებს, გაიგონ და ობიექტურად შეაფასონ სიტუაცია და მაქსიმალურად გამოავლინონ საკუთარი შესაძლებლობები. დიდი სიფრთხილე სჭირდება ხელმძღვანელს შემდეგი ფრაზების გამოყენებისას: „შევცვლით აზროვნების სტილს“, ანდა „შევცვლით მითითებებს“, ეს თავისთავად არის „ძალისმიერი მიდგომის“ დემონსტრირება, ცვლილებებისადმი მათი იძულება. საჭიროა ხელმძღვანელობის მხრიდან ისეთი ქმედებები, რომ პერსონალი კეთილად განაწყოს ორგანიზაციაში მიმდინარე ინოვაციური ცვლილებების მიმართ.

ამასთან, თუკი ორგანიზაციის მუშაკები გულგრილად ეკიდებიან მათ მიერ შესასრულებელ ფუნქციებს და აქედან გამომდინარე, არაეფექტიანად ასრულებენ მათ, ეს მათიბრაღი არ არის, არამედ უბედურება თვით ორგანიზაციაში აზროვნების არასწორი წყობის პირდაპირი შედეგია. ორგანიზაციული სტრუქტურის, განვითარების ორიენტირების საქმიანი პოლიტიკის განახლებამ შეიძლება გამოიწვიოს ისეთი გარემოს შექმნა, რომელშიც მუშაკები უფრო ადეკვატურად აღიქვამენ თავიანთ ამოცანებს და შეექმნებათ საჭიროცოდნის მარაგი აღნიშნულ მოვლენებთან მიმართებაში. მართვაში ცვლილებების სწორ აღქმაში ხელმძღვანელობას კარგ სამსახურს გაუწევს და დაეხმარება ჯ. კოტერის მიერ შედგენილი 8-საფეხურიანი მოდელი (ცხრილი 2), [13. გვ., 4].

ინოვაციების ათვისებლობა (ათვისების უნარი). ინოვაციური პროცესის წარმატება დამოკიდებულია არა მარტო სწორად შერჩეულ სტრატეგიაზე, პარტნიორებთან და თანამშრომლებთან სწორ თანამშრომლობაზე, არამედ თვითონ ორგანიზაციის მიერ სიახლეების ათვისების და აღქმის უნარზე. ეს სხვა არაფერია, თუ არა ორგანიზაციის მზადყოფნა ათვისების ინოვაციები, შეძლოს მისი მოძიება და დანერგვა.

ორგანიზაციის მიერ ინოვაციების ამო-
ვისებლობა განისაზღვრება ფაქტორების ორი
ჯგუფით:

ინოვაციური პოტენციალით; კომუნიკა-
ციური სტრუქტურით.

პირველ ჯგუფს მიეკუთვნება: სიახლეების
შესახებ ინფორმაციის ფლობა, მათი გამოყენე-
ბის გზებისა და ხერხების ცოდნა; საჭირო

სიახლეებისადმი რეალური ხელმისაწვდომობა,
ანუ მზა დამუშავებების თავისდროულად მიღე-
ბის შესაძლებლობა, მათზე შეკვეთების მიცემა
ანდა შექმნა საკუთარი ძალებით; რეზერვების
არსებობა (მატერიალური, ფინანსური, კადრობ-
რივი და ა.შ.), რომლებიც შეიძლება წარიმართოს
ინოვაციების განხორციელებაზე მიმდინარე სა-
ქმიანი ოპერაციებისათვის ზარალის მიყენების

ცხრილი 2

ჯ. კოტერის გარდაქმნის (განახლების) მოდელი

	საფუძვური	დახასიათება
1	მიზნის დასახვა	წააქეზეთ მუშაკები კარგად გაერკვნენ შექმნილ სიტუაციაში და ჩამოაყალიბონ გარდაქმნის გონივრული, რეალისტური და პერსპექტიული მიზნები.
2	ხელმძღვანელი ბირთვის შექმნა	მოიძიეთ და შეარჩიეთ შესაფერისი მაღალი პასუხისმგებლობის, შინაგანად წარმატებული და შემოქმედებითი პოტენციალის მქონე მუშაკები, რომელთაც საჭირო პროპორციით ექნებათ უნარი და ჩვევები შეხამებული; გააერთიანეთ ისინი გუნდში, რომელიც მოწოდებული იქნება, უხელმძღვანელოს გარდაქმნების პროცესს.
3	სიტუაციაზე ადექვატური შეხედულების ჩამოყალიბება	ახსენით, განვითარების რომელ ფაზაშია ორგანიზაცია და თქვენი აზრით, რომელ ფაზაში უნდა იყოს იგი და რა უნდა გააკეთოთ იმისთვის, რომ ორგანიზაცია აღმოჩნდეს იქ, სადაც უნდა იყოს სინამდვილეში.
4	ურთიერთობა პერსონალთან	გქონდეთ ფართო დიალოგი თქვენს მუშაკებთან. მოახდინეთ გარდაქმნების იდეის პროპაგანდირება. გადმოიბირეთ მუშაკები თქვენს მხარეს და ჩართეთ კონკრეტული ქმედებების დაგეგმვაში. დაარწმუნეთ მუშაკები, რომ ცვლილებები, რომლებიც უნდა გაგრძელდეს ორგანიზაციაში, საჭიროა თვითონ ორგანიზაციისთვის და საბოლოო ჯამში, სახარებლო იქნება თვით პერსონალისათვისაც.
5	გარდაქმნათა საერთო საერთო ხელმძღვანელობა	აღკვეთეთ ყველა ის წინააღმდეგობა და ბარიერი, რაც ცვლილებებს შეაფერხებს. შეეცადეთ შექმნათ კონსტრუქციული უკუკავშირები. არ ჩაახშოთ განსხვავებული აზრი და წაახალისეთ ასეთი აზრის მქონე პირები შესაძენვე მიღწევებისა და გეგმების შესრულების პროგრესისთვის.
6	შექმენით „გამარჯვებულის ატმოსფერო“.	ყოველი დიდი მიზანი უნდა დაიყოს მთელ რიგ შემადგენელ შუალედურ ქვემიზნებად, მოკლევადიან და ადვილად მისაღწევ ქმედებებად. შედეგების ხშირი შეჯამებისას, ყოველთვის უნდა დაფიქსირდეს მიღწევები და წახალისდეს ისინი, მაგრამ ამასთან, ყველაზე დიდი მიზნების (ინიციატივების) რიცხვი დიდი არ უნდა იყო? რათა თავიდან იქნეს აცილებული ქმედებათა ქაოტურობა, ქმედებათა მოზღვავება. აუცილებლად უნდა დაფიქსირდეს მოცემულ ეტაპზე მიღებული შედეგები. გავხადოთ ისინი შეუქცევადი მანამ, სანამ გადავიდოდეთ მომდევნო ეტაპზე.
7	თანმიმდევრობა და უწყვეტობა	მხარი დაუჭირეთ და წახალისეთ თქვენი მუშაკების მიზანსწრაფულობა და შეუპოვრობა, განსაკუთრებით მაშინ? გასატარებელი ცვლილებები გაწვდილია დროში. წაახალისეთ ზუსტი და სრული ანგარიშების წარმოდგენა საქმის მდგომარეობისა და მიღწეული პროგრესის შესახებ. გააშუქეთ როგორც მიღწეული შედეგები, ასევე განსახორციელებელი ქმედებების ორიენტირები.
8	ცვლილებების ორგანიზაციული განმტკიცება	დააფიქსირეთ წარმატებული გარდაქმნების შედეგების შესაბამის სტრუქტურებში და ფორმებში-დაწინაურეთ მათი მომხრეები, დაიქირავეთ ახალი მუშაკები, დააფიქსირეთ ორგანიზაციული გარდაქმნები და ა.შ ჩართეთ ეს გარდაქმნები თქვენს ორგანიზაციულ კულტურაში.

გარეშე.

მეორე ჯგუფს ქმნიან: ორგანიზაციის სიდიდე ანუ მისი მასშტაბები (მუშაკთა რიცხვი, კაპიტალი და ა.შ.) და მისი კუთვნილი რესურსები (ბრუნვა, მოგება და ა.შ.); სირთულე (კომპლექტურობა) - სხვადასხვა სახის სპეციალისტების რიცხვი და მათი პროფესიული მომზადების შინაარსი და მიმართულებები; საქმიანობის ფორმალიზაცია - მკაცრი განაწესების, წესებისა და პროცედურების დაცვა; ხელისუფლების ცენტრალიზაცია - უფლებამოსილებათა კონცენტრაცია ხელმძღვანელთა მცირე რიცხვის ხელში და ინფორმაციული ნაკადების „ვერტიკალიზაცია“.

პირველი ჯგუფის ფაქტორები ინოვაციების ამთვისებლობის (ათვისების უნარის) საერთო ფონს შეადგენენ. უფრო ზუსტად, ისინი მისი წინაპირობებია (ეს ფაქტორების ინოვაციების წინაპირობებს წარმოადგენს). სინამდვილეში, თუკი ორგანიზაციამ არ იცის, საიდან მიიღოს ინოვაცია, მას არც მისი გააზრების საფუძველი აქვს. თუკი მან იცის, რასიახლე სჭირდება და სად შეიძლება მისი მოპოვება, მართალია, რეალურად იგი ხელმისაწვდომი არ არის, მაგრამ ინოვაცი-აზე არის პრაქტიკული შანსები, თუმცა ძალზე მცირე.

და ბოლოს, თუ ორგანიზაცია კარგად ერკვევა სიახლეებში, მაგრამ მის სარეალიზაციოდ არ გააჩნია საჭირო რესურსები, მაშინ საწარმოს ეფექტიან განახლებაზე დაიმედება არ შეიძლება. ყველა ეს ფაქტორი მოქმედებს ერთი და იმავე მიმართულებით. რაც უფრო მეტია მათი მნიშვნელობა, მით უფრო მეტია ორგანიზაციის სიახლეებისადმი ამთვისებლობა (ათვისების უნარი) და პირიქით, რაც უფრო დაბალია იგი, მით

უფრო ძნელია ინოვაციური მიზნების მიღწევა.

სულ სხვა საქმეა მეორე ჯგუფის ფაქტორები. ისინი მოქმედებენ სხვადასხვა მიმართულებით და ორგანიზაციის მიერ სიახლეების ათვისებაში თავიანთი საპირისპირო წვლილი შეაქვთ. ასე მაგალითად, მსხვილი ორგანიზაციებისთვის ადვილია ინოვაციის ინიცირება და მათი განხორციელების გეგმის შედგენა, მაგრამ გაცილებით ძნელია სიახლის ათვისება მათი სტრუქტურის სიდიდის და ხშირად წარმოქმნილი კომუნიკაციური პრობლემების გამო. რთული სტრუქტურის მქონე ორგანიზაციებს (განსხვავებული კომპენტენტებით) ხელეწიფებათ პრობლემის დასმა და ასევე, მათვის ადვილია შესაფერისი სიახლის პოვნა მის გადასაჭრელად. სამაგიეროდ, აქ ყალიბდება ბარიერები სპეციალისტების შეხედულებების საპირისპირო ანდა განსხვავებული ორიენტირების გამო, როცა ისინი იწყებენ ინოვაციების პროექტირებას და მათი რეალიზაციის განხორციელებას. ცენტრალიზაცია, რომელიც უზრუნველყოფს მკაცრ კონტროლს შესრულებაზე, ძალზე ეფექტურია სიახლეების ათვისებისას, მაგრამ აშკარად არაეფექტურია ინოვაციების პროექტირებისას და განსაკუთრებით მისი ინიცირებისას. ხოლო იმ ორგანიზაციებში, რომელთა საქმიანობა ფორმალისტული ხასიათისაა და ასე თუ ისე დაცულია დისციპლინა, კარგად ართმევენ თავს არა მარტო ინოვაციების ათვისების სტადიას, არამედ ასევე წარმატებით ახორციელებენ ინოვაციების დაპროექტებას, ოღონდ, ცენტრალიზებული ორგანიზაციის შემთხვევების მსგავსად, ისიც პასიური ხდება, როგორც კი საჭირო ხდება პრობლემაზე ზუსტი პასუხის გაცემა და მისი გადაჭრისათვის აუცილებელი სიახლის პარამეტრების განსაზღ-

ცხრილი 3

დამოკიდებულება ინოვაციების ამთვისებლობასა და ორგანიზაციის სტრუქტურულ მახასიათებლებს შორის ინოვაციური პროცესის სტადიების მიხედვით

		ინოვაციური პროცესების სტადიები		
		ინიცირება	პროექტირება	ათვისება
ფაქტორები	სიდიდე	ხელს უწყობს	ხელს უწყობს	აფერხებს
	სირთულე	ხელს უწყობს	აფერხებს	აფერხებს
	ცენტრალიზაცია	აფერხებს	აფერხებს	ხელს უწყობს
	ფორმალიზაცია	აფერხებს	ხელს უწყობს	ხელს უწყობს

ვრა (ცხრილი 3).

თუ გავითვალისწინებთ ამ გარემოებას, რომ ეს ფაქტორები იზოლირებულად კი არარსებობენ, არამედ ურთიერთგადახლართულები არიან, მაშინ დავრწმუნდებით რომ სიახლეების ათვისების სურათი ერთობ წინააღმდეგობრივი და ბუნდოვანი პროცესია.

ძნელია, ორგანიზაციის სტრუქტურული მახასიათებლების გათვალისწინებით, ერთმნიშვნელოვნად იმის წინასწარ განსაზღვრა, თუ რამდენად გაართმევს თავს ორგანიზაციისთვის ინოვაციურ ამოცანებს, რამდენადაც ზემოთ ჩამოთვლილი არც ერთი ფაქტორი არ არის უპირობო სტიმული (რომელიც გამორიცხავს „მუხრუჭს“ ინოვაციური პროცესის ყველა სტადიაზე) და არ შეიძლება იყოს ინოვაციების უპრობლემოდ განხორციელების იდეალური მოდელი.

მაგალითად, განვიხილოთ შემთხვევა, როცა ორგანიზაცია არის მსხვილი, რთული, ცენტრალიზებული და ფორმალიზებული. აქ ორი ფაქტორი განაპირობებს ინოვაციური პროცესის ყოველი სტადიის წარმატებით განხორციელებას. ერთი შეხედვით, არის საფუძველი იმისა, რომ ვიმედოვნებდეთ ეფექტიანობაზე, თუმცა ორი დანარჩენი ფაქტორიც გამოდის დაბრკოლების სახით, რის გამოც ჯამური ეფექტი არც თუ ისე თვალში საცემია. ამიტომაც გასაკვირი არ არის, რომ ბევრი ორგანიზაცია ისწრაფვის იპოვოს სხვა სტრუქტურული გადაწყვეტილებები, რაც შესაძლებელს გახდის დაძლეული იქნას ეს სირთულე.

ერთ-ერთი ასეთი ღონისძიება შეიძლება იყოს ორგანიზაციაში ცალკე ქვედანაყოფის (ვთქვათ სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების განყოფილება) შექმნა, რომელიც თავის საკმაოდ მსხვილი და რთული შემადგენლობის მიუხედავად, ამავდროულად, დეცენტრალიზებული და ფორმალური ხასიათის მატარებელია. მას შეიძლება დაეკისროს სიახლეების ინიცირების ვალდებულება. ინოვაციების პროექტირებაში მონაწილეობა უნდა მიიღოს დაგეგმვის ორგანომ, რომელიც შეიძლება ფართოდ იყოს წარმოდგენილი, თუმცა შემადგენლობის მიხედვით – ერთგვაროვანი. მისი მუშაობა, რჩება რამკაცრად ფორმალიზებული, აიგება უფრო თავისუფალ საწყისებზე, რომელიც დაუშვებს შეხედულებათა და აზრთა გაცვლას, დისკუსიებს და ალტერნატიული იდეების წამოყენებას. რაც შეეხება ორგანიზაციის დარჩენილ ნაწილებს, ისინი ინარჩუნებენ თავიანთ ჩვეულებრივ სტრუქტურულ მახასიათებლებს. ეს მიდგომა, მიუხედავად ორგანიზაციის მიერ სიახლეების ამთვისებლობის ამაღლებისკენ მიმართული ქმედებების მთელი თავისი მიმზიდველობისა, აწყდება მთელ რიგ ძნელად მოსაგვარებელ პრობლემებს. მათგან მთავარია ინოვაციებით დაკავებული

ქვედანაყოფების გამიჯვნა სხვა სტრუქტურული ელემენტებისგან და საქმე მარტო იმაში როდია, რომ ისინი აღგენენ ე.წ. „სქემებს“, რომლის მიხედვით უნდა იმოქმედოს მთელმა ორგანიზაციამ, ე.ი. შეიძლება არც თუ ისე დიდი პასუხისმგებლობით მოეკიდონ თავიანთ საქმიანობას. გაცილებით მნიშვნელოვანია, რომ ინოვაციური საქმიანობის ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ინოვაციური საქმიანობის ორგანიზატორები დროდადრო სცილდებიან დანარჩენი ორგანიზაციის საქმიანობას დამათ შორის არ არის აზრთა სრული თანხვედრა.

აზრთა და მიზანთა თანხვედრა. მეორე შესაძლო გადაწყვეტილება შეიძლება იყოს სპეციალური ჯგუფების შექმნა, რომლებიც პასუხს აგებენ ინოვაციური პროცესის რომელიმე კონკრეტულ სტადიაზე. დაასრულებს რა თავის საქმიანობას, ჯგუფი ესტაფეტას გადასცემს სხვა ჯგუფს და მისი მისია შესრულებულად ითვლება. ჯგუფი იშლება, ხოლომისი წევრები ისევ ერწყმებიან თავიანთ პირველსაწყის ქვედანაყოფებს. ამასთან, შეიძლება თავიდან იქნას აცილებული „ნოვატორების“ ჩამოშორება „რივითებისგან“. მაგრამ აქვეყალიბდება მათ შორის უთანხმოება, თუმცა ცოტა უფრო განსხვავებული ხასიათის.

თავისი საქმიანობის დასრულების შემდეგ ყველა ჯგუფი თითქოსდა „ხელს იბანს“ და სრულიად იგნორირებას უკეთებს შემდგომ მოვლენებს. ამასთან, მათი ძალისხმევის ხარისხზე ბევრად დაბოკიდებული, რითი დაიწყებს საქმიანობის შემდგომში შექმნილი სხვა ჯგუფი. ამავე დროს, იმის გათვალისწინებით, რომ წინა ჯგუფში შეიძლება მოხვდა „არაკონდიციონებული“ საწყისი მასალა, მომდევნო ეტაპის მომსახურებისთვის შექმნილი ჯგუფი, საქმეს სანამ შეუდგებოდეს, მანამ შეიძლება მორალური პასუხისმგებლობა მოიხსნას მომავალ შედეგზე. ბოლოს და ბოლოს, ვლენობით ისეთ გარემოებას, რომ არავინარაფერზე პასუხისმგებელი არ არის და საბოლოოდ, როგორც ეს ბუნებრივად ხდება, „ექვსი ძიძის პატრონი ბავშვი თვალის გარეშე დარჩა“.

ასე რომ, არც პირველი და არც მეორე ვარიანტი პრობლემის გადაჭრის დროს არ ჩაითვლება პანაცეად. შეიქმნას თუ არა სპეციალური ქვედანაყოფი ინოვაციებთან მიმართებაში, ანდა შეიქმნას დროებითი ჯგუფები ინოვაციური პროცესის ცალკეული ეტაპების განსახორციელებლად თუ დარჩეს ორგანიზაციის ჩვეულებრივი სტრუქტურა – ეს დამოკიდებულია ორგანიზაციის მართვის სტილზე, საქმიანობის ტრადიციებზე და იმ სიტუაციებზე, რომელშიც მას უხდება ფუნქციონირება. სხვა საქმეა, როცა ეს გადაწყვეტილება ეხება ინოვაციურ პოტენციალს და ორგანიზაციის კომუნიკაციურ სტრუქტურას. სწორედ ისინი განაპირობებენ ძირითადად ინოვაციების ათვისებას და ინოვაციების შესაძლო ეფექტიანობასაც.

ინოვაციური პროცესი ნებისმიერი სიახლე ინოვაციად შეიძლება გარდაიქმნას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუკი საზოგადოება აღიარებს, შეაფასებს და დაადგენს მისი გამოყენების მიზანშეწონილობას. ნოვაცია ინოვაციად, ნებისმიერ ეკონომიკურ სიკეთედ, ინოვაციური პროცესის შედეგად გარდაიქმნება. ი. შუმპეტერის მსჯელობის თანახმად, ინოვაცია არის მოგების გენერატორი.

ინოვაციური პროცესი – ეს არის მეცნიერული ცოდნის ინოვაციებად გარდაქმნის პროცესი. იგი მოიცავს მოვლენათა თანმიმდევრულ ჯაჭვს: „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“.

სხვა სიტყვებით, იგი გულისხმობს ქმედების და სიახლის შექმნის თანმიმდევრულ სქემას, რომელიც ასრულებს სხვადასხვა ფუნქციებს: პროცესუალურს, დამატებითს, საბაზისოს, პროდუქტიულს და ა.შ. ამრიგად, ინოვაციური პროცესი მდგომარეობს სიახლეთა მიღებასა და მის კომერციულ რეალიზაციაში. იგი მოიცავს არა მარტო მეცნიერულ-ტექნოლოგიურ დამუშავებებს, წარმოებას, არამედ გაცვლასა და მოხმარებასაც.

სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ავტორთა უმეტესობა ერთიან თვალსაზრისს აფიქსირებს „ინოვაციური პროცესის“ ცნების მიმართ. რამდენადაც ინოვაცია ბაზარზე ახალი პროდუქტის, მომსახურების, ტექნოლოგიის (პროცესის) დანერგვით მთავრდება. მაგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში შრომის საგნები და შრომის საშუალებები, განსაკუთრებით ახალი მოხმარების საგნები, უნდა ფლობდეს სამომხმარებლო ღირებულებას. ამიტომ, ინოვაციური პროცესი მიზანშეწონილია განხილული იქნას ორი თვალსაზრისით:

– ჯერ ერთი, ინოვაციური პროცესი – ეს სიახლეების ახალ ტექნოლოგიებად გარდაქმნის პროცესია;

მეორეც – ინოვაციური პროცესი, ეს არის საქმიანობის ნებისმიერ სფეროში ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის ან არსებული ტექნოლოგიების არსებითად გაუმჯობესების დასრულყოფის პროცესი, ეკონომიკური დოვლათის წარმოების ორგანიზაციის პროგრესული ცვლილებები განხორციელების მიზნით.

ინოვაციური პროცესი რთული და არაერთგვაროვანი პროცესებისა და მოვლენების ერთობლიობის მომცველი ძალიან ფართო სფეროა. ინოვაციური საქმიანობა უფრო საერთო ცნებაა და სამეურნეო სუბიექტების მიზნებისა და შესაძლებლობისდა მიხედვით თავისთავში ინოვაციურ პროცესებსაც მოიცავს.

ინოვაციური პროცესის საფუძველია ახალი პროდუქტის სასიცოცხლო ციკლი: ახალი იდეის წარმოშობის მომენტიდან მომხმარებლების მიერ მის პრაქტიკულ ექსპლუატაციამდე, რიგი სპეციალისტების აზრით, ინოვაციური პროცესი,

როგორც რთული მრავალასპექტიანი კატეგორია, შეიძლება განხილული იქნეს სულ მცირე სამ ასპექტში:

- სამეცნიერო-კვლევითი, სამეცნიერო-ტექნოლოგიური, ინოვაციური, წარმოებრივი საქმიანობის და მარკეტინგის პარალელურ-თანმიმდევრული განხორციელება;

- ინოვაციების სასიცოცხლო ციკლის დროითი ეტაპები იდეის წარმოშობიდან მის დამუშავებასა და გავრცელებამდე;

- პროდუქციისა და მომსახურების ახალი სახეების დამუშავებისა და გავრცელების ნვესტირებისა და დაფინანსების პროცესი.

საერთოდ, ინოვაციური პროცესი მოიცავს: გამოგონებების, ახალი ტექნოლოგიების, ახალი სახის პროდუქციისა და მომსახურების მიღებასა და კომერციალიზაციას; წარმოებრივი, ფინანსური, ადმინისტრაციული ან სხვა ხასიათის გადაწყვეტილებებს; ინტელექტუალური საქმიანობის სხვა შედეგებს.

კონკრეტული ინოვაციური პროცესის შინაარსი განისაზღვრება დანერგვის ობიექტით ახალი პროდუქტით ან პროცესით. ამ უკანასკნელის საფუძველზე შესაბამისად ყალიბდება ინოვაციური პროცესის ორი ტიპი. ინოვაციური პროცესის ძირითადი თავისებურებაა ციკლურობა და ეტაპობრიობა; მათი არსი შეიძლება ამგვარად ჩამოყალიბდეს: ნებისმიერი ახალი ცოდნა გაივლის სრულციკლს მასში განივთებული პროდუქტებისა და პროცესების მორალურ მოძველებამდე, ცალკეული სტადიებისა და ეტაპების ჭრილში. ინოვაციური ციკლის ზოგიერთ განსაზღვრებაში განიხილება „გადაკვეთილი“ (შერეული) სტრუქტურა, რომელიც ყოველ შემთხვევაში ითვალისწინებს წარმოებაში ახალი პროდუქტების საცდელი ნიმუშების დანერგვას. ამგვარი ტენდენცია გასულ წლებში იყო დამახასიათებელი, ინოვაციური სფეროსათვის დაახლოებით მაშინ ქვეყანაში მეცნიერულ-ტექნოლოგიური სამუშაოების 85% ინერგებოდა ერთ-ორ საწარმოში, ხუთ და მეტ საწარმოში კვლევების მხოლოდ 1-2%-ის ათვისება ხდებოდა. აღსანიშნავია, რომ ინოვაციური ციკლის სტრუქტურაში ზოგიერთი ავტორი „მეცნიერებისა“ და „ტექნიკის“ სტადიებს გამოყოფს, მათ გამოიყენებს სტადიების „გამოკვლევისა“ და „დამუშავების“ ნაცვლად. თუმცა ამგვარი აზრთა სხვაობა არაპრინციპულია, რაზეც მიუთითებს ციკლის მითითებული ელემენტების არსი, აგრეთვე ამ სტადიების შესაბამისი ეტაპების შემადგენლობა. ნებისმიერი სტადია ცალკეული ეტაპისგან შედგება, რომლებიც მას ორ ასპექტში ახასიათებს: ერთი მხრივ, ერთი მთლიანის ე.ი. ინოვაციური ციკლის ნაწილი; მეორე მხრივ, როგორც ციკლის განკერძოებული, შედარებით დამოუკიდებელი ელემენტი, მისთვის დამახასიათებელი ღონისძიებების დასრულებული კომპლექსით.

ინოვაციური საქმიანობის მასშტაბებზე დამოკიდებულებით სხვადასხვა დონის ციკლები განიხილება. აქედან გამომდინარე, თვით ინოვაციური პროცესის ორნაირი ტრაქტოვკა განიხილება; **ინოვაციური რყევების (ცვლილებების) ციკლურობის კანონზომიერების პოზიციიდან** იგი პროდუქტში, ტექნიკაში, ტექნოლოგიებში განხორციელებული ცვლილებების ერთობლიობაა. ცვლილებები გამოწვეულია ე.წ. რადიკალური სიახლეებით, კერძოდ ხარისხობრივად ახალი პროდუქციის გამოშვება, დანახარჯების სტრუქტურის, წარმოების და მოხმარების პირობების ცვლილება. **კონკრეტული სიახლეების სასიცოცხლო ციკლთან მიმართებაში – ინოვაციური პროცესი საზოგადოებრივი მოთხოვნების უკვე ჩამოყალიბებული ან ახალი საზოგადოებრივი მოთხოვნების დაკმაყოფილების სიახლეების მთელი ჯაჭვია.** როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სხვადასხვა საზოგადოებრივი პროცესების ციკლურობის თეორიის შემუშავების უცხოელი და სამამულო ეკონომისტების ბევრი შრომაა ცნობილი.

საყოველთაოდ აღიარებულია ნ. კონდრატევის უდიდესი ღვაწლი ამ სფეროში. 1920-იან წლებში მან აღმოაჩინა ე.წ. **დიდი ციკლების არსებობა** და შესაბამისად შეიმუშავა იმავე დასახელების თეორია. ამ უკანასკნელის არსი შემდეგში მდგომარეობს: ყოველი საბაზრო ინოვაცია ცხოვრებაში იწვევს „ახალ ციკლს“, შემდგომი მეორადი სიახლეების ერთობლიობის წარმოქმნის ფორმით; იგი ერთგვარად ავსებს ციკლის საფუძველს – მოდერნიზებულ ახალ პროდუქტს. მაგალითად, ტექნიკის თაობების თანმიმდევრული ცვლა.

ინოვაციური პროცესი მოიცავს მთელი რიგი სხვადასხვა დონის ძიებების შესრულებას, რომელიც შეიძლება დაიყოს ცალკეულ ეტაპებად. ამასთან თითოეულ ეტაპს აქვს თავისი განვითარების ლოგიკა, დამახასიათებელი კანონზომიერებები და შინაარსი. ინოვაციური პროცესი ხასიათდება განუსაზღვრელობისა და რისკის მაღალი დონით, საბოლოო შედეგების პროგნოზირების სირთულით და ა.შ. ინოვაციური პროცესის მიმართულება, ტემპები და მიზნები დამოკიდებულია იმ სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოზე, რომელშიც იგი ფუნქციონირებს და ვითარდება. სხვა სიტყვებით, **ინოვაციური პროცესი მიმართულია ბაზრის მიერ მოთხოვნილი ახალი პროდუქტების ტექნოლოგიებისა და მომსახურების შესაქმნელად.**

ინოვაციური პროცესის საფუძველია სტადია „მეცნიერება“. იგი მოიცავს ფუნდამენტურ კვლევებს, გამოყენებითი ხასიათის კვლევებს და სამეცნიერო-ტექნიკურ დამუშავებებს.

ფუნდამენტური კვლევები იყოფიან თეორიულ და საძიებო ფუნდამენტურ კვლევებად, რომლებიც ინოვაციური პროცესის პირველ

ეტაპს წარმოადგენენ. პირველ ეტაპზე ახალი იდეების წარმოშობა აღმოჩენების ფორმასთან იდენტიფიცირდება. მეცნიერებაში აღმოჩენაეს საზოგადოებრივი განვითარების გზაზე მნიშვნელოვანი ნაბიჯია. თეორიული ფუნდამენტური კვლევების შედეგები მთლიანად აკუმულირდებიან სამეცნიერო აღმოჩენებში, ახალი აღმოჩენებისა და წარმოდგენების დასაბუთებაში, ახალი თეორიების დებულებებში. როგორც წესი, ფუნდამენტური თეორიული კვლევები მთავრდება სიახლის შექმნით.

საძიებო ფუნდამენტური კვლევების ამოცანას წარმოადგენს ახალი პრინციპების აღმოჩენა, როგორცაა ნაკეთობისა თუ ტექნოლოგიების შექმნა, ახალი მასალების აღმოჩენა და მათი მიერთება ადრე უცნობ თვისებებთან, ანალიზისა და სინთეზის ახალი მეთოდების შემუშავება. საძიებო სამუშაოებში, ჩვეულებრივ, ცნობილია დამუშავების მიზანი, ასე თუ ისე, ნათელია საკვლევი მოვლენის თეორიული საფუძვლები, მაგრამ არა კონკრეტული მიმართულებები: ახალი თეორიული მოსაზრებები და იდეები თავის დასაბუთებას გამოყენებითი კვლევების მსვლელობაში პოულობენ.

ფუნდამენტური მეცნიერების პრიორიტეტული მნიშვნელობა ცოდნის ახალი სფეროების აღმოჩენით განისაზღვრება. ფუნდამენტურ გამოკვლევებს სამრეწველო განვითარებულ ქვეყნებში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა. სწორედ ისინი ქმნიან ინტელექტუალური საქმიანობის პროდუქტს, ცოდნის პოტენციალს, რომელთა საბაზრო ღირებულების შეფასება საკმაოდ რთულია. მსოფლიო პრაქტიკაში უშუალოდ წარმოების პროცესში გამოსაყენებლად მისაღები ნოვაციების მიღების ალბათობა ფუნდამენტური კვლევების სტადიაზე არც თუ ისე მაღალია, – ამ მიზნით დახარჯული ინვესტიციების 5-10%-ს შეადგენს. როგორც ფ. ენგელსი აღნიშნავდა, ჯეიმს უატის ორთქლის მანქანამ თავისი არსებობის პირველი 50 წლის მანძილზე კაცობრიობას მოუტანა იმაზე მეტი შემოსავალი, ვიდრე მსოფლიომ დახარჯა მეცნიერების განვითარებაზე მთლიანად, დასაბამიდან თავისი არსებობისა. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ფუნდამენტური კვლევები უნდა დაფინანსდეს სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯზე, საკონკურსო საფუძველზე ანდა ნაწილობრივ არასაბიუჯეტო წყაროების ხარჯზე.

გამოყენებითი ხასიათის კვლევების განვითარების ბაზაა ფუნდამენტური კვლევები, თუმცა შეიძლება დამოუკიდებელი მეცნიერული კვლევების სახეც მიიღონ. გამოყენებითი ხასიათის კვლევების პროცესში ახალი ცოდნა, იდეები აისახება ორიგინალურ ნიმუშებში, ტექნოლოგიურ სქემებში, ე.ი. ადგილი აქვს მეცნიერული იდეების მატერიალურ სუბსტანციებად და ფორმებად გარდაქმნის პროცესს. გამოყ

ენებით ხასიათის კვლევები ადრე აღმოჩენილი პროცესების და მოვლენების პრაქტიკული გამოყენების გზების ძიებაზეა მიმართული. ამ ეტაპზე სიახლე იწყებს ახალ აღმოჩენად, ინოვაციებად გარდაქმნას.

გამოყენებითი ხასიათის კვლევები მოიცავს სამეცნიერო-კვლევით სამუშაოებს, ინფორმაციულ სამუშაოებს, ორგანიზაციული ეკონომიკურ სამუშაოებს და სამეცნიერო-სასწავლო სამუშაოებს. გამოყენებითი ხასიათის **სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოები** მიზნად ისახავს ტექნიკური პრობლემების გადაწყვეტას, ბუნდოვანი თეორიული შედეგების დაზუსტებას, რომლებიც შემდგომში შეიძლება გამოყენებული იქნას სამეცნიერო-ტექნიკური მარაგნამეტის სახით სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავებების დროს.

საინფორმაციო სამუშაოები სრულყოფისკენ მიმართული სამეცნიერო სამუშაოებია. სამეცნიერო ტექნიკური ინფორმაციის მოძიების გაუმჯობესებისა და ანალიზის, ინფორაციული სამუშაოების მნიშვნელოვანი მდგენელია საპატენტო კვლევები.

ორგანიზაციულ-ეკონომიკური სამუშაოების მთავარი ამოცანებია: წარმოების ორგანიზაციის, მართვისა და დაგეგმვის სრულყოფა, შრომის ორგანიზაციის მეთოდების, სამეცნიერო სამუშაოების კლასიფიკაციისა და ეფექტიანობის შეფასების სრულყოფა და ა.შ.

სამეცნიერო-სასწავლო სამუშაოები მოიცავს სადოქტორო დისერტაციების მომზადებასა და დაცვას, მონოგრაფიების, სამეცნიერო სტატიების, სახელმძღვანელოებისა და სხვა სამეცნიერო პუბლიკაციების შექმნას, ასევე, ასპირანტების, დოქტორანტების, მაძიებლებისა და სტუდენტების სასწავლო და სამეცნიერო კვლევების ჩატარებას და ა.შ.

გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო კვლევების სტადიაზე იზრდება უშუალოდ პრაქტიკაზე მიმართული და გამოსაყენებელი დადებითი შედეგების, ანუ ინოვაციების მიღებისა და მათი შესრულების შედეგები შეიძლება წარმოადგენილი იქნას სამეცნიერო ანგარიშების, რეკომენდაციების, გამოგონებების, ლაბორატორიული დანადგარების, მანქანებისა და ა.შ. სახით. ჩატარებული გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო კვლევების 80-90%-ის შედეგები პრაქტიკაში უშუალოდ გამოსაყენებლად პოტენციურად ვარგისია.

სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავებები მოიცავს საცდელ-საკონსტრუქტორულ და საცდელ-ტექნოლოგიურ სამუშაოებს. **საცდელ-საკონსტრუქტორულ სამუშაოების** განხორციელების მთავარი მიზანია სამეცნიერო-კვლევების პრაქტიკული გამოყენება ახალი ტექნიკის მოდერნიზაციის, ახალი ტექნიკის და მასალების სრულყოფისთვის. საცდელ საკონსტრუქტორულ სამუშაოების ნივთობრივი შედეგი წარმოებაში გამოსაყენებელი დოკუმენტაციაა. დოკუმენტაცი-

ის საფუძველზე ხდება ახალი ტექნიკის ნიმუშის დამზადება, გამოცდა და წარმოების პროცესამდე დაყვანა, რაც ნაკეთობის ტირაჟირების ეტალონადი თვლება და აუცილებელია საზოგადოებრივ მოთხოვნებთან დასაკმაყოფილებლად.

საცდელ-ტექნოლოგიური სამუშაოები მიმართულია წარმოების ახალი ტექნოლოგიის შექმნაზე, არსებულის მოდერნიზაციისა და სრულყოფაზე, მათ ბაზაზე ხორციელდება მომხმარებლისთვის ესოდენ საჭირო ეკონომიკური დოვლათის სერიული წარმოება.

სამეცნიერო-ტექნიკურ დამუშავებებში განუსაზღვრელობა მცირეა გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო კვლევებთან შედარებით. სამეცნიერო-კვლევითი დამუშავებების მთლიანი მოცულობის დაახლოებით 95-97% პოტენციურად ვარგისია წარმოებაში გამოყენებისთვის.

სტადია „ტექნიკა“ არის მეცნიერებიდან წარმოებაში გარდამავალი ეტაპი. ინოვაციური პროცესის ამ ეტაპზე ხორციელდება ახალი ნიმუშის წარმოებაში პირველადი დანერგვა. სხვა სიტყვებით, ადგილი აქვს სამრეწველო წარმოების მიერ ახალი ტექნოლოგიის ახალი პროდუქციის ათვისებას, რომელიც მოიცავს:

- სამეცნიერო და საწარმოო ათვისებას;
- ახალი პროდუქციის გამოცდის ჩატარებას მეცნიერების საცდელ ბაზაზე წარმოების ტექნიკურ და ტექნოლოგიურ მომზადებას.

მეცნიერების საცდელი ბაზა სხვადასხვა ორგანიზაციული ფორმებით განიხილება სხვადასხვა ადგილმდებარეობა, სამეურნეო დამოუკიდებლობის სხვადასხვა დონე, ქარხანა, საამქრო, სახელოსნო, საცდელ-ექსპერიმენტალური წარმოება, საცდელი სადგური და სხვა. ისინი სამეცნიერო დაწესებულების ბალანსზე ან დამოუკიდებელი იურიდიული პირს წარმოადგენს. დანიშნულების მიხედვით აღნიშნულ სტადიას შეიძლება ჰქონდეს ორმაგი შინაარსი: სტადია „მეცნიერება“ – თუ აუცილებელია სიახლეებისა და მათი წარმოების ტექნოლოგიის კონსტრუქციის გაუმჯობესება დამატებითი სამეცნიერო კვლევების ბაზაზე.

სტადია „წარმოება“ – ითვალისწინებს – საწარმოო ათვისების ჩარჩოებში წყდება წმინდა საწარმოო ხასიათის ამოცანებით გადაწყვეტას: დაგეგმვა, წარმოების ორგანიზაციისა და მართვის გაუმჯობესება, ახალი სახის პროდუქციის გამოშვების განსაზღვრული დონის მიღწევა მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის დონეზე. წარმოებაში ინოვაციების ათვისების შემაფერხებელ ფაქტორებად შეიძლება ჩაითვალოს საკუთარი ფინანსური რესურსების არასაკმარისი ოდენობა, კომერციული ბანკების კრედიტზე მაღალი საპროცენტო განაკვეთები, ახალი პროდუქციის ათვისების ეკონომიკური რისკი, მოთხოვნისა და მიწოდების დეტერმინან-

ტები და სხვა.

სტადია „ტექნიკის“ ანუ სამრეწველო წარმოების ათვისების სტადიის გაგრძელებაა **სამრეწველო წარმოების სტადია**. წარმოების პროცესში ცოდნა მატერიალიზდება, ხოლო მეცნიერული კვლევები თავიანთ ლოგიკურ დასასრულს ჰპოვებენ. სამრეწველო წარმოების პროცესიც ორ ეტაპად ხორციელდება:

1. ახალი ტექნიკის საკუთარი წარმოება მომხმარებლის განსაზღვრული მოთხოვნის ფარგლებში;

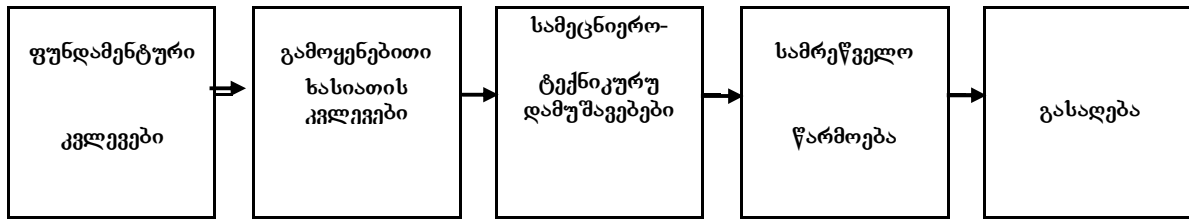
2. ახალი პროდუქციის მომხმარებელამდე დაყვანა და რეალიზაცია. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ახალი პროდუქცია რეალიზდება მომხმარებელთა მოთხოვნისა და საბაზრო ფასების გათვალისწინებით. სამრეწველო წარმოების პროცესების შემდეგ ინოვაციების გასაღება და ექსპლუატაცია ხორციელდება. ექსპლუატაციის სტადია სამ ურთიერთგამომდინარე პროცესს მოიცავს:

– მომხმარებლის მიერ სამეცნიერო-ტექნიკური მიღწევების საფუძველზე წარმოებული ინოვა-

ციის უშუალო გამოყენება;

– ნაკეთობის სერვისული მომსახურება, რომელიც ნაკეთობის სამსახურის ნორმატიული ვადის განმავლობაში მის უსაფრთხო ეკონომიკურ მუშაობას უზრუნველყოფას გულისხმობს;

– მოძველებული წარმოების ლიკვიდაცია და მის ნაცვლად ახლის შექმნა. აღსანიშნავია, რომ მხოლოდ ექსპლუატაციის სტადიაზე იქმნება სიახლეების ფაქტობრივი ეკონომიკური ეფექტი. ამდენად, „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოების“ სტადია თავისთავში მოიცავს მხოლოდ პოტენციურ ეკონომიკურ ეფექტიანობას. დროის სხვადასხვა პერიოდებში მეცნიერ-ეკონომისტები სხვადასხვანაირ ინტერპრეტაციას უკეთებდნენ ინოვაციურ პროცესს. მაგ.: XX ს. 50-იან წლებში ინოვაციური პროცესი განიხილებოდა წრფივი მოდელის ჩარჩოებში. ე.წ. ინოვაციური ჯაჭვის კონცეფციის სახით. ამ კონცეფციის თანახმად, ინოვაციები იწყება ფუნდამენტური გამოკვლევებით დასრულებული მისი წარმოების პროცესში დანერგვით. ეს სქემატურად ასე შეიძლება წარმოვიდგინოთ (ნახ. 2).

ნახ. 2. ინოვაციური პროცესის წრფივი მოდელის სქემა

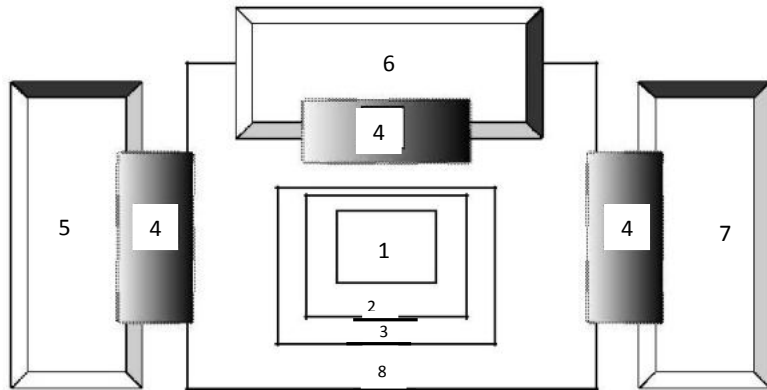
ფრანგი ანდრე პიატე ამტკიცებს, რომ ინოვაციური პროცესი იღვის გარდაქმნა რაიმეგასაყიდ ან გამოსაყენებელ ობიექტად.

საინფორმაციო პროცესის წრფივი მოდელი შემდეგი პოზიციებიდან განიხილება:

- სამეცნიერო ანდა ტექნიკური ცოდნის გადაცემა მომხმარებელთა მოთხოვნილებები დაკმაყოფილების სფეროში;
- პროდუქტის გარდაქმნა ტექნოლოგიის

მატარებლად. ამასთან, პროდუქტის ტექნოლოგიის ფორმა მისი დამამზადებლის მოთხოვნების დაკმაყოფილების შემდეგ განისაზღვრება.

ამ წიგნის ავტორების აზრით, სიახლეების შექმნის ინოვაციური პროცესი პირობითად შეიძლება წარმოდგენილი იქნას ჯაჭვის – მეცნიერება (სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები) – ტექნიკა (საწარმოო ათვისება) – წარმოება (სამრეწველო წარმოება) – წრფივი და პარალელური სტა-

ნახ. 3. ინოვაციური პროცესის წრფივი-პარალელური მოდელის სქემა

დიების სახით (ნახ. 3).

1,2,3, სტადია „მეცნიერება“; 2 – გამოყენებითი ხასიათის კვლევები; 3. საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები, საცდელ-ტექნოლოგიური სამუშაოები; 4. სტადია – „ტექნიკა“; 6,7,8 – სტადია „წარმოება“, რომელსაც მოსდევს გასაღება და სიახლეების ექსპლუატაცია.

ამ მოდელის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ პირველ წინასწარმო სტადიაზე – „მეცნიერება“ (ფუნდამენტური კვლევები, გამოყენებითი ხასიათის კვლევები, საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები, საცდელ-ტექნოლოგიური სამუშაოები) ადგილი აქვს პერსპექტიული ახალი იდეის გენერაციას. იგი ასახვას პოულობს სამეცნიერო-კვლევით დასაცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების შედეგებში, იწყება იდეის პრაქტიკად გარდაქმნის პროცესი, იქმნება საცდელი ნიმუში და ხორციელდება ბაზრის სამომხმარებლო შესაძლებლობების ანალიზი.

მეორე სტადია „ტექნიკა“ (საწარმოო ათვისება) დაკავშირებულია წარმოების ტექნოლოგიურ მომზადებასთან და ბაზრის ზონდირებასთან. მისი ძირითადი ამოცანაა ერთეულ პროდუქციაზე მატერიალური რესურსების დანაკარგების მინიმიზაცია. სამრეწველო წარმოების სტადია იწყება ბაზარზე საქონლის ფართომასშტაბიანი გასვლისათვის მომზადებით. მუშაობა ორი მიმართულებით მიმდინარეობს: ჯერ-ერთი, წარმოებისა და მომსახურების მოცულობის მკვეთრი გადიდებისთვის შესაბამი-

სი სიმძლავრეების გადიდების გზით. მეორეც – მარკეტინგული ქვედანაყოფების მეშვეობით ხორციელდება სიახლეების ძლიერი სარეკლამო კომპანია და გამსაღებელი ქსელის ორგანიზება, მათ შორის სხვა კომერციული სტრუქტურებისა და დილერების მოზიდვით. წარმოების სტადიის დამამთავრებელ ეტაპზე მიმდინარეობს წარმოებისა და რეალიზაციის სიდიდის შემცირება. სიახლეების ექსპლუატაციის პროცესი დამოკიდებულია ნაკეთობის სამსახურის ნორმატიულ ვადაზე და სრულდება მისი უტილიზაციით.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოთ აღწერილი სქემა მეტად გამარტივებული და შესაბამისად, საკმარისად პირობითია. იგი თითქმის არ ითვალისწინებს ინოვაციური პროცესის განხორციელების უკუკავშირებს. ხშირად სტადიის: „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ ზოგიერთი ეტაპი მიმდინარეობს პარალელურად, სხვა დროს მარკეტინგული ქვედანაყოფები წინ უსწრებენ საწარმოო ქვედანაყოფებს და ამით გზას უხსნიან ახალ ტექნოლოგიებს, საქონელსა და მომსახურებას. ინოვაციური პროცესი წარმატებულია არა მარტო საკმარისი ოდენობის ფინანსური რესურსების არსებობის შემთხვევაში, არამედ დაფინანსების რაციონალური, ეტაპობრივი გამოყენების შემთხვევაშიც. ინოვაციური დანახარჯების განაწილება პირველად დაამუშავა აშშ-ში 1976 კომიტეტმა „პერპი პენალმა“, რომლის შემადგენლობაში შედიოდა ოციმრეწველი

ცხრილი 4

ინოვაციების სტადიების ხანგრძლივობა და დანახარჯების სტრუქტურა (გაზომილი ჩერპის მეთოდით)

ინოვაციის სტადიები	დანახარჯები, %	დრო წელი
მიზნის ძიება	1	მინ
კვლევა(საბაზისო გამოგონების დამუშავება)	5-10	2-3
დამუშავებები	10-20	2-3
წარმოებისთვის მომზადება(კაპიტალდაბანდებები)	40-60	1
წარმოების ორგანიზაცია	5-15	1
გასაღების ორგანიზაცია	10-25	1

სპეციალისტი (იხ., ცხრილი 4).

ცხრილის მონაცემები თვალნათლივ ილუსტრაციას უკეთებს დანახარჯების სტრუქტურას ინოვაციური პროცესის სხვადასხვა სტადიების განხორციელებაზე. დანახარჯების ყველაზე მცირე ნაწილი მოდის სიახლეების შექმნის მიზნის ძიების სტადიაზე, ხოლო დანახარ-

ჯების ყველაზე მეტი ხვედრითი წილი მოდის მათი წარმოების მომზადებაზე.

მსოფლიო პრაქტიკაში სხვა მიდგომებიც განიხილება. ასე მაგალითად, დანახარჯების სიდიდის რაციონალური თანაფარდობის დადგენა ინოვაციური პროცესის ეტაპებს შორის მათ ურთიერთმიმართ კვადრატული დამოკიდებულე-

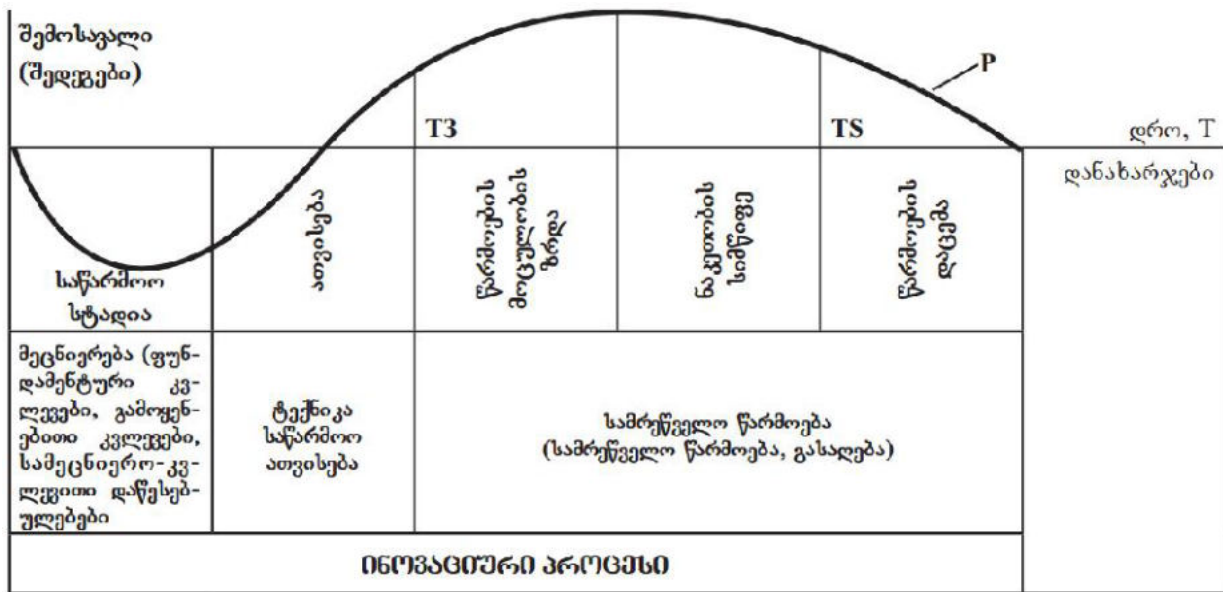
დანახარჯების ეტაპობრივი განაწილება ინოვაციურ პროცესზე კვლევების მიმართულებების მიხედვით პროცენტულად დანახარჯების საერთო სიდიდის მიმართ

ფუნდამენტური კვლევები	სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოები	საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები	სამრეწველო წარმოების ათვისება
2	2 ²	2 ⁴	2 ⁸

ბა აქვთ (ცხრ. 5).

ახლა განვიხილოთ, თუ როგორ ზემოქმედებენ ინოვაციური პროცესების შედეგები

დანახარჯების დინამიკაზე და საწარმოს შემოსავლებზე. მოცემული დამოკიდებულების ილუსტრირება შესაძლებელია გრაფიკულად (ნახ., 4).

ნახ. 4. დანახარჯებისა და შემოსავლების დინამიკა ინოვაციური პროცესის განხორციელების პროცესში

მრუდი T დროის მომენტში ახასიათებს ხარჯებისა და შემოსავლების ცვლილებას. ცხადია, სტადია „მეცნიერება“ აშკარად წამყვანია, ხარაღიანია. ამ მომენტში ხორციელდება სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები ახალი, კონკურენტუნარიანი ინოვაციის შექმნისთვის, რომელიც ცვლის მოძველებული და დაკარგული საქონლის მოთხოვნას. ამავდროულად, განისაზღვრება სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების მატერიალიზაციის წარმატებები, ახალი პროდუქციის განაწილების მასშტაბები (ბაზრები და მათი ტევადობა), მუშაობის მიმართულებები ინოვაციური პროცესის შემდგომ სტადიებზე. სტადია „ტექნიკა“ დაკავშირებულია დასაპროექტებელი პროდუქციის და მისი ათვისების დამზადების მეთოდების დამუშავებთან. დროის მოცემულ პერიოდში საქონელი წარმოება მცირე მასშტაბებით, ხოლო დანახარჯები რეკლამაზე და სერვისზე არსებითია.

ამ სტადიაზე საწარმო იწყებს შემოსავლების მიღებას ახალი ნაკეთობის რეალიზაციიდან, ოღონდ ეს საკმარისი არ არის წარმოების ხარჯების დასაფარავად. ზოგიერთი მომენტიდან თუ (სამრეწველო წარმოების სტადია) წმინდა შემოსავალი კომპენსირებას უკეთებს დანახარჯებს საინოვაციო პროცესის ადრეულ სტადიაზე და საწარმო დებულობს მოგებას. „წარმოებას“ სტადიაზე მიმდინარე ხარჯების შემცირება ხელს უწყობს საქონელზე ხარჯების შემცირებას. თუკი ახალი პროდუქტები, პროცესები ანდა მომსახურება არ იქნება მიღებული ბაზრის მიერ, მაშინ ინოვაცია არც არსებობს.

ერთი მეორისაგან უნდა განვასხვავოთ „ინოვაციის სასიცოცხლო ციკლი“ და „ნაკეთობის (საქონლის) სასიცოცხლო ციკლი“. თუკი ინოვაციის სასიცოცხლო ციკლი ჯაჭვში „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ ასახავს მიმდინარე მოვლენებს, მაშინ ნაკეთობის (საქონლის) სასიცოცხლო ციკლი მოიცავს შემდეგ სტადიებს: „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება-გასაღება“

ექსპლუატაცია და პროდუქციის უტილიზაცია“.
დასკვნა. ამრიგად, ნაკეთობის (საქონლის) სასიცოცხლო ციკლის ანალიზის შედეგები შესაძლებელს ხდის დადგინდეს პროგრესული ტექნოლოგიების და მათი დანერგვის მეცნიერული დამუშავების განხორციელების დრო, შეფასდეს

ანალოგიური საქონლის ბაზარზე გასვლის ალბათობა, გადაეწეოს წარმოება დანაკარგების თავიდან ასაცილებლად და ასევე განისაზღვროს დანახარჯები ფიზიკურ და მორალურ ცვეთაზე დაქვემდებარებული პროდუქტის უტილიზაციაზე.

ლიტერატურა/REFERENCES

1. Шумпетер И., Теория экономического развития. М.: Экономика. 1982. გვ. 131. (**Shumpeter I.**, Theory of Economical development. M.: Economics. 1982. p.131.)
2. **Schumpeter J. A.**, Konjunkturzyklen. BD, 1.Guttingen. 1961. გვ. 95.
3. Лемерль П. Инновационная теория: истоки и перспективы развития. Пер. с Франц. Киев: Арена – Пресс. 1994. გვ. 119. (**Lemerl P.** Innovative Theory: Sources and Perspectives of development. Trans. from French. Kiev: Arena - Press. 1994. p. 119.)
4. Харман А. Инновации: закономерности, перспективы. Пер. с англ. М.: Арена – Пресс. 2000. გვ. 95. (**Harman A.** Innovations of Economics, Perspectives. Trans. from English. M.: Arena – Press. 2000. p. 95.)
5. Джонсон Д. Инновации. Пер. с англ. М.: Мир. 1998. გვ. 14. (**Jonson D.** Innovations. Trans. from English. M.: Mir. 1998. p. 14.)
6. Сахто Б. Инновация, как средство экономического развития. М., Прогресс, 1990. გვ. 43 – 44. (**Sakhto B.** Innovations, source of Economical development. M., Progress, 1990. p. 43 – 44.)
7. **Orter M. E., Stern S.** The New Challenge to America ‘s Prosperity: Findings from the innovation index. Washington, 1999. გვ. 3.
8. Innovation in Manufacturing (A ‘ustralian Bureau of Statistics). Canberra. 2008. Porter M. E., Stern 10.**Porter M. E. Stern S.** The New Challenge to America ‘s Prosperity. 2002, გვ.12.
9. **Rucker P. F.** The Discipline of Innovation //Harvard business review. 1998. Vol. 76. N6. gv. 156.
10. **Kim W. C., Mauborgne R.** Straregy, Value Innovation and the Knowledge Economy // Sloan management review. 1999. Spring. გვ. 46.
11. **Kotter P. J.** Leading Change. Boston. 1996.
12. **Маркс К., Энгельс Ф.** Соч. Изд. 2 – е,м.1. გვ. 555. (**Marx K., Engels F.** Comp. publ. 2 – е, M. 1.p. 555.)

კომპანიაში ადამიანური რესურსების მართვის სისტემის ზოგიერთი საკითხი

SOME ISSUES OF THE HUMAN RESOURCES MANAGEMENT SYSTEM IN COMPANY

სალომე ჯაფარიძე

საერთაშორისო მენეჯმენტის მაგისტრი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
მოწვეული სპეციალისტი

SALOME JAPARIDZE

Master of International Management
Inviting Specialist at Batumi Shota
Rustaveli State University

ანოტაცია

სტატიაში განხილულია ადამიანური რესურსების მართვის სისტემის სტრუქტურა. კადრების შერჩევის, მიღების, შეფასების, სწავლებისა და მოტივაციის კომპეტენტური გეგმის შემუშავების ძირითადი პრინციპები. კადრების შერჩევის პროცესში ინტერვიუ/გასაუბრების ჩატარების მეთოდები. ყურადღება გამახვილებულია კომპანიაში შეფასების სისტემის არსებობის აუცილებლობაზე და მის დადებით ასპექტებზე. მაგალითის სახით წარმოდგენილია ფრანგული კომპანია “აფარგე”-ის მიერ შემუშავებული შეფასების სისტემის მეთოდოლოგია და კომპეტენციები.

საკვანძო სიტყვები: კადრები, ინტერვიუ/გასაუბრება, შერჩევა, შეფასება, მეთოდოლოგია

Abstract

In this article describes structure of the Human Resource Management system. The basic principles are recruitment, assessment, training/education and motivation action plan. This method examines in detail and focusing the selection process of personnel. It gives a detailed analysis of methods of conducting interviews during the selection. Interviews and focus groups are the most common methods of data collection. Focusing on the existence of valuation system in the company and its positive aspects. Following the example of the French company “Lafarge”, it is developed methodology systems for assessing and the competence.

Keywords: Recruitment, training, motivation, assessment, action, competence.

შესავალი. თანამედროვე მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესების ერთობლიობა, რომელიც პოლიტიკური და ეკონომიკური ფორმირების მუდმივი და სწრაფი ცვალებადობით, ტექნოლოგიური და სოციალური ინოვაციების დაჩქარებით გამოირჩევა, მნიშვნელოვნად ცვლის სოციალური სფეროს მართვის მექანიზმებს.

გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპზე ისტორიკოსები, რომლებიც შეისწავლიდნენ მე-20 საუკუნის 90-ანი წლების სოციალურ-ეკონომიკურ საკითხებს, აღნიშნულ პერიოდს უწოდებენ ინდუსტრიული საუკუნის დასასრულს და ახალი საინფორმაციო საუკუნის დასაწყისს [2., გვ. 45].

კვლევის მიზანი. ნაშრომის კვლევის მიზანია, დადგინდეს, რომ თანამედროვე ტექნოლოგიების გამოყენების პირობებში, ადამიანური ფაქტორი, ანუ მაღალკვალიფიციური, მოტივირებული, სიახლეებისადმი ორიენტირებული შრომი-

თი ბაზრის არსებობა, რომელიც მნიშვნელოვნად განსხვავდება ბიზნესში გამოყენებული სხვა სახის რესურსისაგან, წარმოადგენს ბიზნეს სუბიექტებს შორის მთავარ კონკურენტულ უპირატესობას.

კვლევის მეთოდები. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, მსოფლიოს განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, ყურადღება გამახვილებულია, ადამიანური რესურსების მართვის სისტემის იმ უმნიშვნელოვანეს და სპეციალურ მეთოდებზე, რომელიც დამკვიდრებულია საერთაშორისო კომპანიაში და წარმოადგენს მათი მენეჯმენტის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს. [8., გვ. 90].

კვლევის ამოცანა. კვლევის ამოცანაა, ვაჩვენოთ, რომ ორგანიზაციებში, ადამიანური რესურსების მართვა, ეს არის ბიზნესის მართვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ელემენტი და მისი მართებულად, პრიორიტეტების გათვალ-

ისწინებით შედგენილი სტრატეგია, წარმოადგენს კომპანიის წარმატების განმსაზღვრელ ფაქტორს, რომელიც გულისხმობს კადრების შერჩევას, მიღების, ადაპტაციის, შეფასების, სწავლებისა და მოტივაციის უზრუნველყოფილი გეგმის შემუშავებას [11].

კვლევის ორიგინალობა. ნაშრომის კვლევის ორიგინალურობა განისაზღვრება იმ თვალსაზრისით, რომ მასში ნაჩვენებია, გლობალიზაციის თანამედროვე ეტაპზე შრომითი ბაზრის არსებობის ეფექტურობა და ადამიანური რესურსების მათვის სისტემის ძირითადი და განმსაზღვრელი ფაქტორების პაქტიკული მნიშვნელობა და შედეგები.

ავტორის წვლილი ამ სფეროში გამოიხატება იმ ძირითად ელემენტებზე ყურადღების გამახვილებით, რომელიც ხელს უწყობს კომპანიებში, ადამიანური რესურსების მართვის თანამედროვე სისტემის ჩამოყალიბებას და მისი პრაქტიკული მნიშვნელობის გაზრდას.

კადრების შერჩევა ეს არის პროცესი, რომელიც მოითხოვს კანონით დაშვებული ყველა ქმედების განსაზღვრას მაქსიმალური ეფექტურობის მისაღებად. აღნიშნული გამოირჩევა თავისი მახასიათებლებით და ის სხვადასხვა კომპანიაში განსხვავებულად არის წარმოდგენილი. ამ პროცესის სწორად წარმართვისათვის, პირველ რიგში, აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს კომპანიის გეოგრაფიული და კულტურული მახასიათებლები, ადგილობრივი შრომის ბაზრის მდგომარეობა, ცხოვრების დონის მაჩვენებელი, მოსახლეობის ძირითადი მოთხოვნილობები და

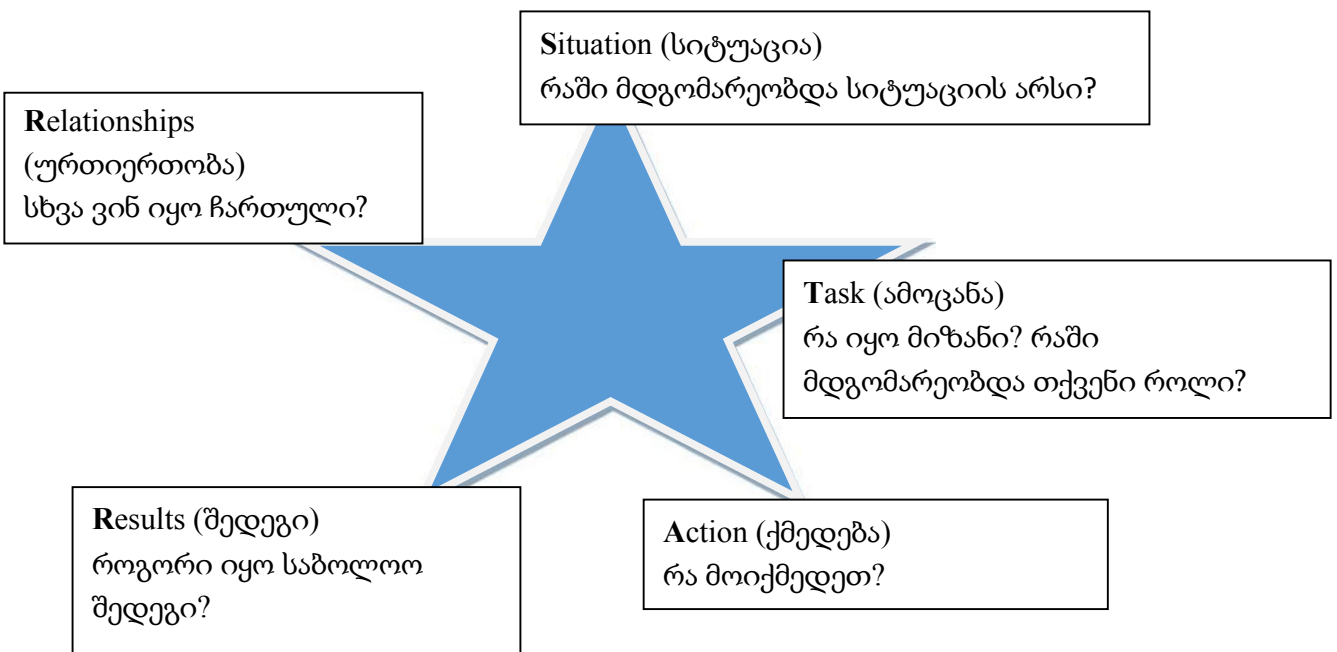
ა.შ.

ადამიანური რესურსების მართვის სისტემაში შეგვიძლია გამოვყოთ, კადრების შერჩევის პროცესის ეფექტურობის განმსაზღვრელი 5 ძირითადი მაჩვენებელი:

- დროულობა;
- შედეგობრიობა;
- გამოყენებადი მეთოდების სიმარტივე;
- ეკონომიურობა;
- შედეგების საიმედოობა [12].

აღნიშნული პროცესის მთავარ პრინციპს წარმოადგენს, ორგანიზაციებში ახალ პერსონალზე მოთხოვნის ხარისხობრივი და რაოდენობრივი მაჩვენებლის პროგნოზირება, რომელიც ხორციელდება კომპანიის სტრატეგიული და ტაქტიკური მიზნებისა და ამოცანების კონკრეტიზირებით და ვაკანტურ თანამდებობებზე ვაკანსიის გამოცხადების ზუსტი თარიღის განსაზღვრით, რომელიც აუცილებელია დასახული ამოცანის გადაჭრისათვის.

კადრების შერჩევის ერთ-ერთ საინტერესო და მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს გასაუბრება/ინტერვიუ, რომელიც შესაძლებელს ხდის კანდიდატის შესახებ მაქსიმალურად მეტი ინფორმაციის მიღების. პრაქტიკული თვალსაზრისით შეიძლება გამოვიყენოთ, ფსიქოლოგიური კვლევის შედეგებზე დაფუძნებული STAR(R)-ის მეთოდი, რომლის არსიც მდგომარეობს, კითხვარის შემუშავებაში, რომელიც მაქსიმალურ ინფორმაციის მოგვაწოდის კონკრეტული კანდიდატის სამუშაო გამოცდილების შესახებ [10].

ნახ.1. გასაუბრება/ინტერვიუს ჩატარების მეთოდი STAR(R)-ი

ინფორმაციის წყარო: საინფორმაციო პორტალი
<http://www.iamexpat.nl/read-and-discuss/career/articles/job-interview-expats-netherlands>

S(ituation)- სიტუაცია, წარსული გამოცდილებიდან კონკრეტული სიტუაციის მოყვანა, რომელიც კარგად ასახავს მის სამუშაო გამოცდილებას კონკრეტულად ჩვენთვის საინტერესო კომპეტენციაში;

T(ask) - ამოცანა, მის მიერ აღწერილ სიტუაციაში, კონკრეტული ამოცანის გამიჯვნა, განმარტება;

A(ction) - ქმედება, მის მიერ, ან მისი გუნდის მიერ განხორციელებული ქმედება დასმული საკითხის გადასაჭრელად;

R(esults) - შედეგი, ყურადღების გამახვილება, თუ როგორ ანალიზებს თავის ქმედებებს კანდიდატი;

R(elationships) - ურთიერთობა, აღწერს იმ ურთიერთობებს, თანამშრომლურ დამოკიდებულებას რომელიც იყო წარმოდგენილი მის მიერ აღწერილ სიტუაციაში [10].

კომპანიის მენეჯმენტში, დღეისათვის ადამიანური რესურსების მართვის სისტემის, ასევე ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს შეფასების სისტემის არსებობა, რომლის მთავარ მიზანს წარმოადგენს კომპანიის საერთო მდგომარეობის გაუმჯობესება, თანამშრომლების მიერ ორგანიზაციის მიზნების უზრუნველყოფა და მათ მიერ სტანდარტების, მოთხოვნების სწორი აღქმა და შესრულება.

როდესაც ხდება შესრულებული სამუშაოს შეფასება, თანაბრად უდა იქნას განხილული, როგორც პიროვნული წვლილი, ასევე შედეგი. შეფასების სისტემის არსებობა წარმოადგენს ქმედებების კომპლექსს, რომელიც ხელს უწყობს პერსონალის მართვის ეფექტური სისტემის დანერგვას და ამავე დროს, დადებითი და მიმზიდველი იმიჯის შექმნას, საწარმოს პოზიციონირებას ბაზარზე არამარტო როგორც საიმედო მწარმოებელი, არამედ როგორც საიმედო დამსაქმებელი.

ყურადსაღებია, დასავლური კომპანიების

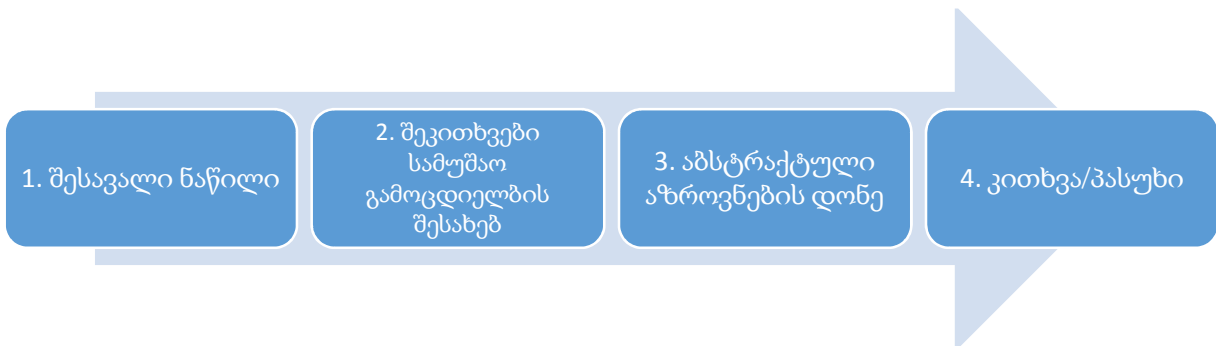
გამოცდილება აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, რადგან მათი საქმიანობის შესწავლით და ანალიზით, ვხედავთ იმ დადებით შედეგებს, რომელიც კომპანიებმა მიაღწია ადამიანური რესურსების მართვის ეფექტური სისტემის დანერგვით.

საინტერესოა ფრანგული კომპანია “LaFarge”-ის გამოცდილება აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით, რომელმაც შეიმუშავა მისთვის საინტერესო და მნიშვნელოვანი კომპეტენციების მოდელი, რომელიც დაედო საფუძვლად თანამშრომელთა შეფასების მოდელის შექმნას.

კომპეტენციების მოდელს აღნიშნულ კომპანიაში ეწოდება „ლიდერობის პროფილი“. ეს დოკუმენტი გულისხმობს, ინსტრუმენტების ნაკრებს, რომლის ბაზაზეც იქმნება განვითარების ინდივიდუალური გეგმა. ასევე, ის ეხმარება კომპანიის მენეჯრებს და თანამშრომლებს, შეფასების პროცესში განსაზღვრონ მიზნები და ახალი მიმართულებები მომავალი განვითარებისათვის [19].

კომპანია “LaFarge”-ი ეყრდნობა აზრს, რომ მსოფლიო ბაზარზე თავისი წარმატებული მდგომარეობის განმსაზღვრელ მთვარ ფაქტორს წარმოადგენს თანამშრომლები, რადგან სწორედ ისინი წარმოადგენენ კომპანიის ყველაზე ღირებულ ელემენტს. კომპანიის მენეჯმენტი ორიენტირებულია მაქსიმალურად გამოეწინააღმდეგოს თანამშრომელთა პოტენციალი. აქედან გამომდინარე, აღნიშნული ამოცანის გადაჭრის ყველაზე შედეგიან ქმედებას წარმოადგენს პერსონალის შეფასება. გამოიყენებენ შეფასების სხვადასხვა მეთოდებს, როგორცაა, შეფასების ცენტრები, 360° მეთოდი და გასაუბრება კომპეტენციების მიხედვით. ასევე, ტარდება მენეჯერებისა და თანამშრომლების ყოველწლიური შეფასება და ხდება გადაწყვეტილების მიღება დამატებითი წამახალისებელი ბონუსების დარიცხვის შესახებ. ესეთი გზით, კომპანია “LaFarge”-ის თანამშრომლები იღებენ ბონუსებს თავისი მუშაობის ეფექტურობის შესაბამისად, ან და მასში რომელიმე კომპეტენციის განვითარებით [18].

შეფასების პროცესი შედგება რამოდენიმე ეტაპისაგან:

ნახ.2. შეფასების პროცესის ეტაპები

ინფორმაციის წყარო: კომპანია „Lafarge“-ის თანამშრომელთა შეფასების სისტემის მოდულები კომპეტენციების შესაბამისად

აღნიშნული პროცესის ერთ-ერთ მნიშვნელოვანს წარმოადგენს მეორე ეტაპი, რომელიც გულისხმობს ადრეული სამუშაო გამოცდილების შესახებ ინფორმაციის მიღებას. აღნიშნულ ეტაპზე ისმება შეკითხვები, რომლის მიხედვითაც ხდება თანამშრომლის შეფასება კონკრეტული კომპეტენციის მიხედვით. რატომაუნდა, ერთი ინტერვიუს დროს შეუძლებელია კომპანია „LaFarge“-ის „ლიდერობის პროფილ“-ში არსებული ყველა კომპეტენციის შეფასება, ამიტომ, სპეციალისტი ირჩევს ორ ძირითად კომპონენტს, რომელიც იქნება განმსაზღვრელი აღნიშნული პოზიციისათვის. მაგალითად, კლიენტებთან მომსახურების მენეჯერისათვის განმსაზღვრელს წარმოადგენს: კლიენტებზე ორიენტირებულობა და შედეგზე ორიენტაცია, ხოლო, HR განყოფილების ხელმძღვანელისათვის, კი სტრატეგიული ხედვა და პერსონალის მართვა.

სხვადასხვა კომპეტენციის შეფასებისას, შესაბამისად უნდა დაისვას სხვადასხვა შეკითხვები, რომელიც საშუალებას მოგვცემს ეფექტურად შევაფასოთ სხვადასხვა კომპეტენციის განვითარების დონე თანამშრომელში. მაგალითისათვის მოვიყვანოთ რამოდენიმე შეკითხვა, რომელსაც იყენებს კომპანია „LaFarge“-ი, „ლიდერობის პროფილის“ კომპეტენციების შეფასებისას.

კითხვების მაგალითები „სტრატეგიული ხედვის“ კომპეტენციის შეფასებისათვის HR განყოფილების ხელმძღვანელისათვის:

1. იცით თუ არა კომპანია „LaFarge“-ის ხედვა?
 - იზიარებთ თუ არა მას?
2. მოიყვანეთ მაგალითი, როდესაც თქვენ უნდა დაგეგმოთ და ორგანიზება გაუწიოთ თქვენი თანამშრომლების საქმიანობას, რომელიც ემსახურება

კომპანიის მიზნების მიღწევას?

- რა მიზანი იყო?
 - რა რესურსები გამოიყენეთ?
3. მოიყვანეთ მაგალითი, როდესაც თქვენი წარმატებით დაგეგმეთ თქვენი განყოფილებისათვის განკუთვნილი დავალების შესრულება?
 - რამდენი ადამიანი ასრულებდა დავალებას და რა ევალებოდათ მათ?
 - როგორ გადაანაწილეთ დავალებები?
 - სხვა დროს როგორ მოიქცეოდით? [19].

ეს არის არასრული ჩამონათვალი იმ შეკითხვებისა, რომელსაც იყენებს კომპანია კონკრეტული კომპეტენციის შეფასებისას, რაც ხელს უწყობს თანამშრომლებში შრომის უნარიანობის ეფექტურობის ამაღლებას და პროფესიული ზრდის მოთხოვნილების გაჩენას. აღნიშნული დონიშობების სისტემატურად ჩატარება დადებითად მოქმედებს თანამშრომელთა მოტივაციაზე და მათი პროფესიული დონის ამაღლებაზე. ამის გარდა, შეფასების შედეგები, მენეჯერს საშუალებას აძლევს მიიღოს გადაწყვეტილება თანამშრომლის გადაყვანის, დაწინაურების, ან სამსახურიდან გაშვების შესახებ.

დასკვნა. მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ სწორად შემუშავებული კადრების შერჩევის, მიღების, ადაპტაციის, მოტივაციის პროგრამა და ზოგადად გამართული ადამიანური რესურსების მართვის სისტემა კომპანიებში, ხელს უწყობს მათი საქმიანობის მაჩვენებლის ეფექტურობის ამაღლებას. ასევე, მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ, რომ კომპანიის მენეჯმენტისა და თანამშრომელთა მიზნების თანხვედრა, ეს არის ის ნათელი მომავალი, რომლისკენაც მიისწრაფვის თანამედროვე ბიზნესის ხელმძღვანელები, თუმცა პრაქტიკაში, სამწუხაროდ, ესეთი შემთხვევების ნაკლებობაა - დასახული მიზნები ემთხვევა მხოლოდ ნაწილობრივ.

ლიტერატურა

წიგნები:

1. ა.ანცუპოვი, ვ.კოვალოვი, „პერსონალის სოციალურ-ფსიქოლოგიური შეფასება“ სახელმძღვანელო, ЮНИТИ, 2009, გვ. 351
2. ბ. გეჩბაია, ა. დევაძე. ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი. სახელმძღვანელო. თბ., 2015.
3. ტ. ბაზაროვი, ბ. ერომინა, „პერსონალის მართვა“, ЮНИТИ, 2010, გვ. 560
4. ნ. ბელიაძე, „ადამიანური რესურსების მართვა“, ЮНИТИ, 2009, გვ. 352
5. ხ. გრეკუმი, რ. ბენეტი, „ადამიანური რესურსების მართვა“/სახელმძღვანელო, ЮНИТИ-ДАНА, 2003, გვ. 598
6. ბ. ტრეისი, „სრული ჩართულობა“, Миф, 2016, გვ. 272
7. ნ. პაიჭაძე, ე. ჩოხელი, ნ. ფარესაშვილი, „ადამიანური რესურსების მენეჯმენტი“ სახელმძღვანელო, თბილისი. სიტყვა, 2011, გვ. 280
8. ბ. მილნერი „ორგანიზაციის თეორია“, МОСКВА, 2009, გვ. 480

REFERENCES

1. A.Antsupov, V.Kovalev, “Socio-psychological assessment of personnel”/Manual, UNITY, 2009, pg. 351
2. B.Gechbaia, A. Devadze. “Human Resource Management” / Manual. Tbilisi, 2015
3. T.Bazarov, B. Eromina, “Personnel Management”, UNITY, 2010, pg. 560
4. N. Beletski “Human Resource Management”, UNITY, 2009, pg. 352
5. H.T. Graham, R. Bennett, “Human Resource Management”/Manual, UNITY-DANA, 2003, pg. 598
6. B. Tracy, “Full Engagement. Inspire, Motivate, and bring out the best in your people”, MIF, 2016, pg. 272
7. N. Paichadze, E. Chokheli, N. paresashvili “Human Resource Management”/Manual, Tbilisi, 2011, pg. 280
8. B. Milner “Organizational Theory”, MOSCOW, 2009, pg. 480

ელექტრონული გამოცემები/Electronic publications

9. <http://psychologiya.com.ua/kompetenczii-personala.html> - კადრების შერჩევის ფსიქოლოგიური პორტალი
10. <http://www.iamexpat.nl/read-and-discuss/career/articles/job-interview-expats-netherlands> - საინფორმაციო პორტალი
11. <http://www.hr100.ru/wmc/function/recruitment-HR> 100 % - ადამიანური რესურსების მართვა – კადრების შერჩევა
12. <http://www.hrm.ru/otbor-personala-i-upravlenie-chelovecheskimi-resursami-organizacii> – პორტალი საკადრო მენეჯმენტის შესახებ
13. <http://www.nestle.ru/jobs/teachnew/poleznye%20soveti/interwiu> – კომპანია ნესტლეს ვებ-გვერდი, გასაუბრების ჩატარების მოდელი
14. <https://job.upper.ru/article/577> საინფორმაციო პორტალი
15. <http://hr-portal.ru/article/ocenka-i-razvitie-personala-na-osnove-modeli-kompetenci> – ადამიანური რესურსების მართვის პორტალი
16. <http://www.lafarge.com/en> - კომპანია „Lafarge“-ის ვებ-გვერდი

დამხმარე მასალა:

- 17.
18. კომპანია „Lafarge“-ის შიდა განაწესი
19. კომპანია „Lafarge“-ის კადრების შერჩევის, მიღებისა და ადაპტაციის პროექტი
20. კომპანია „Lafarge“-ის თანამშრომელთა შეფასების სისტემის მოდულები კომპეტენციების შესაბამისად

Supporting material:

17. Internal Regulations of “Lafarge”
18. Project of Recruitment and adaptation of the personnel of “Lafarge”
19. Methodology systems for assessing and the competence for the personnel of “Lafarge”

**რეგიონული პოლიტიკის თავისებურებების
ანალიზი ევროკავშირში**

**АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ В
ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ**

ANALYSIS OF FEATURES OF REGIONAL POLICY IN THE EUROPEAN

ნიკოლაი კიზიმი

*ეკონ. მეცნ. დოქტორი, პროფესორი,
უკრაინის ეროვნულ მეცნიერებათა
აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი*

КИЗИМ НИКОЛАЙ,
докт. экон. наук, профессор,
член-корр. НАН Украины,
Директор Научно-
исследовательского центра
индустриальных проблем
развития НАН Украины

Kyzym Mykola

D. Sc. (Economics), Professor,
Corresponding Member of NAS
of Ukraine, Director of
Research Centre for Industrial
Problems of Development of
NAS of Ukraine

ანოტაცია

სტატიის მიზანია ევროსაბჭოში რეგიონული პოლიტიკის ევოლუციის ანალიზი, რომელიც ხორციელდება ზენაციონალურ დონეზე და უკრაინაში ევროპული გამოცდილების იმპლემენტაციის შესაძლებლობებისა და მიმართულებების გამოვლენა. დასახული მიზნების შესაბამისად სტატიაში ჩამოყალიბებულია ევროსაბჭოში რეგიონული პოლიტიკის ტიპების კლასიფიკაცია, გაანალიზებულია მისი რეალიზაციის ინსტრუმენტები და თავისებურებები, წარმოდგენილია ევროსაბჭოში შემავალი ქვეყნების რეგიონული პოლიტიკის შედარებითი დახასიათებები 1951 წლიდან დღემდე, განხილულია რეგიონული ძირითადი პრინციპები, თავისებურებები, პრიორიტეტები, ინსტრუმენტები, მექანიზმები. ჩატარებული ანალიზის საფუძველზე დასაბუთებულია, რომ ევროსაბჭოს არსებობის მთელი პერიოდის განმავლობაში რეგიონული პოლიტიკა განიცდიდა მნიშვნელოვან ევოლუციას, და აქ შესაძლებელია მისი განვითარების ორი ეტაპის გამოყოფა: 1951 – 1988 წწ. და 1988 - დღევანდელ დღემდე, რომლებიც ხასიათდებიან განსხვავებული მიზნებით, პრიორიტეტებით რეგიონული პოლიტიკის რეალიზაციის განსხვავებული ინსტრუმენტებით. ნაჩვენებია, რომ ევროსაბჭოში რეგიონული პოლიტიკის ფორმირებისა და რეალიზაციის გამოცდილება სასარგებლო იქნება უკრაინისა და სხვა ქვეყნებისათვის.

საკვანძო სიტყვები: რეგიონული პოლიტიკა, ევროპული საბჭო, ევოლუცია, პრობლემური რეგიონები, ინსტრუმენტები, პრიორიტეტები, მიზნები.

ვიქტორია ხასუტოვა

*ეკონ. მეცნ. დოქტორი, დოცენტი,
უკრაინის სამეცნიერო-
კვლევითი ცენტრის სამრეწველო
პოლიტიკის და ინოვაციური
განვითარების სექტორის გამგე*

ХАУСТОВА ВИКТОРИЯ,
докт. экон. наук, доцент, зав.
сектором промышленной
политики и
инновационного развития
Научно-исследовательского
центра индустриальных проблем
развития НАН Украины

Khaustova Victoriia

D. Sc. (Economics), Associate
Professor, Head of Section for
Industrial Policy and Innovative
Development of Research
Centre for Industrial Problems of
Development of NAS of Ukraine

ელენა კოზირევა

*ეკ. მეცნ. კანდ.,
დოცენტი, უკრაინის
სამეცნიერო-კვლევითი
ცენტრის მაძიებელი*

КОЗЫРЕВА ЕЛЕНА,
канд. экон. наук, доцент,
соискатель Научно-
исследовательского центра
индустриальных
проблем развития НАН
Украины

Kozyreva Olena

Ph.D., Associate Professor,
External Doctoral Candidate
at Research Centre for
Industrial Problems of
Development of NAS of
Ukraine

Abstract

The aim of the article is to analyze the evolution of regional policy in the EU carried out at the supranational level and to identify opportunities and directions for the implementation of the European experience in Ukraine. As part of the set goal a classification of types of regional policy in the EU is formed; features and instruments for its implementation in accordance with the defined types of regional policy are analyzed; a comparative characteristic of types of the selective regional policy of EU member countries is presented; the classification of types of problem regions in the EU is considered; the practice of implementing the regional development policy in the EU at the supranational level in the period from 1951 to the present time is analyzed and a periodization of the pursued regional policy is proposed; the key principles of the regional policy, priorities, instruments, mechanisms, features of its implementation and funding within the defined stages and substages are studied. On the basis of the conducted analysis it is proved that regional policy has evolved significantly during the entire period of the EU existence. In this respect there can be distinguished two main stages of its development: from 1951 to 1988 and from 1988 to the present time, which are characterized by different goals, priorities and instruments of implementation of the regional policy. It is shown that the experience of formation and realization of regional policy in the EU can be useful for its implementation in Ukraine and other countries.

Keywords: regional policy, European Union, evolution, problem regions, instruments, priorities, goals.

Постановка проблемы. Региональной политикой в Европейском Союзе (ЕС) начали заниматься еще в 50-х годах XX-го века. Необходимо отметить, что с течением времени региональная политика в ЕС эволюционировала, при этом менялись ее цели, приоритеты и инструменты реализации. В течение длительного промежутка времени региональная политика ЕС носила фрагментарный характер и не ориентировалась на конечные цели, отсутствовал инструментарий их достижения. Однако с середины 70-х годов все больше внимания стало уделяться выравниванию социально-экономического уровня развития регионов. Но практика показала, что такая политика тоже является не совсем эффективной. Большинство регионов стран-членов ЕС продолжали оставаться отстающими. Поэтому с 2000-х гг. ориентиры региональной политики ЕС все больше стали смещаться в сторону эффективной поддержки регионов - точек экономического роста при подтягивании отстающих регионов до определенного социально-экономического уровня.

Среди работ, посвященных исследованию отдельных аспектов проблемы региональной политики ЕС необходимо выделить работы Ф. Айдало, В. Адамика, П. Бакланова, Р. Буайе, А. Браманти, О. Геймана, А. Гранберга, М. Гроссетти, А. Гусейнова, А. Мельника, О. Сторонянской, М. Фуджиты и др. В то же время, несмотря на достаточно обширный перечень научных работ, направленных на анализ путей решения реги-

ональных проблем в странах-членах ЕС, некоторые из них требуют дальнейшего осмысления. Среди них: анализ эволюции региональной политики, используемые инструменты и механизмы регионального развития на отдельных этапах ее осуществления, выбор приоритетов региональной политики и пр.

В ЕС региональная политика осуществляется на четырех уровнях: наднациональном, национальном, региональном и местном. Наибольший интерес вызывает анализ особенностей проведения региональной политики в ЕС на наднациональном уровне. Это обусловлено тем, что, во-первых, чаще всего региональная политика в ЕС реализуется непосредственно с наднационального на региональном уровне, минуя национальный. Во-вторых, это смещение особенно наблюдается в новых странах - членах ЕС. В-третьих, Украина подписала Соглашение об ассоциации с ЕС, поэтому практика наднационального формирования и внедрения региональной политики являются особенно актуальной для нашей страны.

В связи с вышесказанным, **целью данной статьи** является анализ эволюции региональной политики в ЕС, осуществляемой на наднациональном уровне и выявление возможностей и направлений имплементации европейского опыта в Украине.

Изложение основных результатов исследования. Рассматривая эволюцию региональной политики в ЕС, необходимо проанализировать ее основные типы (рис. 1).

Рис. 1. Классификация типов региональной политики в ЕС (Составлено по [1-11])

с. 1, региональная политика в ЕС на наднациональном уровне в первую очередь классифицируется в зависимости от модели отношений с регионами. В начале функционирования ЕС региональная политика осуществлялась согласно концепции «Европа-государство», а со второй половины 80-х гг. XX в. - «Европа регионов» [12-15]. Согласно первой концепции влияние наднациональных органов ЕС на развитие регионов стран-членов осуществляется через национальные органы управления. В концепции же «Европа регионов» предусматривается постепенное отмирание роли и значения национального уровня в проведении региональной политики в странах - членах ЕС, но в то же время растет активное участие регионов в управленческих функциях наднационального уровня ЕС. С переходом ЕС на модель региональной политики «Европа регионов» усиливается также горизонтальная интеграция на базе интенсификации межрегионального сотрудничества. С переходом на эту региональную модель в Европейском Союзе была введена система многолетних финансовых планов [12-14].

По направленности наднациональная региональная политика ЕС делится на структурную, политику сплоченности и смешанную [1; 4; 5; 8; 11]. Структурная политика предусматривает реструктуризацию экономики регионов, с уходом от старопромышленного или сельскохозяйственного ее характера к постиндустриальной экономике услуг и экономики, основанной на знаниях. Политика сплоченности предусматривает более широкую цель - содействие гармоничному развитию ЕС посредством создания условий для экономического и социального сплочения регионов и государств-членов. Эта политика, прежде всего, направлена на сплоченность новых членов ЕС, так как они, как правило, имеют значительно более низкий уровень социально-экономического развития.

Для достижения поставленных целей в ЕС предусматриваются основные типы инструментов, принадлежащих, соответственно, общенациональной и селективной политике (рис. 1) [2; 5; 11]. Общенациональная региональная политика направлена на создание общих предпосылок, способствующих развитию регионов, на преодоление правовых, административных и организационных «барьеров», препятствующих привлечению инвестиций в регионы стран - членов ЕС. Селективная региональная политика ЕС предполагает целенаправленное воздействие на определенные регионы стран-членов, в зависимости от их социально-экономического и экологического состояния. Она, в свою очередь, делится на выравнивающую, и поляризованную. Выравнивающая селективная региональная политика направлена на выравнивание уровней экономического развития регионов стран - членов ЕС. Поляризованная селективная региональная политика предусматривает приоритетную поддержку одного или нескольких регионов, которые имеют высокий экономический потенциал и инвестиционную привлекательность.

Выравнивающая селективная региональная политика делится на стимулирующую, сдерживающую и смешанную. Стимулирующая региональная политика используется при осуществлении как выравнивающей, так и поляризованной региональной политики. В первом случае объектом выборочного воздействия государства являются проблемные регионы, а во втором - регионы-«локомотивы роста». Сдерживающая региональная политика в ЕС используется только в том случае, если объектами воздействия являются перенаселенные городские агломерации.

В табл. 1 приведена сравнительная характеристика видов селективной региональной политики, используемой в ЕС.

Таблица 1

Сравнительная характеристика видов селективной региональной политики стран - членов ЕС [4]

Признаки	Выравнивающая селективная региональная политика		
	Поларизованная селективная региональная политика	Стимулирующая	
Общие принципы	Базируется на принципах nodальной системы и на предпосылке наличия в регионах «плюсов», генерирующих их поступательное развитие с целью максимизации национального дохода	Базируется на принципе социальной справедливости, то есть таком пространственном распределении экономической деятельности, при котором жители всех регионов имеют примерно одинаковые возможности для достижения желаемого благосостояния	Сдерживающая
Объекты селективной политики	Регионы, имеющие наибольший потенциал экономического роста	Слаборазвитые (отстающие) регионы; депрессивные регионы, районы нового освоения; северные территории, периферийные районы (пограничные, горные, островные)	Перегруженные городские агломерации; наиболее благополучные регионы с высокой плотностью населения и производства
Декларируемые цели и задачи	Рациональное распределение производства в пространстве и использование производственного потенциала каждого региона с целью роста общенационального благосостояния - стимулирование эффективной пространственной организации	Выравнивание уровня экономического и социального развития частей страны; сокращение числа проблемных регионов; решение проблем развития проблемных регионов	Сдерживание (ограничение) роста экономического потенциала городских агломераций с целью нивелирования межрегиональных различий
Основные методы и механизмы селективной политики	Разработка крупномасштабных программ организации территории на базе полюсов роста, центров и осей развития; стимулирование развития внутренних ареалов крупнейших агломераций	Разработка крупных региональных программ отсталых регионов; экономические рычаги регулирования проблемных территорий; стимулирование максимального использования внутреннего потенциала проблемных регионов (создание предпринимательских зон, промышленных и научных парков)	Контроль над размещением производственных мощностей в крупных городах («сертификация» и использование других административных методов региональной политики; запрет на строительство новых промышленных предприятий)
Страны, применяющие конкретный вид селективной политики	Греция (1960–1980 гг.)	ЕС, Нидерланды (2-я половина 1960-х гг.)	Нидерланды (1990-е гг.) Франция (1950–1970 гг.) Великобритания (1950–1970 гг.)

Необходимо отметить, что в ЕС выделяются следующие типы проблемных регионов: периферийные, сельскохозяйственные, государственные, осо-

бого типа, пограничные, с очень низкой плотностью населения, «регионы большого города». Их характеристика приведена в табл. 2.

Таблица 2

Типы проблемных регионов в ЕС [14]

Тип проблемного региона	Критерии оценки (отбора)	Общая черта регионов	Типичные примеры регионов
Периферийные регионы	Характеризуются в основном сельскохозяйственной направленностью	Слаборазвитые в широком смысле	Южная Италия, Ирландия, большинство регионов Испании, Португалия и Греция. Burgenland (Австрия) и Северная часть Финляндии также могут быть отнесены к этой группе
Сельскохозяйственные регионы	Отличаются от регионов первой группы тем, что они не являются периферийными	Регионы данного типа не так удалены от больших городских центров, как регионы первой группы	Schleswig-Holstein в Германии и Север Нидерландов
Депрессивные регионы	Характеризуются, в основном, угольной и текстильной направленностью	Глубокий спад экономической активности	Юг Уэльса, Север Англии и Wallonia в Бельгии
Особый тип региона	Характеризуются нетипичными усложненными условиями	Эти регионы отличаются абсолютно другой экономической системой	Новые земли Германии (бывшая Восточная Германия)
Приграничные регионы	Характеризуются недостаточной координацией инфраструктуры (автомобильная и железная дороги, каналы и т. д.)	Не достигается координация инфраструктуры с обеих сторон границы	Таких регионов огромное количество в ЕС
Регионы с очень низкой плотностью населения	Характеризуются плотностью населения менее 8 чел. на 1 кв. км	Чрезвычайно низкая плотность населения	Северные регионы Швеции и Финляндии
«Регионы большого города»	Характеризуются свехурбанизацией мегаполисов	Резкое обострение социальных, экономических и экологических проблем	Мегаполисы Великобритании, Германии, Франции и других стран мира

Анализ практики внедрения политики регионального развития в ЕС на наднациональном уровне за период с 1951 г. по настоящее время свидетельствует о том, что ее условно можно разделить на два этапа.

На первом этапе (1951-1987 гг.), как уже говорилось ранее, в ЕС внедрялась модель «Европа-государство», которая предусматривала концентрацию региональной политики на уровне государств-членов. Общие средства из бюджета ЕС выделялись непосредственно государствам-членам ЕС, а те уже распределяли их непосредственно среди своих регионов. Но к концу 80-х гг. постепенно увеличивалось влияние наднациональных органов ЕС на регионы стран-членов. Для этого создавались соответствующие финансовые инструменты и институциональные органы.

В зависимости от роста роли наднациональной политики ЕС в решении проблем развития регионов стран-членов первый этап можно условно разделить на два подэтапа. Первый из них (1951-1956 гг.) характеризовался незначительной ролью надна-

циональных органов ЕС в формировании и внедрении региональной политики в странах-членах. В этот период в 1951 г. был подписан Парижский договор сроком на 50 лет о создании Европейского объединения угля и стали (ЕССС) в составе 6 стран: Бельгии, Голландии, Италии, Люксембурга, Франции и ФРГ [16]. Целью договора было содействие экономическому развитию стран-членов путем образования общего рынка для продукции угольной и металлургической промышленности. Договор базировался на отмене таких запретов на общем рынке угля и стали:

- на установление экспортной и импортной пошлины на уголь и сталь, а также их количественное ограничение в пределах созданного объединения;
- на применение политики протекционизма, ограничивающего конкуренцию на рынках;
- на налоговые льготы или любую другую помощь со стороны государств подписантов договора отечественным производителям угля и стали;
- на применение ограничений по разделу национальных рынков угля и стали.

ECSC завершило свое существование в 2002 г., когда соответствующий договор потерял силу.

Второй подэтап (1957-1987 гг.) характеризовался созданием Европейского экономического сообщества (ЕЭС), а также началом процессов региональной экономической интеграции. Были сформированы первые три фонда финансирования развития регионов стран-членов на надрегионального уровне, введены соответствующие структуры или их представительства, которые непосредственно занимались наднациональным региональным развитием в ЕС. На этом же подэтапе начали действовать рамочные программы (РП), которые стали началом интеграции стран - членов ЕЭС в сфере научных исследований и разработок. В этот период произошли следующие основные события:

- в 1957 г. шесть стран - участников ECSC подписали в Брюсселе договор о создании ЕЭС, который был направлен на устойчивое экономическое развитие и создание условий для дальнейшего тесного сотрудничества между странами - членами сообщества [17];

- в 1964 г. в рамках ЕЭС был основан общий рынок сельскохозяйственной продукции, а в 1968-1986 гг. - Таможенный союз;

- с 1984 г. начался процесс европейской интеграции в сфере исследований и разработок путем утверждения первой РП сроком на 4 года и объемом финансирования 3,750 млрд евро.

Второй этап эволюции наднациональной региональной политики (1988 г. - по настоящее время) характеризуется формированием всех финансовых инструментов, необходимых для проведения эффективной региональной политики. На этом этапе страны - участницы ЕЭС начали внедрять высокие формы экономической интеграции, был разработан ряд стратегических документов, внедрено долгосрочное бюджетное финансирование [18].

Этот этап условно можно разделить на два подэтапа. Первый (1988-1992 гг.) характеризовался внедрением в ЕС общего рынка, утверждением первого долгосрочного бюджета финансирования регионального развития. Дальнейшее финансирование исследований и разработок происходило через РП. В рамках этого подэтапа произошли такие основные события:

- в 1987 г. на период до 1991 была утверждена

2-я РП с бюджетом финансирования на исследования и разработки в объеме 5,396 млрд евро, а с 1990 до 1994 гг. - третья РП с объемом финансирования - 6,6 млрд евро.

- в 1988-1992 гг. в ЕЭС была внедрена такая форма экономической интеграции, как общий рынок.

- в 1992 г. в ЕЭС был создан фонд сплочения (CF) для софинансирования и реализации конкретных проектов по развитию транспортной инфраструктуры (трансъевропейских сетей) и окружающей среды (включая развитие альтернативной энергетики) в странах с уровнем ВВП на душу населения ниже 90% от среднего по ЕЭС. К расширению ЕС в 2004 г. этому критерию соответствовало четыре страны (Греция, Испания, Ирландия и Португалия) [19].

Начиная с 1988 г., региональная политика ЕЭС стала основываться на следующих принципах [76]: партнерства - как в планировании, так и в реализации региональной политики должны принимать участие все заинтересованные социальные партнеры; дополнительности - фонды ЕЭС должны дополнять финансовые средства стран-членов, а не заменять их; субсидиарности - все действия должны предприниматься на как можно низшем уровне, который в состоянии их защитить в пределах региона или страны - члена ЕЭС; концентрации - предполагается ограниченность помощи из фондов ЕЭС только для небольшого количества точно определенных целей и проектов, которые имеют большое значение для ЕЭС; программирования - органы ЕС контролируют и осуществляют мониторинг использования средств, а также обеспечивают соответствие процесса общей политике и конкретным директивам ЕЭС (цель же региональной политики заключается в решении глобальных проблем данного региона, а не реализации отдельных краткосрочных программ); координации - регулирование деятельности структурных фондов производится с целью сосредоточения средств на приоритетных направлениях развития ЕЭС и ограниченного количества регионов с наиболее серьезными проблемами, которые выбраны на основе соответствующих критериев.

- с 1988 г. в ЕЭС была основана система долгосрочного бюджетного финансирования. Первым бюджетом предусматривалось финансирование региональной политики ЕЭС в размере 62,970 млрд евро, в том числе по таким странам-членам (рис. 2).

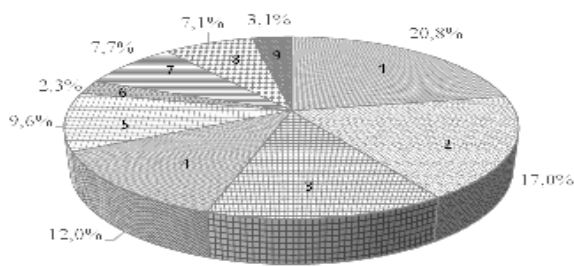

Рис. 2. Структура распределения средств фондов ЕЭС по странам-бенефициарам согласно бюджету на 1988-1993 гг. [20]: 1 - Испания; 2 - Италия; 3 - Португалия; 4 - Греция; 5 - Германия; 6 - Франция; 7 - Великобритания; 8 - Ирландия; 9 - другие страны - члены ЕЭС.

Как видно из рис. 2, наибольшая сумма средств из фондов ЕЭС поступила в Испанию - 20,8%, Италию - 17%, Португалию - 13,4% и Грецию - 12,0%.

Распределение средств структурных фондов ЕЭС в 1988-1993 гг. осуществлялось в разрезе следующих целей (рис. 3).

Рис. 3. Цели распределения средств фондов ЕС в 1988-1993 гг. [14]

Второй этап (1993 г. - по настоящее время) характеризуется тем, что в ЕЭС создана равнодействующая система управления региональным развитием стран-членов. Для этого подэтапа характерны следующие основные события.

- в 1992 г. 12 стран - членов ЕЭС в Маастрихте (Нидерланды) подписали Соглашение о создании ЕС [21], которое вступило в силу 1 января 1993 г. и с этого момента ЕС функционирует на основе двух договоров. Начиная с этого этапа, региональное развитие стран-членов осуществляется в соответствии с утвержденными стратегическими планами.

- Европейским Советом в марте 2000 г. была принята на десятилетний период Лиссабонская стратегия создания динамичной и конкурентоспособной экономики, основанной на знаниях [22]. Ее стратегическая цель - создание наиболее конкурентоспособной и динамичной в мире экономики, базирующейся на знаниях, способной к устойчивому экономическому росту при наращивании количества и улучшении качества рабочих мест и сохранении большей социальной сплоченности. В 2005 г. Лиссабонская стратегия была обновлена путем принятия партнерства ради роста и занятости и дополнения его Программой действий Союза и соответствующими национальными программами в этой сфере [23].

Основные направления обновленного варианта Лиссабонской стратегии предусматривали превращение ЕС в пространство, благоприятное для инвес-

тиций и занятости. Это должно было осуществляться, в частности, путем обеспечения открытых и конкурентных рынков внутри союза и за его пределами, расширения и улучшения европейской инфраструктуры, дополнения единого рынка компонентами, охватывающих рынки финансовых услуг и сектор услуг в целом, энергетику, транспорт, государственные закупки и пр. Обновленная версия стратегии предполагала увеличение как государственных, так и частных инвестиций в НИОКР, обеспечение инноваций, внедрение нововведений, ИКТ, что должно было способствовать устойчивому развитию и созданию мощной европейской промышленной базы.

В рамках обновленной Лиссабонской стратегии не предусматривалась большая реформа политики государственной поддержки, которая должна была открыть простор для поддержки инноваций, исследований и разработок, рискованного капитала, особенно в отношении малых и средних предприятий (МСП).

- в 2010 г. была принята Новая европейская стратегия экономического развития на ближайшие 10 лет «Европа - 2020». Стратегия «Европа - 2020» устанавливает три основных фактора укрепления экономики [24]:

1. Разумный рост экономики, основанный на знаниях и инновациях.

2. Стабильный рост и создание экономики, основанной на целесообразном использовании ресурсов и конкуренции.

3. Всеобъемлющий рост с целью содействия повышению уровню занятости населения и достижения социальной и территориальной стабильности.

В стратегии сформированы следующие основные цели, которых ЕС планирует достичь к 2020 г. [24]:

1. 75% населения в возрасте от 20 до 64 лет должны быть трудоустроены.

2. 3% ВВП ЕС должно быть инвестировано в исследования и разработки.

3. Должны быть достигнуты цели энергетической политики и политики регулирования климата (в т.ч. на 3% должна быть снижена загрязненность окружающей среды).

4. Доля учащихся, прервавших образование, не должна превышать 10% и не менее 40% молодежи должно иметь высшее образование.

5. На 20 млн должно быть сокращено количество людей, находящихся в опасности оказаться за чертой бедности.

Для достижения поставленных целей в качестве приоритетных в стратегии «Европа -2020» выделены следующие направления деятельности [24]:

1. «Инновационный Союз» - объединение усилий для создания и внедрения инноваций, что позволит использовать инновационные идеи в производстве товаров и услуг и будет способствовать созданию новых рабочих мест и росту экономики.

2. «Движение молодежи» - повышение качества образования и привлечение молодых людей на рынок труда.

3. «Развитие цифровых технологий в Европе» - расширение использования высокоскоростного интернета и предоставление возможностей участия физических и юридических лиц в общем цифровом коммерческом пространстве.

4. «Целесообразное использование ресурсов в Европе» - разумное использование источников энергии, переход на экономику с низким потреблением

углеводородного сырья, увеличение использования источников возобновляемой энергии, модернизация транспортного сектора, снижение зависимости роста экономики от качества потребляемых ресурсов.

5. «Индустриальная политика, направленная на глобализацию» - улучшение условий для предпринимательства, в первую очередь, для малого и среднего бизнеса, развитие мощной и устойчивой промышленной базы для повсеместной глобализации.

6. «План по развитию новых способностей и увеличению количества рабочих мест» - модернизация рынков труда, повышение мобильности трудовых ресурсов, предоставление возможностей для получения новых знаний и навыков, с целью увеличения возможностей для трудоустройства.

7. «Европейская политика против бедности» - снижение уровня бедности в ЕС за счет экономического роста и повышения занятости по всей территории.

При формировании программ поддержки структурные фонды ЕС столкнулись с проблемой диспропорций площадей и заселенности регионов стран-членов. Для проведения отбора регионов и эффективного проведения в них региональной политики, начиная с 70-х гг. XX в. Евростатом разрабатывалась многоуровневая система классификации европейских регионов (NUTS), которая фактически была окончательно принята в 2003 г. Согласно этой системе предполагается три уровня административно-территориального деления стран - членов ЕС. Критерием отнесения регионов к разного уровня NUTS является численность населения: регионы NUTS 1-го уровня - 3-7 млн чел.; 2-го уровня - 0,8-3 млн чел.; 3-го уровня - 0,15-0,8 млн чел. [25].

В настоящее время ЕС включает в себя 27 (28) стран, административно разделенных системой NUTS на 96 регионов 1-го уровня, 271 - 2-го уровня и 1303 - 3-го уровня (табл. 4).

Таблица 4

Таблица административно-территориального деления стран-членов ЕС [25]

Страна	NUTS-1	NUTS-2	NUTS-3	Страна	NUTS-1	NUTS-2	NUTS-3
Австрия	3	9	35	Люксембург	1	1	1
Бельгия	3	11	44	Мальта	1	1	2
Болгария	2	6	28	Нидерланды	4	12	40
Великобритания	12	37	133	Польша	6	16	66
Венгрия	3	7	20	Португалия	3	7	30
Германия	16	39	429	Румыния	4	8	42
Греция	4	13	51	Словакия	1	4	8
Дания	1	5	11	Словения	1	2	12
Ирландия	1	2	8	Финляндия	2	5	20
Испания	7	19	59	Франция	9	26	100
Италия	5	21	107	Чехия	1	8	14
Кипр	1	1	1	Швеция	3	8	21
Латвия	1	1	6	Эстония	1	1	5
Литва	1	1	10	Всего 27 стран ЕС	97	271	1303

В этот период продолжается реализация РП в сфере исследований и разработок. В настоящее время реализовано 7-м РП, и постепенно реализуется 8-я РП «Горизонт 2020». Каждая из РП состоит из под-

программ и тематических программ. Например, РП-5 состоит из 7 подпрограмм: 4 тематических и 3 горизонтальных (табл. 5).

Таблица 5

Распределение общего бюджета ЕС по тематическим планам и горизонтальным программам в 1998–2002 гг.

Тематические программы	% от общего бюджета
Уровень жизни и менеджмент ресурсов живой природы	16
Создание удобного для пользователей информационного общества	24
Содействие стабильному экономическому росту и повышению конкурентоспособности европейской экономики	18
Энергетика, окружающая среда и устойчивое развитие по программам Евроатома	7
Горизонтальные программы	
Подтверждение интернационального значения европейских исследований	3
Содействие инновациям и стимулирование участия малых и средних предприятий	2
Усовершенствование кадрового потенциала и развитие социоэкономических знаний	9

Наибольшая сумма бюджетных средств ЕС была направлена на такие тематические программы: создание удобного для пользователей информационного общества - 24% от общего бюджета; содействие стабильному экономическому росту и повышению конкурентоспособности европейской экономики - 18%.

РП-7 (2007-2013 гг.) была направлена на [26]: укрепление научной и технологической базы промышленности ЕС и обеспечение высокого уровня ее конкурентоспособности; поддержание и совершенствование исследовательской и инновационной деятельности научных центров, университетов, организаций реального сектора экономики, малых и средних предприятий; расширение межнационального и международного научного сотрудничества в Европе; повышение исследовательского и инновационного потенциала всех государств ЕС.

Цель РП-7 - ускорение экономического роста, повышение конкурентоспособности экономики Европы путем инвестирования в знания, инновации и человеческий капитал.

От предыдущих программ ее отличало ряд новых элементов [26]: большой акцент на приоритетные тематические направления научных исследований, а не на «инструменты»; существенное упрощение процедур реализации; более полный учет требований промышленности при проведении исследований благодаря специально разработанной схеме «технологические платформы и общие технологические инициативы»; создание Европейского исследовательского совета, которая осуществляет финансирование ведущих фундаментальных исследований; международное сотрудничество по всем направлениям программы; развитие «регионов знаний» - комплексов региональных научных центров, потенциал которых

не ограничивается национальными рамками; стимулирование частных инвестиций в перспективные научно-исследовательские направления; возможность распределения финансовых рисков.

С 1 января 2014 в ЕС реализуется РП-8 - «Горизонт 2020» [27]. Приоритет в этой программе отдано высокоэффективным технологиям - эко, нано-, био- и информационным технологиям, которые ориентируются на решение ключевых социально-экономических проблем (развитие «зеленой энергетики», транспорта, старения населения). Ядро программы «Горизонт 2020» составляют три основных приоритетных направления [27]: генерирование ведущих знаний для укрепления позиций ЕС среди ведущих научных держав мира (ES); достижение индустриального лидерства, поддержка инноваций и бизнеса, включая малые и средние предприятия (П); решение социальных проблем (SC) в ответ на вызовы современности, которые определены в стратегии «Европа 2020». Еще одним, четвертым компонентом, является программа неядерных исследований Объединенного научно-исследовательского центра.

Бюджет программы «Горизонт 2020» на период 2014-2020 гг. предполагается в объеме 80 млрд евро

За период с 1993 г. по настоящее время в ЕС были утверждены четыре бюджета финансирования регионального развития стран-членов. Бюджет 1994-1999 гг. в размере 138,19 млрд экю был направлен на реализацию целей, которые были предусмотрены в 1988-1993 гг. (рис. 3) с дополнением цели 6: Развитие и перестройка структуры регионов с исключительно низкой плотностью населения. Распределение средств структурных фондов ЕЭС по целям и странам осуществлялось следующим образом (табл. 6).

Распределение ресурсов структурных фондов ЕС по целям и странам
в 1994–1999 гг., млн экю [28]

Страна	Цель 1	Цель 2	Цели 3 и 4	Цель 5а	Цель 5б	Цель 6	Инициативы содружества	Всего
Бельгия	730	342	465	195	77	–	287	2 096
Дания	–	119	301	267	54	–	1032	843
Германия	13 640	1 566	1 942	1 143	1 227	–	2 206	21 724
Греция	13 980	–	–	–	–	–	1 151	15 131
Испания	26 300	2 416	1 843	446	664	–	2 774	34 443
Франция	2 190	3 774	3 203	1 933	2 238	–	1 601	14 938
Ирландия	5 620	–	–	–	–	–	483	6 103
Италия	14 360	1 963	1 715	814	901	–	1 893	21 646
Люксембург	–	15	23	40	6	–	20	104
Нидерланды	150	650	1 079	165	150	–	421	2 615
Португалия	13 980	–	–	–	–	–	1 058	15 038
Великобритания	2 360	4 581	3 377	450	817	–	1 570	13 155
Австрия	162	99	387	380	403	–	143	1 574
Финляндия	–	179	336	347	190	450	150	1 652
Швеция	–	157	509	204	135	247	125	1 377
Всего	93 972	15 360	15 180	6 916	6 862	697	14 051	153 038

Как видно из табл. 6, больше всего средств из фондов ЕС было направлено на Ц1 - Содействие развитию и корректировки структуры отстающих регионов - 61,4%, а среди стран: Испании - 22,5%, Германии - 14,2% и Италии - 14,1%.

Бюджет ЕС 2000-2006 гг. в размере 211,960 млрд евро предусматривал следующие цели финансирования: Ц1 - содействие развитию и корректиров-

ки структуры отстающих регионов; Ц2 - поддержка экономических и социальных преобразований (конверсии) регионов, которые столкнулись с проблемами структурного характера; Ц3 - содействие адаптации и модернизации политики и систем образования, профессиональной подготовке занятости. Между приведенными выше целями средства распределились следующим образом (рис. 4).

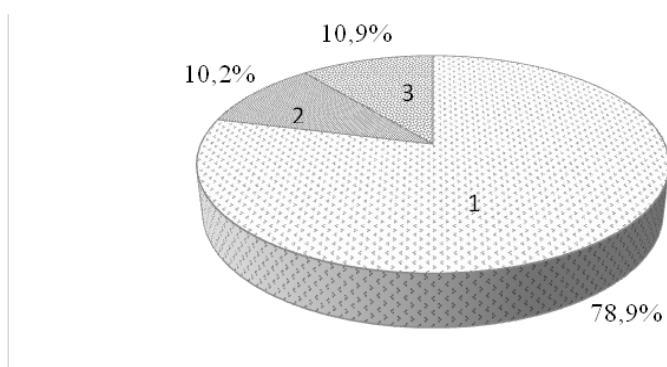

Рис. 4. Распределение средств фондов ЕС по целям в 2000-2006 гг. :

1 - Цель 1; 2 - Цель 2; 3 - Цель 3

Как видно из рис. 4, наибольшая сумма средств фондов ЕС была направлена на Цель 1 - содействие развитию и коррекции развития структуры отстающих регионов - 78,9%.

Между странами - членами ЕС средства структурных фондов в 2000-2006 гг. распределились следующим образом (рис. 5).

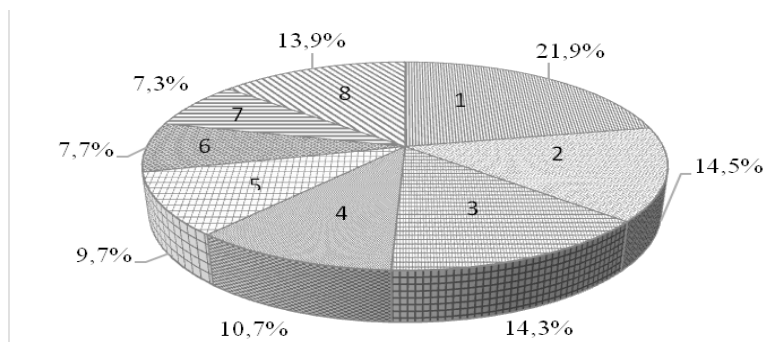

Рис. 5. Распределение средств фондов ЕС между странами-членами в 2000-2006 гг. :

1 - Испания, 2 - Италия; 3 - Германия; 4 - Греция; 5 - Португалия; 6 - Великобритания; 7 - Франция; 8 - другие

Как видно из рис. 5, больше всего средств из фондов ЕС получили такие страны-члены: Испания - 21,9%, Италия - 14,5%, Германия - 14,3% и Греция - 10,7%.

Бюджет ЕС 2007-2013 гг. в размере 338,780 млрд евро был направлен на реализацию следующих

целей: Ц1 - конвергенция и конкурентоспособность; Ц2 - региональная конкурентоспособность и занятость; Ц3 - европейская территориальная сотрудничество.

Между странами-членами средства распределялись следующим образом (табл. 7, рис. 6).

Таблица 7

Распределение средств региональной политики ЕС по странам-членам в 2007–2013 гг.

Страна	«Конвергенция»			Региональная конкурентоспособность и занятость (включая регионы, оставившие ареал «цель 1), млн евро	Европейское территориальное	Всего	
	конвергенция по ВВП, млн евро	переходный режим, млн евро	фонд сплочения, млн евро			млн евро	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Польша	44377	—	22176	—	731	67284	19,4
Испания	21054	1583	3543	8477	559	35217	10,1
Италия	21211	430	—	6325	846	28812	8,3
Чехия	17064	—	8819	419	389	26692	7,7
Германия	11864	4215	—	9409	851	26340	7,6
Венгрия	14248	—	8642	2031	386	25307	7,3
Португалия	17133	280	3060	938	99	21511	6,2
Греция	9420	6458	36976	635	210	20420	5,9
Румыния	12661	—	6552	—	455	19668	5,7
Франция	3191	—	—	10257	872	14319	4,1
Словакия	7013	—	3 899	449	227	11588	3,3
Великобритания	2738	174	—	6979	722	10613	3,1
Литва	4470	—	2305	—	109	6885	2,0
Болгария	4391	—	2283	—	179	6853	2,0
Латвия	2991	—	1540	—	90	4620	1,3
Словения	2689	—	1412	—	104	4205	1,2
Эстония	2252	—	1152	—	52	3456	1,0
Бельгия	—	638	—	1425	194	2258	0,6
Нидерланды	—	—	—	1660	247	1907	0,5
Швеция	—	—	—	1626	265	1891	0,5
Финляндия	—	—	—	1596	120	1716	0,5
Австрия	—	177	—	1027	257	1461	0,4
Ирландия	—	—	—	750	151	901	0,3
Мальта	556	—	284	—	15	855	0,2
Кипр	—	—	213	399	28	640	0,2
Дания	—	—	—	510	103	613	0,2
Люксембург	—	—	—	50	15	65	0,0
Межрегиональная кооперация	—	—	—	—	445	445	0,1
Техпомощь	—	—	—	—	—	868	0,2
Всего	199322	13955	69578	54965	8723	347410	100,0

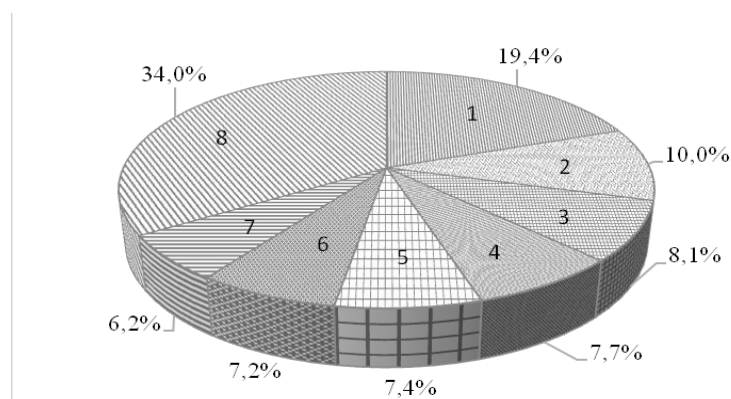

Рис. 6. Распределение средств фондов ЕС между странами-членами в 2007-2013 гг. : 1 - Польша; 2 - Испания; 3 - Италия; 4 - Чехия; 5 - Германия; 6 - Венгрия; 7 - Португалия; 8 - другие.

Как видно из представленных данных, наибольшую сумму средств из фондов ЕС получили такие страны-члены: Польша - 19,4; Испания - 10,0% и Италия - 8,1%.

Бюджет 2014-2020 гг. в размере 338,780 млрд евро предусмотрел реализацию следующих целей: Ц1 - инвестирование в экономический рост и занятость; Ц2 - европейская территориальная сотрудничество.

Между странами - членами ЕС средства фондов в 2014-2020 гг. распределились следующим образом (рис. 7).

Как видно из рис. 7, больше всего средств из фондов ЕС получили страны-члены: Польша - 22,6%, Италия - 9,1%, Испания - 7,8% и Румыния - 6,8%.

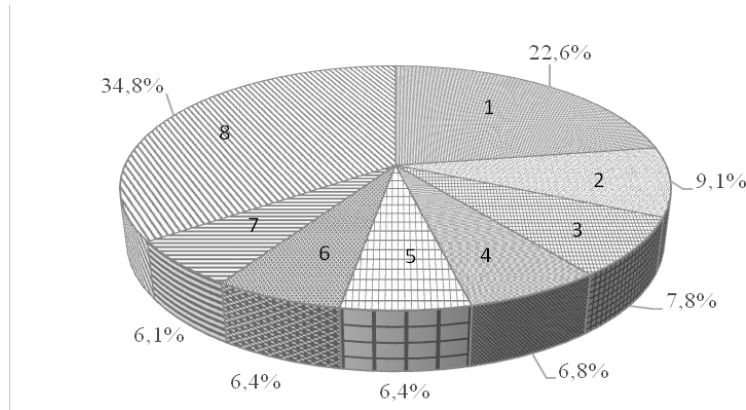

Рис. 7. Распределение средств фондов ЕС между странами-членами в 2014-2020 гг. :
1 - Польша; 2 - Италия; 3 - Испания; 4 - Румыния; 5 - Чехия; 6 - Венгрия; 7 - Португалия;
8 – другие

Выводы. Проведенный анализ свидетельствует о том, что региональная политика в течение всего периода существования ЕС существенно эволюционировала. При этом можно выделить два основных этапа ее развития: 1951-1988 гг. и 1988 – по настоящее время. В свою очередь, каждый из этапов можно условно подразделить на два поэтапа. Выделенные

этапы и подэтапы характеризуются различными целями, приоритетами и инструментами реализации региональной политики. Опыт формирования и реализации региональной политики в ЕС может быть полезен при ее осуществлении в Украине и других странах.

Литература/REFERENCES

1. Березинская О. Б. Принципы формирования и проведения структурной политики: мировой опыт и его применение в России. Москва: Издательский дом «Дело» РАНХиГС, 2014. 52 с.
2. Сидоренко О.В. Классификация инструментов селективной региональной политики государства // *Известия Иркутской государственной академии*. 2011. №5. URL: <http://brj-bguerp.ru/reader/article.aspx?id=9691>
3. Лавровский Б. Л., Мурзов И. А., Тягнибеда А. В., Уварова Е. В. Региональная политика выравнивания в ЕС: новейшие тенденции // *Пространственная экономика*. 2011. №1. С. 30–48.
4. Леонов С. Н., Сидоренко О. В. Закономерности и особенности реализации селективной региональной политики зарубежных стран // *Пространственная экономика*. 2011. №1. С. 67–80.
5. Сидоренко О. В. Методы реализации селективной региональной политики // *Вестник БИСТ*. 2010. №4 (8). С.96–106.
6. Швецов А. Н. Общесистемная и селективная государственная региональная политика // *Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование*. 2009. Вып. 2. С. 38–50.
7. Сидоренко О. В. Методический подход к оценке результативности селективной региональной политики // *Известия ИГЭА*. 2011. №5 (79). С. 40–43.
8. Сидоренко О. В., Буланова М. А. Селективная региональная политика государства: понятия, виды и инструменты реализации // *Власть и управление на Востоке России*. 2014. № 2 (67).
9. Сидоренко О. В., Бондаренко Т. Н. Селективная региональная политика государства // *Вестник Томского государственного университета*. Экономика. 2014. №3 (27). С. 110–117.
10. Леонов С. Н., Сидоренко О.В. Селективная региональная политика как самостоятельный тип региональной политики государства // *Государственное управление. Электронный вестник*. 2011. Вып. 28. URL: http://e-journal.spa.msu.ru/vestnik/item/28_2011leonov_sidorenko.htm
11. Леонов С. Н., Сидоренко О. В. Селективная и региональная политика: российский и зарубежный опыт. Владивосток: Изд-во Дальневост. Фирм. ун-та, 2012. 168 с.
12. Региональная политика стран ЕС / Центр европейских исследований ИМЭМО РАН; отв. ред. А. В. Кузнецов. Москва: ИМЭМО РАН, 2009. 230 с.
13. Региональная политика: зарубежный опыт и российские реалии / под ред. А. В. Кузнецова, О. В. Кузнецовой. Москва: ИМЭМО РАН, 2015. 137 с.
14. Гусейнов А. Г. Формирование региональной политика на уровне ЕС // *Экономические науки*. 2014. №8. С.133–140.
15. Федорюк С. В., Галяс В. І. Європейська інтеграція: регіональна політика Європейського Союзу. Короткий лексикон. Луцьк : РВВ «Вежа», 2006. 101 с.
16. Договор об учреждении Европейского объединения угля и стали (Париж, 18 апреля 1951 года). URL: <http://ppt.ru/newstext.phtml?id=26875>
17. Договор об учреждении Европейского экономического сообщества (Брюссель, 17 апреля 1957 г.). URL: <http://docs.pravo.ru/document/view/20897669/28480100/>
18. Сидорова Е. А. особенности бюджетной политики в Европейском Союзе. Москва: ИМЭМО РАН, 2012. 129 с.
19. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за заг. ред. В. Є. Ворогіна, Жаліла Я. А. Київ: НІСД, 2010. 288 с.
20. Бедерак Д. А. Эволюция региональной политики выравнивания уровней экономического развития в Европейском Союзе // *Управленец*. 2014. №2 (48). С. 33–38.
21. Договор о Европейском Союзе (Маастрихт, 7 февраля 1992 г.).
22. Lisbon European Council 23 and 24 march 2000. Presidency Conclusions. URL: http://www.consilium.europa.eu/en/nedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-vl.en0.htm
23. Commission of the European Communities, COM (2005) 24. Working together for growth and jobs. A new start for the Lisbon Strategy. Brussels, 02.02.2005.
24. European Commission. Communication from the commission: Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, 3.3.2010. COM (2010) 2020.
25. Беликов В. Н., Бубнова Е. А., Глушко А. В. 7 рамочная программа Европейского Союза: возможности и правила участия. Днепрпетровск: Приднепровский научный центр НАН Украины и МОН Украины, 2010. 73 с.
26. Фатеев В.С. Региональная политика: теория и практика. Минск: БГУ, 2004. 480 с.

საქართველოს საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის გავლენა შემოსავლების განაწილებაზე

GEORGIAN FOREIGN TRADE POLICY IMPACT ON INCOME DISTRIBUTION

გულიკო ქათამაძე

GULIKO KATAMADZE

ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის
შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

Doctor of Economics, Associated Professor
Batumi Shota Rustaveli State University

ანოტაცია

საქართველოში შემოსავლების განაწილების საგარეო ეფექტი განსხვავებულია საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფისათვის. საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია კიდევ უფრო ამდიდრებს საზოგადოების ისედაც მდიდარ ნაწილს: ბითუმად მოვაჭრეებს, ბიზნესმენებს, მსხვილ მეწარმეებს, ინვესტორებს, ბანკებს, სადაზღვევო კომპანიებს და ეკონომიკურად აქტიურ სხვა სუბიექტებს ეს მაშინ როცა საგარეო ვაჭრობა კიდევ უფრო აღარბებს საზოგადოების ისედაც ღარიბ ფენებს, რომელთაც არა აქვთ ფინანსური, ფიზიკური ან გონებრივი შესაძლებლობა აქტიურად ჩაერთოს სავაჭრო პროცესებში. შესაბამისად, ისინი უმუშევარნი ან სხვა ფორმებში დაქირავებულნი არიან.

საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია მომგებიანია საქართველოსთვის, მაგრამ მას მაინც ბევრი მოწინააღმდეგე ჰყავს. ამის გასარკვევად საკმარისი არაა საგარეო ვაჭრობის შედეგების განხილვა მხოლოდ მთლიანი ერისათვის. ჩვენს ქვეყანაში საგარეო ვაჭრობა უშუალოდ ეხება მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფთა ინტერესებს.

სავაჭრო ურთიერთობათა ლიბერალიზაციის ბევრ მოწინააღმდეგეს კარგად აქვს წარმოდგენილი მისი შედეგები. იმისათვის რომ, საგარეო ვაჭრობის თეორია გადაიქცეს გადაწყვეტილებათა მიღების ქმედით ინსტრუმენტად, საჭიროა გაირკვეს, ვისი ინტერესები ილახება თავისუფალი საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის გატარების შედეგად.

საგარეო ვაჭრობა ზეგავლენას ახდენს ჩვენი ქვეყნის შემოსავლების განაწილებაზე მოსახლეობის იმ ჯგუფებს შორის, რომლებიც ცალკეულ საწარმოო ფაქტორთა მესაკუთრეები არიან. მაგალითად, მიწათმფლობელები, კაპიტალისტები, მენეჯერები, ფერმერები, კვალიფიცირებული მუშეები და ა. შ. საერთაშორისო ვაჭრობა, როგორც წესი, საზოგადოებას ყოფს ორ ნაწილად: ვინც იღებს და ვინც ზარალობს საგარეო ვაჭრობის ზეგავლენის შედეგად. საქონელზე შეფარდებით ფასთა ცვლილება იწვევს ერთი რომელიმე საწარმოო ფაქტორის გაძვირებას, სხვების გაიაფების ხარჯზე.

საკვანძო სიტყვები: შემოსავლების განაწილების საგარეო ეფექტი, მზარდი სექტორი, საწარმო ფაქტორთა მფლობელი, ვაჭრობის ლიბერალიზაცია, შეფარდებით ფასთა ცვლილება

Abstract

Introduction. Foreign income distribution effect in Georgia is different for different social groups. Liberalization of foreign trade will further grow rich already rich part of the society: wholesalers, businessmen, large entrepreneurs, investors, banks, insurance companies and economically active subjects that while the foreign trade further impoverishes the already poor layer of the society, who do not have the financial, physical or mental ability to be actively involved in the trading process, and they are unemployed or employed in other firms.

The purpose of statistic study is to determine the effect of our country's foreign trade policy pursued by the government of Georgia income distribution between certain groups of population.

Research methods. To achieve this goal have been used in research work possessing process has been used methods of dialectical materialism, historical, logical analysis and synthesis.

Georgia's liberal foreign trade policy will result in an even more vulnerable layers of society gets more pure. For example, if there is high tariff on shoe and clothing import, but nevertheless, the producers still have low incomes, while their customers – are rich, then, a liberal foreign trade towards the fashionable pursuit of these trade barriers are even more serious financial problems for shoes and clothes local entrepreneurs and will bring slight economy to already wealthy customers of these commodities. This will further increase unequal distribution of revenue. Therefore, foreign trade excessive liberalization is unprofitable for local entrepreneurs.

Keywords: Foreign income distribution effects, a growing sector, enterprise factors owner, trade liberalization, the relative price changes.

შესავალი

საქართველოში შემოსავლების განაწილების საგარეო ეფექტი განსხვავებულია საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფისათვის. საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია კიდევ უფრო ამძღვრებს საზოგადოების ისედაც მდიდარ ნაწილს: ბითუმად მოვაჭრეებს, ბიზნესმენებს, მსხვილ მეწარმეებს, ინვესტორებს, ბანკებს, სადაზღვევო კომპანიებს და ეკონომიკურად აქტიურ სხვა სუბიექტებს ეს მაშინ როცა საგარეო ვაჭრობა კიდევ უფრო აღარბებს საზოგადოების ისედაც ღარიბ ფენებს, რომელთაც არა აქვთ ფინანსური, ფიზიკური ან გონებრივი შესაძლებლობა აქტიურად ჩაერთოს სავაჭრო პროცესებში და ისინი უმუშევარი არიან.

სტატიის კვლევის მიზანია ის, რომ დადგინდეს თუ რა გავლენას ახდენს ჩვენი ქვეყნის ხელისუფლების მიერ გატარებული საგარეო სავაჭრო პოლიტიკა საქართველოს მოსახლეობის ცალკეულ ჯგუფებს შორის შემოსავლების განაწილებაზე

კვლევის მეთოდები. ნაშრომის დამუშავების პროცესში გამოყენებულია კვლევის დიალექტიკური მატერიალიზმის, ისტორიული, ლოგიკური, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდი.

საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია მომგებიანია საქართველოსთვის, მაგრამ მას მაინც ბევრი მოწინააღმდეგე ჰყავს. ამის გასარკვევად საკმარისი არაა საგარეო ვაჭრობის შედეგების განხილვა მხოლოდ მთლიანი ერისათვის. ჩვენს ქვეყანაში საგარეო ვაჭრობა უშუალოდ ეხება მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფთა ინტერესებს. სავაჭრო ურთიერთობათა ლიბერალიზაციის ბევრ მოწინააღმდეგეს კარგად აქვს წარმოდგენილი მისი შედეგები. იმისათვის რომ, საგარეო ვაჭრობის თეორია გადაიქცეს გადაწყვეტილებათა მიღების ქმედით ინსტრუმენტად, საჭიროა გაირკვეს, ვისი ინტერესები ილახება თავისუფალი საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის გატარების შედეგად. საგარეო ვაჭრობა ზეგავლენას ახდენს ჩვენი ქვეყნის შემოსავლების განაწილებაზე მოსახლეობის იმ ჯგუფებს შორის, რომლებიც ცალკეულ საწარმოო ფაქტორთა მესაკუთრეები არიან. მაგ, მიწათმფლობელები, კაპიტალისტები, მენეჯერები, ფერმერები და ა.შ. საერთაშორისო ვაჭრობა საზოგადოებას ყოფს ორ ნაწილად: 1. ვინც იკებს და 2. ვინც ზარალობს საგარეო ვაჭრობის გავლენის შედეგად. საქონელზე შეფარდებით ფასთა ცვლილება იწვევს ერთი რომელიმე საწარმოო ფაქტორის გაძვირებას, სხვა ფაქტორების გაიაფების ხარჯზე.

საქართველოში საგარეო ვაჭრობის გავლენა პროდუქციის წარმოების მოცულობასა და საწარმოო ფაქტორთა ფასებზე დროის ხანმოკლე ასპექტში სრულიად განსხვავებულია დროის ხანგრძლივ პერიოდში მის მიერ პროდუქციის წარმოების მოცულობასა და საწარმოო

ფაქტორთა ფასებზე მოხდენილ ზეგავლენასთან შედარებით. საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია ჩვენს პარტნიორ ქვეყნებში იწვევს ფასთა დონეების სულ უფრო დაახლოებას. სწორედ ფასთა შორის სხვაობის შენარჩუნება ასტიმულირებს ვაჭრებს, იმოქმედონ ისე რომ, ეს სხვაობა გაქრეს. საგარეო ვაჭრობის დამყარებამდე ჩვენს ქვეყანაში იაფი იყო ის პროდუქცია, რომელიც მზადდებოდა ჭარბი საწარმოო ფაქტორებით და პირიქით. საგარეო ვაჭრობის გახსნის შემდეგ მოთხოვნა გაიზარდა იაფ პროდუქციაზე და იგი შემცირდა ძვირ პროდუქციაზე.

ცალკეულ საქონელზე დაწესებულ ახალ ფასებზე რეაგირებენ მწარმოებლებიც. ისინი რესურსების გარკვეულ რაოდენობას გადაისვრიან გაიაფებული პროდუქციის წარმოებიდან გაძვირებული პროდუქციის წარმოებაში. წარმოების სტრუქტურულმა ცვლილებამ გამოიწვია წარმოების ფაქტორებზე მოთხოვნის სტრუქტურული ცვლილებაც. მზარდ სექტორში საჭირო გახდა დამატებითი საწარმოო ფაქტორების მოზიდვა, რომლებიც, თავის მხრივ, გამოთავისუფლდნენ კლებადი სექტორებიდან. წარმოების ფაქტორებზე მოთხოვნის ცვლილების შედეგი დროის ხანმოკლე და ხანგრძლივ პერიოდში განსხვავებულია ერთმანეთისაგან.

დროის ხანმოკლე პერიოდში, როდესაც წარმოების ფაქტორები ჯერ კიდევ დაკავებული იყო ძველ საწარმოო პროცესებში, წარმოების ფაქტორთა ბაზრები გამოსული იყო წონასწორობიდან. მათ, ვინც ფლობდნენ მზარდი მოთხოვნის მქონე საწარმოო ფაქტორებს, ბუნებრივია, მოიგეს, ხოლო კლებადი მოთხოვნის მქონე საწარმოო ფაქტორთა მფლობელები კი – დაზარალდნენ. დროის ხანმოკლე პერიოდში მზარდ სექტორში გამოყენებულ საწარმოო ფაქტორებზე მოთხოვნა, და შესაბამისად ფასები მკვეთრად გაიზარდა, ხოლო კლებად სექტორში კი – პირიქით, დაეცა. ამრიგად, დროის ხანმოკლე ინტერვალში საქართველოში საგარეო ვაჭრობიდან მოგების ან ზარალის მიღება განისაზღვრა ამა თუ იმ სექტორზე მათი მიკუთვნებადობის მიხედვით. მოიგო მზარდ სექტორში მოქმედ ფაქტორთა მფლობელებმა, ხოლო დაზარალდა კლებადი საწარმოო სექტორში გამოყენებულ ფაქტორთა მფლობელები.

წარმოების ფაქტორებზე დაწესებულ ფასთა რეაქცია გრძელვადიან ასპექტში სრულიად განსხვავებულია დროის ხანმოკლე ასპექტთან შედარებით. მხოლოდ მოგვიანებით შეეჩვევიან წარმოების ერთი და იგივე ფაქტორთა მფლობელები ვითარების შეცვლას. საქართველოში დაბალანაზღაურებადი კლებადი სექტორებიდან საწარმოო ფაქტორებმა გადაინაცვლეს მაღალანაზღაურებად მზარდ სექტორებში. ასე, რომ ხანგრძლივ პერიოდში ყველა (როგორც მზარდ, ისე კლებად) სექტორში ერთიდაიგივე საწარმოო ფაქტორის ანაზღაურება საბოლოოდ

გათანბრდა. ბუნებრივია ისმის ასეთი კითხვა: თუ საწარმოო ფაქტორები პასუხობენ იმ სექტორებში გადანაწილებას, სადაც ანაზღაურება მათზე მაღალია, მაშინ ხომ არ დაუბრუნდება მათი ფასები საგარეო ვაჭრობის დამყარებამდე არსებულ დონეს? უნდა ითქვას, რომ „არ დაუბრუნდება“. მზარდ სექტორში გამოყენებულ საწარმოო ფაქტორთა კომბინაცია არაფრით არ შეესაბამება კლებად სექტორში გამოყენებულ საწარმოო ფაქტორთა კომბინაციას.

მიღებული დასკვნები გამომდინარეობს წარმოების ფაქტორებზე მოთხოვნის უთანასწორო ცვლილებით. თუ მზარდი სექტორი ზოგიერთ ფაქტორს საჭიროებს ჭარბი რაოდენობით, სხვებს კი - ნაკლებად, კლებად სექტორში ამ საწარმოო ფაქტორთა გამოყენების ინტენსიურობა სრულიად სხვაგვარია, ან უფრო მეტიც, შეიძლება - საპირისპიროც. შესაბამისად წარმოების იმ ფაქტორთა მოცულობა, რომელიც საჭიროა მზარდ სექტორში წარმოების გასაფართოებლად, ვერაფრით ვერ შეესაბამება იმ საწარმოო ფაქტორთა მოცულობას, რაც გამოთავისუფლდა კლებად სექტორში, ვიდრე არ მოხდება ფასთა კორექტირება; ჩვენს ქვეყანაში წარმოების ფაქტორებზე ახალ ფასთა ცვლილება ხორციელდება ეროვნულ ბაზარზე, საგარეო ვაჭრობის ზეგავლენის წყალობით, არსებულ საწარმოო ფაქტორებზე ახლად შექმნილი (განახლებული) მოთხოვნისა და მიწოდების შესაბამისად. ყველა სექტორში ადრინდელთან შედარებით მაღალი ანაზღაურება დაწესდა იმ ფაქტორებზე, რომლებზედაც განახლებული მოთხოვნა მკვეთრად აჭარბებს ვაჭრობამდე არსებულ მოთხოვნის ძველ დონეს, ხოლო განახლებული მიწოდება კი ჩამორჩება ძველს, და პირიქით. საშუალოდ ყველა სექტორში დაწესდა ძველთან შედარებით დაბალი ფასები იმ ფაქტორებზე, რომლებზეც განახლებული მოთხოვნა ჩამორჩება ვაჭრობამდე არსებულს, ხოლო მათი მიწოდება კი მეტია მათ საჭიროებაზე.

თუმცა ყველა სექტორში ერთი და იგივე საწარმოო ფაქტორთა ფასები გათანაბრდა, მაგრამ ისინი არ დაუბრუნდა ფასთა ძველ დონეს, არამედ შედარებით უფრო მაღალი დონის წონასწორული ფასები დაწესდა იმ ფაქტორებზე, რომლებზეც განახლებული მოთხოვნა ბევრად აჭარბებდა განახლებულ ერთობლივ მიწოდებას ყველა სექტორში, ვიდრე იყო ძველი ერთობლივი მოთხოვნა-მიწოდების თანაფარდობა. ხოლო ფასთა შედარებით უფრო დაბალი წონასწორული დონე დაწესდა იმ ფაქტორებზე, რომლებზეც განახლებული ერთობლივი მოთხოვნა ბევრად უფრო მეტად ჩამორჩა განახლებულ ერთობლივ მიწოდებას ყველა სექტორში, ვიდრე ძველი მოთხოვნა - ძველ ერთობლივ მიწოდებას, რომელიც იყო საგარეო ვაჭრობის დამყარებამდე. ამდენად, დროის ხანგრძლივ პერიოდში საწარმოო ფაქტორებზე ფასთა ცვლილების ტენ-

დენციამ საპირისპირო სახე მიიღო ხანმოკლე პერიოდთან შედარებით.

ამრიგად, საგარეო ვაჭრობამ საქართველოში გამოიწვია მოსახლეობის ერთი ნაწილის გამდიდრება და მეორის დაღარიბება. სტატისტიკა მოწმობს, რომ განვითარებული სამრეწველო ქვეყნების საწარმოო რესურსებით უზრუნველყოფის სტრუქტურა თანდათანობით თანაბრდება. ეს იმას ნიშნავს რომ, ჰექშერ-ოლინის თეორია, რომელიც წარმოების ფაქტორების შეფარდებით უზრუნველყოფაში ქვეყნებს შორის არსებული განსხვავების გათვალისწინებაზეა აგებული, თანდათან დაძველდა. გარდა ამისა, საერთაშორისო ვაჭრობის სიმძიმის ცენტრმა ნელ-ნელა გადაინაცვლა ერთნაირად მაღალი შემოსავლების მქონე ქვეყნებს შორის „მსგავსი“ საქონლით ვაჭრობაზე და არა ერთმანეთისაგან სრულიად განსხვავებული საქონლით ვაჭრობისაკენ, როგორც ამას ჰექშერ-ოლინის თეორია მიიჩნევდა საჭიროდ [1. გვ.75].

ჰექშერ-ოლინის თეორიის პრაქტიკასთან შედარებისა და მისი ამხსნელუნარიანობის ანალიზი იძლევა შემდეგი სამი დასკვნის გაკეთების საშუალებას: 1. სხვადასხვა სახის საქონლის წარმოებაში ფაქტორები სხვადასხვაგვარი კომბინაციით გამოიყენება; 2. წარმოების ფაქტორებით ქვეყნების შეფარდებითი უზრუნველყოფა ერთნაირი არ არის; 3. ქვეყნები ცდილობენ იმ საქონლისა და მომსახურების გატანას, რომლის წარმოებაშიც ინტენსიურად გამოიყენება ჭარბი ფაქტორები და პირიქით, შემოაქვთ ის საქონელი და მომსახურება, რომლის წარმოებაშიც ინტენსიურად გამოიყენება დეფიციტური ფაქტორები [2. გვ. - 45].

სტოლპერმა და სამუელსონმა დაამტკიცეს, რომ მიღებული შედეგები არაა დამოკიდებული იმაზე, თუ რა სახის საქონელი მოიხმარება საზოგადოების მიერ მათი პირადი მოთხოვნის დაკმაყოფილების მიზნით. ეს დასკვნა ეწინააღმდეგება მანამდე მოღვაწე ეკონომისტთა შეხედულებებს, იმის შესახებ, რომ თუ შემცირებული ხელფასის მქონე მომხმარებლები თავიანთ შემოსავლებს დახარჯავენ მხოლოდ გაიაფებული საწარმოო ფაქტორებით დამზადებულ საქონელთა შექენაზე, მაშინ ამით თითქოს მათი ეკონომიკური მდგომარეობა არათუ გაუარესდებოდა, არამედ შეიძლება გაუმჯობესდებოდა კიდევ. სტოლპერმა და სამუელსონმა აჩვენეს, რომ ეს ასე არ არის. ამას ადასტურებს როლანდ ჯონსონის თეორია, რომელიც ცნობილია „გაძლიერების ეფექტის“ სახელწოდებით. მისი არსი მდგომარეობს შემდეგში: „საქონელზე ფასთა 10 %-იანი ზრდა იწვევს მის წარმოებაში ინტენსიურად გამოყენებულ საწარმოო ფაქტორთა ღირებულების კიდევ უფრო (10 %-ზე მეტად) ზრდას და პირიქით.“

ამრიგად, წარმოების ფაქტორთა ღირებულებებს შორის არსებულ თანაფარდობათა ცვლი-

ლება გაცილებით უფრო სწრაფად იზრდება, ვიდრე მათგან წარმოებულ საქონელზე დაწესებულ ფასთა თანაფარდობაში მომხდარი ცვლილება. აქედან გამომდინარე შეიძლება გავაკეთოთ ასეთი დასკვნა: რაც უფრო მეტი ფაქტორი დასპეციალიზდება ექსპორტის წარმოებაში, მით უფრო მოიგებს ჩვენი ქვეყანა საგარეო ვაჭრობიდან და პირიქით, რაც უფრო მეტი ფაქტორი კონცენტრირდება იმპორტთან კონკურენციაში მყოფ დარგებში, მით უფრო დაზარალებული იქნება ვარაუდით საკმაოდ საფუძვლიანია. რაც უფრო დიდხანს დარჩება საწარმოო ფაქტორი საექსპორტო დარგში სპეციალიზირებული, მით უფრო მეტად მოიგებს ამ ფაქტორის მფლობელები ჩვენი ქვეყნის საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაციის შედეგად, ხოლო რაც უფრო დიდხანს დარჩება ფაქტორი იმპორტზემცველ დარგში ორიენტირებული, მით უფრო მოიგებს ამ ფაქტორთა მფლობელები საქართველოს საგარეო ვაჭრობის შეზღუდვის შედეგად.

ფაქტორს, რომელიც მხოლოდ ერთ წარმოებაში გამოიყენება, მუდმივ ხვედრით წილს დაიჭერს ამ საქონლის სარეალიზაციო ფასში. ჩვენი ქვეყნისთვის ამის კარგი მაგალითია ფერმერის მიწა, რომელიც სხვა პროდუქციის საწარმოებლად ვერ გამოიყენება. მაგრამ აქ შედეგი განსხვავებულია დროის ხანმოკლე და ხანგრძლივ პერიოდში. დროის გრძელვადიან ასპექტში მიწა შეიძლება ერთი პროდუქციის წარმოებიდან გადაინაცვლოს მეორის წარმოებაში. საერთაშორისო გაცვლის წყალობით, „ჭარბი საწარმოო ფაქტორებით გაჯერებული“ საქონელი ექსპორტირდება უცხოეთში „დეფიციტური ფაქტორებით გაჯერებული“ საქონელზე გაცვლის მიზნით. წარმოების ყოველი ფაქტორი (საქონელში განთავსებული) თავად გადაადგილება იმ ქვეყანაში, რომელიც საგარეო ვაჭრობის დამყარებამდე განიცდიდა მის დეფიციტს.

ერთიდაიგივე კვალიფიკაციის მუშახელი სხვადასხვა ქვეყანაში ერთსადაიმეცე სამუშაოს შესრულებაზე იღებს შრომის სრულიად განსხვავებულ ანაზღაურებას და მათ ხელფასებს შორის არსებული სხვაობა დროთა განმავლობაში კიდევ უფრო იზრდება. სწორედ ამან განაპირობა ჩვენი ქვეყნიდან უცხოეთში სამუშაო ძალის მასობრივი ემიგრაცია. საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაციის შედეგად, წარმოების მზარდი სექტორები საქართველოს მოეწოდინა საექსპორტო დარგებად, ხოლო კლებადი სექტორები კი იმპორტზემცველადი პროდუქციის მწარმოებელ დარგებად. შესაბამისად მზარდ (საექსპორტო) სექტორში გამოყენებულ ექსპორტზე ორიენტირებულ საწარმოო ფაქტორთა შემოსავლები გაიზარდა, ხოლო კლებად (იმპორტთან კონკურენციაში მყოფ) სექტორში გამოყენებულ იმპორტზემცველადი საწარმოო ფაქტორთა შემოსავლები კი შემცირდა. ამიტომ, საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაციით დაინტე-

რესებულნი არიან ჩვენი ქვეყნის ექსპორტზე ორიენტირებული საწარმოო ფაქტორები, ხოლო საგარეო ვაჭრობის შეზღუდვისათვის კი იბრძვიან იმპორტზემცველადი საწარმოო ფაქტორთა მფლობელები, რადგანაც საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაციით ისინი ზარალდებიან.

საგარეო ვაჭრობის გავლენა მოსახლეობის ცალკეულ ჯგუფთა ეკონომიკურ მდგომარეობაზე მარტო წარმოების ფაქტორთა სპეციალიზაციის დონესა და მიმართულებაზე არ არის დამოკიდებული, არამედ იგი დაკავშირებულია ასევე ამ ფაქტორების მფლობელთა მიერ შესყიდული საქონლისა და მომსახურების მოხმარების სტრუქტურასთანაც. ეს იმით არის გამოწვეული, რომ გარდა საექსპორტო და იმპორტზემცველადი დარგებში გამოყენებული საწარმო ფაქტორებისა, ეკონომიკაში არსებობს ე. წ. „შუალედურ“ ფაქტორთა მთელი მასა, რომლებიც არ არიან სპეციალიზირებულნი, არც საექსპორტო და არც იმპორტზემცველადი დარგებში. წარმოების ასეთ „შუალედურ“ ფაქტორებზე საგარეო ვაჭრობის მიერ მოხდენილი ზეგავლენა დამოკიდებულია, არა მიწოდების პირობებზე, არამედ ამ ე. წ. „შუალედურ“ ფაქტორთა მფლობელების მიერ საქონლისა და მომსახურების მოხმარების სტრუქტურაზე, კერძოდ იმაზე, თავიანთი მოხმარების სტრუქტურაში რომელი პროდუქციის – საექსპორტო, თუ საიმპორტო საქონლის შექმნაზე ხარჯავენ ისინი თავიანთი შემოსავლების უდიდეს ნაწილს.

თუ წარმოების ფაქტორთა მფლობელები თავიანთ შემოსავლებს ძირითადად ხარჯავენ იმპორტული პროდუქციის შექმნაზე, მაშინ ჩვენს ქვეყანაში ვაჭრობის ლიბერალიზაცია მათთვის მომგებიანია და პირიქით, თუ მათი შემოსავლების დიდი ნაწილი იხარჯება საექსპორტო საქონლის შექმნაზე, მაშინ მათთვის საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია წამგებიანია.

ამდენად, წარმოების „შუალედურ“ ფაქტორთა მფლობელების პოზიცია მიწოდების მხრიდან გაურკვეველია და დამოკიდებულია მათ მიერ საქონლისა და მომსახურების მოხმარების სტრუქტურაზე. რამდენადაც, ადგილობრივი პროდუქციის უცხოეთში ექსპორტი იმდენად ვერ ზრდის მის ეროვნულ ფასს (ჩაკეტილ ეკონომიკაში მასზე არსებულ ფასებთან შედარებით), ვიდრე იმპორტული პროდუქცია უფრო მეტად ამცირებს იმპორტზემცველადი პროდუქციის ფასს (ჩაკეტილ ეკონომიკაში მასზე არსებულ ფასებთან შედარებით). ამიტომ მიგვაჩნია რომ, საქართველოში „შუალედურ“ საწარმოო ფაქტორთა მფლობელები, საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაციით უნდა იყვნენ დაინტერესებული [4. გვ. – 43].

ამრიგად, საქართველოს მიერ განხორციელებული ლიბერალური საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის შედეგად კიდევ უფრო ლატაკდება საზოგადოების სოციალურად დაუცველი ფენა.

მაგ., თუ ფეხსაცმლის და ტანსაცმლის იმპორტზე მაღალი ტარიფია დაწესებული, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მათ მწარმოებლებს მაინც დაბალი შემოსავლები აქვთ, ხოლო მათი მომხმარებელი კი – მდიდარია, მაშინ, ლიბერალური საგარეო ვაჭრობისაკენ მოდური სწრაფვის მიზნით, ამ სავაჭრო შეზღუდვების მოხსნა კიდევ უფრო გააღატაკებს ფეხსაცმლისა და ტანსაცმლის ადგილობრივ მწარმოებლებს და უმნიშვნელო ეკონომიას გაუკეთებს ამ საქონელთა ისედაც მდიდარ მომხმარებელს. ეს კი შემოსავლების უთანასწოროდ გადანაწილებას კიდევ უფრო გააღატაკებს. ამიტომ, საგარეო ვაჭრობის ზედმეტი ლიბერალიზაცია საქართველოს ადგილობრივი მწარმოებლებისათვის წამგებიანია.

დასკვნა

ამრიგად, სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევა ამტკიცებს იმას, რომ სახელმწიფოთა ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს საგარეო ვაჭრობის არა ჩაკეტვა, არამედ მისი მიზნობრივი, სახელმწიფო ინტერესების მიხედვით რეგულირება, მაგრამ თუ გადავხედავთ საქართველოს მიერ პრაქტიკაში გატარებულ საგარეო პოლიტიკას დავინახავთ, რომ იგი ზედმეტად არის ლიბერალიზებული. საქართველოს საგარეო პოლიტიკა საგრძნობლად იხრება „ფულის ტოლფასოვნების“ კრიტერიუმიდან სხვა ნორმატივებზე. საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის პრაქტიკაში რეალიზაციისას ჩვენი ქვეყნის სამთავრობო გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს თეორიული საგარეო პოლიტიკის ცვლილებაზე, მისი ზედმეტად ლიბერალიზაციის კუთხით.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები გამოიხატება საქართველოს შე-

მოსავლების გადანაწილებაში საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის ინსტრუმენტების არაეფექტურად გამოყენების დასაბუთებაში. ნაშრომის კვლევის შედეგად მიღებული თეორიული და მეთოდოლოგიური შედეგები გამოადგებათ შემოსავლების გადანაწილებით დაინტერესებულ მეცნიერ-მუშაკებს, ხოლო კვლევის პრაქტიკული შედეგები კი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საქართველოს საგადასახადო ორგანოების, ფინანსთა სამინისტროს შემოსავლების სამსახურის მუშაკებისა და ჩვენი ქვეყნის საზოგადოების სხვადასხვა ფენის მიერ.

რეკომენდაციები. ამრიგად, საქართველოს ეკონომიკაში შემოსავლების გადანაწილებაზე უდიდეს გავლენას ახდენს შესაბამის სახელმწიფო უწყებათა მიერ საგარეო პოლიტიკის ბერკეტების სწორად წარმართვა, რაც მოითხოვს შემდეგ ღონისძიებათა გატარებას:

1. ჩვენ ქვეყნის საგარეო პოლიტიკის გადაწყვეტილების მიღებისქმედით ინსტრუმენტად გადაქცევისათვის, საჭიროა გაირკვეს ვისი ინტერესი ილახება ვაჭრობის ლიბერალიზაციით;

2. საჭიროა დადგინდეს თუ რა გავლენას ახდენს ჩვენი ქვეყნის ხელისუფლების მიერ გატარებული საგარეო პოლიტიკა ცალკეულ ჯგუფებს შორის შემოსავლების განაწილებაზე;

3. რაც უფრო მეტი ფაქტორი დასაძვინჯებელია ექსპორტის წარმოებაში, მით უფრო მოიგებს ჩვენი ქვეყანა საგარეო ვაჭრობიდან და პირიქით;

4. რაც უფრო დიდხანს დარჩება საწარმოო ფაქტორი საექსპორტო დარგში მით უფრო მოიგებს ამ ფაქტორის მფლობელები ჩვენი ქვეყნის ვაჭრობის ლიბერალიზაციის შედეგად;

5. საქართველოში „შუალედურ“ საწარმოო

ლიტერატურა

1. ლინდერტი პ. ჰ. საერთაშორისო ეკონომიკა. გამომცემლობა „სიახლე“ თბილისი 2009 წ. გვ. 365;
2. ქათამაძე დ. საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები. გამომცემლობა „ბათუმის უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2008 წ. გვ-400
3. Международные экономические отношения. Учебник. \Под ред. Б. М. Смитиенко. Москва. Изд. «ИНФРА—М». 2005 г. 514—с.
4. www.GeoStat.Ge. სტატისტიკის ეროვნული სამსახური-საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობები.

REFERENCES

1. P. H. Lindert International Economics. publishing house “News” Tbilisi, 2009. pg.. 365;
2. D. Katamadze. International economic relations. the publishing house “Batumi University”, Batumi, 2008 წ. pg-400;
3. International economic relations. Textbook. \ Edited by B. M. Smitienko. Moscow. publishing house “INFRA-M”, 2005, pg.-514.
4. National Statistics Office Supplies of Georgia -The Ministry of Foreign Economic Relations

თანამედროვე სავაჭრო პოლიტიკის განვითარების ტენდენციები საქართველოში

MODERN TRADE POLICY DEVELOPMENT TRENDS IN GEORGIA

დავით ქათამაძე

DAVID KATAMADZE

ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა
რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

Doctor of Economics, Associate Professor
Batumi Shota Rustaveli State University

ანოტაცია

სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ ჩატარებული ნებისმიერი თეორიული გამოკვლევა ამტკიცებს იმას, რომ სახელმწიფოთა ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს ადგილობრივ საწარმოთა არასატარიფო ბარიერებით დაცვა, მაგრამ თუ გადავხედავთ თანამედროვე ქვეყნების მთავრობის მიერ პრაქტიკაში გატარებულ სავაჭრო პოლიტიკას დავინახავთ, რომ იგი საკმაოდ „გადახრილია“ ობიექტური საბაზრო პროცესებისაგან. სხვადასხვა სახის სავაჭრო შეზღუდვებით – საიმპორტო ბაჟებით, კვოტებით, ლიცენზიებითა და სხვა არასატარიფო ბარიერებით. საქართველოს მიერ პრაქტიკაში გატარებული სავაჭრო პოლიტიკა იხრება თეორიულად დასაბუთებული ლიბერალური სავაჭრო პოლიტიკისაკენ. ეს იმით არის განპირობებული, რომ ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეებს არც კი აქვთ გააზრებული, თუ რა შედეგი მოაქვს სავაჭრო ბარიერთა დემონტაჟს.

სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ გადაწყვეტილებათა მიღების დროს საქართველოს მთავრობა ეყრდნობა არა თეორიულად დაშვებულ „ფულის ტოლფასოვნების კრიტერიუმს“, არამედ „მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაციის კრიტერიუმს“. საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის ანალიზის დროს აქცენტი უნდა გაკეთდეს სახელმწიფო მოღვაწეებზე და არა საზოგადოებრივ აზრზე, რადგანაც საარჩევნო უბნებზე მისული ამომრჩეველები ირჩევენ სახელმწიფო მოხელეებს, და არა სავაჭრო პოლიტიკის ვარიანტებს. თუ სავაჭრო პოლიტიკის რომელიმე სხვა მიმართულების მიმდევრები უარყოფენ თეორიულ ანალიზში გამოყენებულ წინაპირობებს, მაშინ მათ უნდა წამოაყენონ უპირატესობის მინიჭების საკუთარი სისტემა, ახსნან, თუ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა მიღებისას, რატომ უნდა ასრულებდეს ერთი ჯგუფის ინტერესები უფრო დიდ როლს, ვიდრე სხვა ჯგუფთა ინტერესები.

საკვანძო სიტყვები: ლობიზმი, სახელმწიფო მოხელე, სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ გადაწყვეტილებების მიღება, „ფულის ტოლფასოვნების“ კრიტერიუმი, „მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაციის“ კრიტერიუმი.

Abstract

Introduction. The trade policy of any theoretical study shows that the economic growth pace accelerates not locking of foreign trade, but its full liberalization. But if you look at the country's foreign trade policy implemented by the government in practice we see that it is quite "laden" a different kind of trade restrictions - import taxes, quotas, licenses and other forms of non-tariff barriers. The foregoing thesis main research aims is to determine why the theory goes beyond scientific research to practical reality? Did outdated trade policies on modern scientific theoretical analysis carried out by the economists?

Research methods: In order to achieve the work in process of development has been used to study dialectical materialism, historical, logical, analysis and synthesis methods. Practiced trade policy often tends to be theoretically grounded liberal trade policy in the direction of tightening trade restrictions in Georgia. when developing Georgian foreign trade policies, the government is not based on a reasonable theory "money equivalentive criteria" maximizing the chance of winning the next election criterion". If any of the trade policies of other followers reject this approach, then they need to lay their own preference system, explain the political decision-making, Why should one group's interests have more significant role than the others.

Keywords: Lobbyism, state employees, decisions about trade politics, "money equivalentive criteria", "maximizing the chance of winning the next election" criterion.

შესავალი. სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ ჩატარებული ნებისმიერი თეორიული კვლევა ამტკიცებს იმას, რომ სახელმწიფოთა ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს საგარეო ვაჭრობის სახელმწიფო-ებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე, რეგულირება, მაგრამ თუ გადავხედავთ თანამედროვე ქვეყნების მთავრობის მიერ პრაქტიკაში გატარებულ სავაჭრო პოლიტიკას დავინახავთ, რომ იგი საკმაოდ „გადახრილია“ ობიექტური საბაზრო პროცესებისაგან სხვადასხვა სახის სავაჭრო შეზღუდვებით: საიმპორტო ბაჟებით, კოტებით, ღირებულებითა და სხვა არასატარიფო ბარიერებით [1. გვ.,165].

კვლევის მიზანი. ნაშრომის კვლევის მიზანია დადგინდეს თუ რატომ სცილდება თეორიულად ჩატარებული კვლევები პრაქტიკულ რეალობას? ხომ არ მოძველდა სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ თანამედროვე ეკონომისტთა მიერ ჩატარებული თეორიული ანალიზი?

კვლევის მეთოდები. ამ მიზნის მისაღწევად გამოყენებული იქნა სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ თეორიული ანალიზის საქართველოს პოლიტიკურ რეალობასთან სინთეზის, ჩვენი ქვეყნის სავაჭრო პოლიტიკაზე დაკვირვების, შედარების, ანალიზის გატარების მეთოდები.

კვლევის ამოცანა. სტატიის კვლევის ამოცანაა ვაჩვენოთ, რომ თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს ეკონომიკის სწრაფი განვითარების ერთადერთი გზაა არა ლიბერალური საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის (რაც ადვილად გასატარებელია იმპორტიორი კომპანიების ლობირების ზეგავლენის შედეგად), არამედ ეროვნული სახელმწიფოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე მარეგულირებელი საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის პრაქტიკაში გატარება (რაც საკმაოდ რთულად გასატარებელი დონისძიებაა უცხოური, იმპორტიორი კომპანიების ლობიზმის პირობებში, მაგრამ ადგილობრივ ფირმებს ჩააყენებს ჯანსაღი კონკურენციის რეჟიმში).

კვლევის ორიგინალობა. ნაშრომის კვლევა ორიგინალურია იმ თვალსაზრისით, რომ მასში გამოვლენილია სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ თეორიული კვლევის შედეგების პრაქტიკისაგან გადახრის მიზეზები, რომლებიც ხელს უშლიან ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეთა მიერ თეორიულად დასაბუთებული მიდგომების, რჩევების პრაქტიკაში რეალიზაციას.

ავტორის წვლილი ამ სფეროში გამოიხატება იმ პრობლემების დანახვაში, რაც ხელს უშლის საქართველოში სავაჭრო პოლიტიკის წარმართვის ბერკეტების დროულ გამოყენებას.

საქართველოს მიერ პრაქტიკაში გატარებული სავაჭრო პოლიტიკა ხშირად იხრება თეორიულად დასაბუთებული ლიბერალური სავაჭრო პოლიტიკისაგან მისი გაუაზრებელი, ქაოსური, იმპორტიორ კომპანიებზე მორგებული

სავაჭრო პოლიტიკისაკენ. ეს იმით არის განპირობებული, რომ ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეებს არც კი აქვთ გააზრებული, თუ რა შედეგი მოაქვს საქართველოსათვის სავაჭრო ბარიერთა დემონტაჟს. შესაძლოა ჩვენი ქვეყნის ექსპორტიორებმა არც კი იცოდნენ, რომ საიმპორტო ბარიერთა ზედმეტად დაქვეითება სავალუტო კურსებში მომხდარ ცვლილებათა გამო. ზოგჯერ მომხმარებელსაც, და თვით იმპორტ შემცველ დარგებსაც არ შეუძლიათ იმის გაცნობიერება, რომ მათი დანაკარგების მიზეზი არის სავაჭრო ბარიერების დემონტაჟი. საქართველოს მოსახლეობის ყოველი ჯგუფი „საქმეში ჩახედული“ და კარგად ორგანიზებული რომ იყოს, საგარეო ვაჭრობის სფეროში ამაყად მოქმედი ბევრი საბაჟო ტარიფი არასატარიფო ბარიერით შეიცვლებოდა.

მეცნიერ-ეკონომისტებმა დიდი ძალისხმევა შეაღიეს საჯარო მოხელეთა ქცევის მოდელირებას. საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის ანალიზის დროს აქცენტი უნდა გააკეთდეს სახელმწიფო მოღვაწეებზე და არა საზოგადოებრივ აზრზე, რადგანაც საარჩევნო უბნებზე მისული ამომრჩევლები ირჩევენ სახელმწიფო მოხელეებს, და არა სავაჭრო პოლიტიკის ვარიანტებს. ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეები კი შემდგომში აშუშავენ სავაჭრო პოლიტიკის ამა თუ იმ ვარიანტს. საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკას ქმნიან და წარმართავენ არჩეული კანონმდებლები, პრემიერ-მინისტრი ან მის მიერ დანიშნული მინისტრთა საბჭოს წევრები. ამდენად, საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის პრაქტიკაში რეალიზაციისას ჩვენი ქვეყნის სათავრობო გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ თეორიულად გამართლებული სავაჭრო პოლიტიკის ცვლილებაზე, მისი რეგულაციის დონის ამაღლების კუთხით.

სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ გადაწყვეტილებათა მიღების დროს საქართველოს მთავრობა ეყრდნობა არა თეორიულად დაშვებულ „ფულის ტოლფასოვნების კრიტერიუმს“, არამედ „მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაციის კრიტერიუმს“. პირდაპირი გაგებით ეს ქმნის ბიუროკრატიულ მთავრობას, რომლის წევრებიც მხოლოდ თავიანთ განდიდებაზე, ძალაუფლების, შემოსავლების მოპოვებაზე უნდა ზრუნავდნენ და თანამდებობის შესანარჩუნებლად არაფრის წინაშე უკან არ უნდა იხევდნენ, მაგრამ ხელახალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაცია ამას არ გულისხმობს. სინამდვილეში საქართველოს მთავრობის თანამდებობის პირები ეროვნულ ინტერესთა საკუთარი ხედვით განხორციელებისათვის იბრძვიან, მაგრამ ამ თანამდებობაზე ხანგრძლივი მუშაობის პროცესში ისინი გაცილებით უფრო მეტ პრობლემას აწყდებიან, ვიდრე წარმოუდგენიათ პოლიტიკური სარბიელის დასაწყისში. ისინი ცდილობენ დაიკავონ ისეთი პოზიცია, რომელიც

უზრუნველყოფს ამომრჩეველთა მიერ მათი კანდიდატურის მხარდაჭერას. ასე რომ სავაჭრო პოლიტიკის სფეროში ჩვენი ქვეყნის საჯარო მოხელეთა მოქმედების მიზანი ამომრჩეველთა ხმების მაქსიმიზაციაა.

საქართველოს სახელმწიფო მოხელეთა მიზნებს შორის განსხვავება დიდი არ არის. როგორც ბიუროკრატიულ საჯარო მოხელეთა და მათი მთლიანი აპარატის მიერ ეკონომიკის მართვის გამოკვლევებმა ცხადყო, სახელმწიფო მოხელეებისათვის დამახასიათებელია თავიანთი დაწესებულების როლის ხელშეწყობის მაქსიმიზაცია, შტატების გაბერვა და მათ მიერ გადასატრეული პრობლემების მნიშვნელობის საზოგადოებაში. ცხადია, რომ ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეთა მოქმედების მიზნები განსხვავდება მთელი საზოგადოებისათვის მოგების მაქსიმიზაციის თეორიულად დასაბუთებული იდეისაგან. ეს განსხვავება იმითაა გამოწვეული, რომ არჩევნებში (ანუ სავაჭრო პოლიტიკის ფორმირების დროს) ყოველი ამომრჩეველის ინტერესი კი არ გაითვალისწინება, არამედ ადამიანთა იმ ყველაზე უფრო კარგად ორგანიზებული და მობილიზებული მცირე ჯგუფისა, რომელმაც გაიმარჯვა სახელისუფლებო არჩევნებში.

ამდენად, ჩვენს ქვეყანაში შემუშავებული საარჩევნო სისტემა ვერ იქნება პრაქტიკაში სრულიად დემოკრატიული, რადგანაც ირდევია პრინციპი – „ერთი ადამიანი ერთი ხმის უფლებით“. არჩეული თანამდებობის პირი სარგებლობს არა ერთი ხმის, არამედ იმდენი ხმის უფლებით, რამდენმა ამომრჩეველმაც დაუჭირა მას მხარი არჩევნებში. ამიტომ, ხელახალი არჩევის შანსის მაქსიმიზაცია სულაც არ მოითხოვს იმ ამომრჩეველთა ხმების რაოდენობის მაქსიმიზაციას, რომლებიც არ ემსახურებიან მათ ინტერესებს. საქართველოს სინამდვილეში არჩევნების დროს, რომ დაცულიყო დემოკრატიულობის პრინციპი – „ერთი ადამიანი ერთი ხმის უფლებით“, მაშინ სავაჭრო ვაჭრობის ეროვნულ, სახელმწიფოებრივ ინტერესებზე დაფუძნებული რეგულაციის პოლიტიკა ჩვენს ქვეყანაში ბევრად უფრო ფართო გაფრცელებას ჰპოვებდა, ვიდრე არის დღეს, რეალურ ვითარებაში. თუმცა საქართველოს სავაჭრო სავაჭრო პოლიტიკა ემსახურება მხოლოდ იმპორტიორ რეზიდენტთა მცირე ჯგუფის ინტერესებს, მაგრამ არჩევნებში უცხოური კორპორაციების წარმომადგენლობის ლობიზში მაინც იმარჯვებს, იმიტომ რომ, დიდა ამ მცირერიცხოვან ჯგუფთა ორგანიზებისა და მოტივაციის დონე.

როგორც ჩანს, მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაციის იდეა შორსაა სავაჭრო პოლიტიკის თეორიული მოთხოვნებისა და დემოკრატიულობის პრინციპებისაგან. ხელახალ არჩევნებში გამარჯვებისათვის ჩვენი ქვეყნის ხელისუფლება ყოველ პრობლემას ისე სვამს, რომ იგი თითქოს სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა

მისი ამომრჩეველისათვის. სავაჭრო ვაჭრობის საკითხები ამომრჩეველთა ფართო მასისათვის მეორეხარისხოვანია. ამიტომ, იგი რჩება უმცირესობათა კონტროლის ქვეშ. ამდენად, სხვა ქვეყნების მსგავსად, საქართველოს რეალობაშიც ამომრჩეველები კანდიდატებს ირჩევენ და არა კანონპროექტებს. ხელისუფლების სათავეში მოსვლის შემდეგ კი ეს „კანდიდატები“ საპარლამენტო კომიტეტებში ამუშავებენ და პარლამენტის სხდომებზე ამტკიცებენ ისეთ კანონპროექტებს, რომელიც შეესაბამება მოსახლეობის არა მთლიანი მასის, არამედ არჩევნებში მათ მხარდამჭერთა მცირე ჯგუფის ინტერესებს. ეს იწვევს ისეთი სავაჭრო კანონპროექტების მიღებას, რომელიც ემსახურება იმპორტიორთა მცირე ჯგუფის ინტერესებს. ეს გასაგებიცაა, რადგანაც ჩვენი ქვეყნის რეალობაში სპეციალიზაცია ვაჭრობაში უფრო ღრმავდება, ვიდრე წარმოებაში [5. გვ., 25].

საიმპორტო ბაჟის დაქვეითება უფრო საგრძნობია იმპორტიორებისთვის, ვიდრე ადგილობრივი კომპანიებისათვის, რადგანაც იმპორტული პროდუქციის გაიაფებით, იგი უშუალო ზეგავლენას ახდენს იმპორტთან კონკურენციაში მყოფი დარგების მუშაკთა შრომის ანაზღაურების ვარდნაზე, ეს მაშინ, როცა იგი უმნიშვნელოდ ზრდის ამ პროდუქციის მომხმარებელთა მსყიდველუნარიანობას. იმპორტიორ კომპანიებში დასაქმებული მუშები უფრო ორგანიზებულია, ვიდრე მოსახლეობა, რადგანაც მომხმარებელს არ გააჩნია იმდენი დრო ან ენერჯია, რომ იბრძოლოს ასეთ პრობლემათა დასაძლევად. იმპორტიორი ფირმებისათვის კი მათი საქმიანობის შემზღუდავი ბაჟის დაქვეითება სასიცოცხლო მნიშვნელობის პრობლემაა. ამიტომ იმპორტიორები ქმნიან ძლიერ ლობს და გააქვთ მათთვის სასურველი კანონპროექტები.

ამასთან ერთად უნდა ითქვას, რომ, ზოგადად, საქართველოს სავაჭრო სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ გამართულ დებატებზე უმთავრესად განიხილება, არა იმპორტ შემცველ, არამედ იმპორტიორი კომპანიების ინტერესთა დაცვის საკითხები, რომელიც ზარალს აყენებს იმპორტთან კონკურენციაში მყოფ დარგებს. იმპორტიორებს კი ეს კარგად აქვთ გააზრებული. ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლებმა იციან, რომ იმპორტიორი კომპანიების ინტერესების დაცვით კარგავენ იმათ ხმებს, ვინც დასაქმებულია იმპორტ შემცველ დარგებში [2. გვ., 222].

საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის გადახრა იმპორტიორთა სასარგებლოდ დიდადაა დამოკიდებული მათი მფარველი ლობის დაფინანსებაზე. საზოგადოების დიდი მასის ლობირება ძალზე რთულია იმიტომ, რომ მოსახლეობა მეტად დაქსაქსულია და რთულდება მისი თითოეული წევრის „ბრძოლაში“ მონაწილეობის მიღება და მისი დაჯერება ლობის გამარჯვებაში.

ამიტომ ჩვენი ქვეყნის საზოგადოების დიდი მასის თითოეული წევრი მოუცვლელობის ან სხვა მიზეზით თავს არიდებს ასეთ საერთო საქმეში ჩართვას და თვლის, რომ „საქმე“ მის გარეშეც იოლად გავა. როცა მოსახლეობის დიდი მასის თითოეული წევრი თავს არიდებს დროისა და ფულის ხარჯვას საქართველოს ხელისუფლებაში მათი ინტერესების დამცველი გუნდის მოსვლისათვის პოლიტიკურ ბრძოლაში, ამით „საერთო საქმეც“ წაგებულა. ამის საპირისპიროდ, ჩვენს ქვეყანაში მოქმედი მცირე, მაგრამ კონცენტრირებული და მოტივირებული იმპორტიორი კომპანიების ჯგუფი ადვილად ქმნის ძლიერ ლობს, რადგანაც კომპანიებში დასაქმებულმა თითოეულმა მუშაკმა კარგად იცის, რომ მისი წილი წონადია „საერთო ხმაში“ და არ ზოგავს დროს, ფულს და ენერჯიას ამ „სავაჭრო ბრძოლაში“ წარმატების მისაღწევად.

ამდენად საქართველოს ხელისუფლებაში მოსული სამთავრობო გუნდი მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმალისათვის, უფრო მომგებიანს თვლის მცირე ჯგუფების მხარდაჭერას. სწორედ ამიტომ ისინი ემხრობიან იმპორტიორ კომპანიებს, თუმცა ის წამგებიანია მთლიანი ქვეყნისათვის. მთავრობის სწრაფვა იმპორტიორი კომპანიების დაცვისაკენ მით უფრო ძლიერი იქნება, რაც უფრო დაქსაქსულია ადგილობრივი ფირმები. ამრიგად, საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკაზე ჯგუფური ინტერესების ზეგავლენა აისახება სავაჭრო ბარიერების სტრუქტურაში და მის სავაჭრო პარტნიორებთან წარმოებული მოლაპარაკებების მიხედვით დადგენილ შემდეგ წესებში:

1. საბაჟო ტარიფი ბევრად უფრო მაღალია იმ საქონელთა იმპორტზე, რომელსაც მომხმარებელი იძენს პირადი მოხმარებისათვის, ვიდრე შუალედური პროდუქტების (ნახევარფაბრიკატების) იმპორტზე, რომელსაც ფირმები მოიხმარენ, რაც კიდევ ერთხელ ამტკიცებს მომხმარებელთა მიერ ძლიერი ლობისტური ჯგუფის შექმნის უუნარობას, ეს მაშინ, როცა ვითარება სრულიად იცვლება, როცა პროდუქციას იძენენ ფირმები, რომლებიც არანაკლებ ლობისტურ ძალას ფლობენ, ვიდრე მომხმარებლები;

2. საქართველოს ეტაპობრივად უნდა მოეხდინა სავაჭრო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია, სავაჭრო შეზღუდვების თანდათანობითი გაუქმების გზით. მაგალითად, ჯერ უნდა მოეხდინა საბაჟო ტარიფების დაქვეითება, პარალელურად არასატარიფო ბარიერების ჩანაცვლების გზით. ბოლო დროს ფართო გავრცელება ჰპოვა სავაჭრო ბარიერთა დემონტაჟის კიდევ ერთმა ახალმა სახემ - „დაბალანსებულ დათმობათა წესების“ სახელწოდებით, რომლის თანახმად ერთი მოვაჭრე მხარე ამცირებს საიმპორტო ტარიფს და ამით აძლევს ზრდის საშუალებას იმპორტს, ანუ პარტნიორი ქვეყნის ექსპორტს, მხოლოდ იმ პირობით,

თუ ისიც გაატარებს ანალოგიურ ღონისძიებას ამ ქვეყნის პროდუქციის თავის საზღვრებში იმპორტის გაზრდის მიზნით, ანუ ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე ერთმანეთის პროდუქციის შემოტანაზე საიმპორტო ბარიერების ერთდროულად დაქვეითებას.

საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ წარმოებული თეორიული ანალიზის საფუძველზე დადგინდა, რომ ჩვენი ქვეყნის სავაჭრო პოლიტიკის ფორმირების დროს შეინიშნება გარკვეული კანონზომიერება. კერძოდ, ეკონომიკის წარმმართველი, სტრატეგიული დარგების შერჩევა ხდება მათი დაცვის ღონის ცვლილების მიხედვით. სავაჭრო პოლიტიკის გატარების შედეგების მიხედვით, შეიძლება შემუშავდეს შემდეგი ხუთი სავაჭრო სტრატეგია:

1. „იმპორტისაგან ზარალის“ თეორია, რომლის თანახმადაც პროტექციონიზმი მით უფრო ძლიერია, რაც უფრო მეტი ზარალი მოაქვს იმპორტს სამამულო დარგისათვის. ამ დროს მით უფრო აქტიურად იბრძვიან იმპორტ შემცველ დარგთა მწარმოებლები და მუშები იმპორტის წინააღმდეგ მათ მიერ შექმნილი ლობისტური ძალების დასარაზმავად. ასეთ დაზარალებულ დარგებს საზოგადოება განსაკუთრებით თანაუგრძობს, მაშინ თუ მასში დასაქმებულია მოხუცები და არაკვალიფიცირებული მუშები, რომელთა ახალ სამუშაო ადგილზე მოწყობა ძნელია. ამრიგად, დარგი, რომელიც, იმპორტის გამო, არახელსაყრელ მდგომარეობაში აღმოჩნდება და რომელსაც მდგომარეობის გამოსწორების პერსპექტივაც არა აქვს, მით უფრო თავგანწირვით იბრძვის იმპორტისაგან თავის დასაცავად და ხშირად აღწევს კიდევ წარმატებას. „იმპორტისაგან ზარალის“ თეორია იმასაც ვარაუდობს, რომ საზოგადოება პროტექციონიზმს მაინც დაუჭერს მხარს, თუ დაზარალებულ დარგებში დასაქმებულ მუშებს არა აქვთ სხვა დარგებში მობილურად გადასვლის უნარი (მაგ., მოხუცები, აგრარული დარგის მუშაკები და ა.შ.). ამ თეორიის თანახმად, იმპორტისაგან დაცვის დონე მით უფრო მაღალია, რაც უფრო მეტია კონკურირებადი იმპორტის წილი და დარგის შრომატევადობა. დარგის დაცვის ნომინალური დონე უკუკავშირშია საშუალო ხელფასის დონესთან და წარმოების ზრდის ტემპებთან. ამრიგად, „იმპორტისაგან ზარალის“ თეორიის პრაქტიკაში დანერგვა აშკარა შეუწყობს ხელს ჩვენს ქვეყანაში იმპორტ შემცველ დარგთა განვითარება-გაძლიერებას.

2. „საერთო ინტერესებით გაერთიანებული ჯგუფის“ თეორია, რომლის თანახმადაც მწარმოებელთა მიერ ლობისტური ორგანიზაციის ჩამოყალიბების მასტიმულირებელ ფაქტორებს მიჰყავართ პროტექციონისტული პოლიტიკის გაძლიერებამდე. რაც უფრო მაღალია წარმოების ზრდის ტემპი, მით უფრო დაბალია მისი პროტე-

ქციონისტული დაცვის დონე. დარგი იმ შემთხვევაში ვითარდება სწრაფად, თუ მას არ ემუქრება იმპორტისაგან კონკურენცია და არ სწევს მნიშვნელოვან ფინანსურ ხარჯებს მფარველი ღობისტური ორგანიზაციის შენახვისათვის. დარგს პოლიტიკურ ბრძოლაში დიდი წონა ექნება, თუ მაღალია მისი წარმოების კონცენტრაციის დონე. რაც უფრო მეტი ფირმა თავმოყრილი დარგში და რაც უფრო გეოგრაფიულად გავრცობილი არიან ეს ფირმები, მით უფრო ცუდად იქნებიან ისინი დაცული იმპორტისაგან. რაც უფრო მაღალია დარგში შუალედური პროდუქციის წილი და ნაკლებია მზა ნაწარმის მოცულობა, მით უფრო ნაკლებადაა დარგი დაცული იმპორტისაგან, რადგან დარგის პროდუქციის მყიდველები ისევ ფირმები არიან, რომლებიც ქმნიან ღობისტურ ძალებს პროტექციონიზმის წინააღმდეგ. დარგები, რომელთაც ინვესტიციები აქვთ უცხოეთში სუსტად არიან დაცული საპასუხო ზომების გატარების საფრთხის არსებობის გამო [1. გვ., 172];

3. „ამომრჩეველთა ხმების დათვლის“ თეორია, რომლის თანახმადაც, რაც უფრო მეტი მუშაკია დარგში დასაქმებული, მით უფრო საიმედოადაა დარგი დაცული იმპორტისაგან. ამავე დროს ივარაუდება, რომ არსებობს ერთგვარი ურთიერთკავშირი დარგის გეოგრაფიულ კონცენტრაციასა და პროტექციონიზმს შორის. რაც უფრო მაღალია დარგის გეოგრაფიული კონცენტრაციის დონე, მით უფრო ნაკლები ამომრჩეველი იღებს ყურად დარგის მოწოდებას – საბაჟო ბარიერების შემოღების შესახებ. ეს მტკიცება ეწინააღმდეგება წინა - „ჯგუფურ“ თეორიას. პრაქტიკამ აჩვენა დარგის გეოგრაფიული კონცენტრაციის გავლენა დარგის დაცვაზე;

4. „შუალედური ვაჭრობის“ თეორია, რომლის თანახმადაც იმპორტის მოძალებით შეწუხებული დარგებისათვის უმჯობესი იქნება, თუ უცხოელ კონკურენტს არა ექნება მძლავრი პოლიტიკური დასაყრდენი იმპორტიორ ქვეყანაში, რომელიც ზეგავლენას მოახდენდა ჩვენი ქვეყნის მიერ გატარებული საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის მიმართულებაზე. ამ თეორიის თანახმად, იმპორტისაგან ადგილობრივ დარგთა დაცვის დონეს უარყოფითი კავშირი აქვს საქართველოდან ექსპორტის მოცულობის წილთან, რადგან ჩვენი ქვეყნის ღობისტური ძალები იმპორტიორ ქვეყანაში უფრო მცირეა, ვიდრე ძლიერი ქვეყნების ღობისტი საქართველოში.

5. „სტატუს-კვოს“ თეორია, რომლის თანახმადაც ღობისტი მოითხოვს დიდ დანახარჯებს, რასაც მეწარმეები დიდი ხალისით არ ხვდებიან. ამიტომ ხშირად დარგის დაცვის ისტორიულად ჩამოყალიბებული დონე განაპირობებს მისი დაცვის ამჟამინდელ მდგომარეობასაც. ეს კი იძლევა მოცემული დარგის განვითარების პროგნოზირების საშუალებასაც.

სავაჭრო პოლიტიკის სფეროში აქ განხილული კანონზომიერებანი საშუალებას იძლევა აიხსნას საქართველოში იმპორტირებული პროდუქციით საგარეო ვაჭრობაში მიმდინარე მოვლენები. საქართველოში საიმპორტო ბაჟების დაქვეითება შეიძლება აიხსნას „იმპორტისაგან ზარალის“ თეორიით, ხოლო იმპორტიორთა ფენის დაცვის ტენდენციის გაძლიერება ახსნას პოულობს „საერთო ინტერესებით გაერთიანებული ჯგუფის“ თეორიაში.

იმავედროულად, შესაძლებელია მოხდეს საქართველოს თანამედროვე სავაჭრო პოლიტიკის ისტორიული ასპექტის თანამედროვე ინტერპრეტაცია. იმის ცოდნა, რომ ღობისტი დიდ როლს ასრულებს ჩვენი ქვეყნის საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის ფორმირებაში, საშუალებას იძლევა უფრო ფართო სპექტრში განხილულ იქნეს სავაჭრო ბარიერების ისტორია. ისტორიულად სხვადასხვა საქონელზე დაწესებული ბაჟები განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან. ზოგიერთი საქონლის იმპორტი იბეგრებოდა შედარებით დაბალი საიმპორტო ბაჟით, ზოგიერთზე კი შემოდებული იყო შედარებით უფრო მაღალი საიმპორტო ტარიფი. სავაჭრო პოლიტიკისადმი მსგავსი მიდგომა საშუალებას იძლევა აღმოჩენილ იქნეს XXI საუკუნის სავაჭრო პოლიტიკის კანონზომიერებანი, რომლებმაც შეიძლება მომავალშიც იჩინოს თავი:

1. როდესაც ექსპორტით დაინტერესებულ ჯგუფებს ღობისტური ორგანიზაცია აქვთ ფორმირებული, მაშინ სახელმწიფო პოლიტიკა ორიენტირებულია თავისუფალ ვაჭრობაზე;

2. საქართველოს საგარეო სავაჭრო პოლიტიკა თავისუფალ ვაჭრობაზეა ორიენტირებული, რადგანაც ბევრი სახეობის იმპორტული პროდუქცია ან ადგილზე არ იწარმოება, ბუნებრივი თუ შექმნილი უპირატესობის არარსებობის გამო, ან იმპორტის გარკვეული ნაწილი ჩვენი ქვეყნის დარგებისათვის ნედლეულად გამოიყენება. თუ იმპორტი კონკურენციაში არაა ადგილობრივ წარმოებასთან (მაგ., ბანანი, საყოფაცხოვრებო ტექნიკა, ავტომობილი და ა. შ.), მაშინ ლოგიკურია რომ ქვეყნის ხელისუფლება საჭიროდ თვლის იმპორტული პროდუქცია მყიდველს მიეწოდოს რაც შეიძლება იაფად. პროტექციონიზმი რაღაც საჭიროა იქ, სადაც დასაცავი არაფერია. იმავედროულად ის საჭიროა, რომელიც მნიშვნელოვანი ნედლეულია ადგილობრივი დარგებისათვის, ჩვეულებრივ თავისუფლდება ბაჟებისაგან (თუმცა შეიძლება იყოს გამონაკლისიც). მსხვილ მყიდველ დარგთა დაინტერესება ნედლეულის უბაჟო იმპორტით ეწინააღმდეგება ამ ნედლეულის ადგილობრივ მიწოდებელთა მიერ მის იმპორტზე უფრო მაღალი საბაჟო ტარიფების დაწესებასთან დაკავშირებულ ინტერესებს [1. გვ., 175].

3. ეკონომიკური დეპრესია და კონკურირებადი იმპორტის სწრაფი ზრდა ხელს უწყობს

პროტექციონიზმის წარმოქმნასა და გაძლიერებას. როცა წარმოება ეცემა, ბაზარს თავს ატყდება იაფი, მზა იმპორტული პროდუქციის ტალღა, რაც პანიკას იწვევს მეწარმეთა შორის. ასე მოხდა 1930-იანი წლების დეპრესიის დროს, 1874-75 წლებშიც, როცა ქვეყნების სავაჭრო ბალანსი გაუარესდა. მსოფლიოში თუ შეიქმნება ასეთი ვითარება, მაშინ საქართველოს მთავრობა, ადგილობრივ დარგთა დაცვის მიზნით უნდა შემობრუნდეს პროტექციონიზმისკენ.

ძნელი არ არის წარმოების დაქვეითებას, იმპორტის ზრდასა და პროტექციონიზმს შორის კავშირის ახსნა. მაგალითად, საქართველოში როდესაც უმუშევრობა ისედაც მაღალია, ხოლო იმპორტის ზრდა კი იწვევს სამუშაო ადგილების კიდევ უფრო შემცირებას იმპორტ შემცველ დარგებში, ასეთ პირობებში პროტექციონიზმი დასაქმებისა და შემოსავლების დაცვისაკენ მიმართული ბუნებრივი რეაქციაა. ეს რეაქცია ეკონომიკურად შეიძლება დასაბუთდეს სტრუქტურული ხარჯების მაღალი დონით. რა თქმა უნდა, ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ პროტექციონიზმი სამუშაო ადგილებისა და შემოსავლების დაცვის ყველაზე საიმედო ხერხია, მაგრამ დროის ხანმოკლე პერიოდში იგი შეიძლება ბევრად უფრო სასარგებლო აღმოჩნდეს, ვიდრე პასიური პოზიციის შენარჩუნება ან სავაჭრო პოლიტიკის სხვა რომელიმე ინსტრუმენტის გამოყენება. ბუნებრივია საქართველოსათვის უმჯობესი იქნება იმ სავაჭრო პოლიტიკის გატარება, რომელიც მოემსახურებოდა ეკონომიკაში სრული დასაქმების მიღწევის მიზანს. სავაჭრო ბარიერების დემონტაჟის პირობებში, რასაც ადგილი აქვს საქართველოში, ასეთი სრულყოფილი სავაჭრო პოლიტიკა ჯერ კიდევ არაა კომპლექსურად შემუშავებული.

ამიტომ საჭირო არის საქართველოსათვის განისაზღვროს თუ რა პოლიტიკური როლი შეიძლება გააჩნდეს ჩვენი ქვეყნის საგარეო ვაჭრობის თეორიულ ანალიზს. როგორც პოლიტიკურ მოღვაწეთა ქცევის თანამედროვე თეორიები, ისე პრაქტიკული რეალობა გვიჩვენებს, საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკა საგრძნობლად იხრება „ფულის ტოლფასოვნების“ კრიტერიუმიდან, სხვა ნორმატივებზე. პოლიტიკურ რეალობას ხშირად მიყვავვართ საბაჟო ტარიფების საჭიროზე უფრო მეტ დემონტაჟამდე, ვიდრე იგი შეიძლება გამართლებული ყოფილიყო საერთო ეკონომიკური კეთილდღეობის მაქსიმიზაციისაკენ მიმართული სწრაფვით. მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვეულებრივმა თეორიულმა ეკონომიკურმა ანალიზმა დაკარგა თავისი მნიშვნელობა. სავაჭრო პოლიტიკის შემსწავლელი ეკონომისტები კარგად აცნობიერებენ, თუ როგორ მოქმედებს ლობისტური სისტემა. ისინი სავაჭრო პოლიტიკის ეკონომიკურ ანალიზს კვლავ განაგრძობენ, არა თავიანთი გულუბრყვილობით, არამედ იმიტომ

რომ, იგი გზას უხსნის ბაზრის მონაწილეთა ეკონომიკური კავშირების გაცნობიერებას [1. გვ., 175].

თუ სავაჭრო პოლიტიკის რომელიმე სხვა მიმართულების მიმდევრები უარყოფენ ჩვენს თეორიულ ანალიზში გამოყენებულ წინაპირობებს – „ფულის ტოლფასოვნების“ კრიტერიუმს, მაშინ: 1. მათ უნდა წამოაყენონ უპირატესობის მინიჭების საკუთარი სისტემა; 2. ახსნან, პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა მიღებისას, რატომ უნდა ასრულებდეს ერთი ჯგუფის ინტერესები უფრო დიდ როლს, ვიდრე სხვა ჯგუფთა; 3. ახსნან თუ რატომ აირჩიეს მოცემული ჯგუფის კეთილდღეობის დაცვის მათთვის მიზანშეწონილი გზა (რითაც ილახება სხვა ჯგუფთა ინტერესები) და არა სავაჭრო პოლიტიკის სხვა რომელიმე გზა. სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ ჩვენს მიერ წარმართულ ეკონომიკურ თეორიას, ამ კუთხით, გადამწყვეტი როლი შეაქვს საზოგადოების მიერ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა შემუშავებაში.

დასკვნა.

ამრიგად, სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევა ამტკიცებს იმას, რომ სახელმწიფოთა ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს საგარეო ვაჭრობის არა ჩაკეტვა, არამედ მისი მიზნობრივი, სახელმწიფო ინტერესების მიხედვით რეგულირება, მაგრამ თუ გადავხედავთ საქართველოს მიერ პრაქტიკაში გატარებულ სავაჭრო პოლიტიკას დავინახავთ, რომ იგი ხედმეტად არის ლიბერალიზებული. საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკა საგრძნობლად იხრება „ფულის ტოლფასოვნების“ კრიტერიუმიდან სხვა ნორმატივებზე. საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის პრაქტიკაში რეალიზაციისას ჩვენი ქვეყნის სამთავრობო გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს თეორიული სავაჭრო პოლიტიკის ცვლილებაზე, მისი ხედმეტად ლიბერალიზაციის კუთხით.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები გამოიხატება საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის ინსტრუმენტების არაეფექტურად გამოყენების აღიარებაში. ნაშრომის კვლევის შედეგად მიღებული თეორიული და მეთოდოლოგიური შედეგები გამოადგებათ საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის თეორიული საკითხებით დაინტერესებულ მეცნიერ-მუშაკებს, მკვლევარებს, დოქტორანტებს, მაგისტრანტებსა და ბაკალავრიატის სტუდენტებს, ხოლო კვლევის პრაქტიკული შედეგები კი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ბიზნესმენების, მეწარმეების, ინვესტორებისა და სავაჭრო პოლიტიკის საკითხებით დაინტერესებული სხვა აღმასრულებელი თუ საკანონმდებლო ორგანოების სახელმწიფო მოხელეების მიერ.

რეკომენდაციები. საქართველოს ეკონომიკაზე დიდი გავლენას ახდენს სავაჭრო პოლიტიკის

ბერკეტების სწორად წარმართვა, რაც მოითხოვს შემდეგ ღონისძიებათა გატარებას:

1. საქართველოს საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის ანალიზის დროს აქცენტი უნდა გაკეთდეს სახელმწიფო მოღვაწეებზე და არა საზოგადოებრივ აზრზე;
2. ეკონომიკის წარმმართველი, სტრატეგიული დარგების შერჩევა უნდა მოხდეს მათი დაცვის ღონისძვლილების მიხედვით;
3. საქართველოსათვის უმჯობესი იქნება ისეთი საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის გატარება, რომელიც

მოემსახურებოდა ეკონომიკაში სრული დასაქმების მიღწევის მიზანს;

4. საჭირო არის საქართველოსათვის განისაზღვროს თუ რა პოლიტიკური როლი შეიძლება გააჩნდეს ჩვენი ქვეყნის საგარეო ვაჭრობის თეორიულ ანალიზს;
5. სავაჭრო პოლიტიკის საბაზისო თეორიის გამოყენება უნდა შეძლოს საქართველოს მოსახლეობის ნებისმიერ ჯგუფს, მომხმარებელი იქნება იგი, თუ მწარმოებელი.

ლიტერატურა

1. ლინდერტი პ. ჰ. საერთაშორისო ეკონომიკა. გამომცემლობა “სიახლე” თბილისი 2009 წ. გვ. 365;
2. პირტახია თ. საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ეკონომიკური ანალიზი თანამედროვე ეტაპზე. ჟურნ. ბიზნესი და კანონმდებლობა 2010 №19-20
3. ქათამაძე დ. საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები. გამომცემლობა „ბათუმის უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2008 წ. გვ., 400
4. Международные экономические отношения. Учебник. \Под ред. Б. М. Смитиенко. Москва. Изд. «ИНФРА—М». 2005 г. 514—с.
5. www.GeoStat.ge. სტატისტიკის ეროვნული სამსახური-საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობები.
6. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/108454>. საზღვარგარეთ ქვეყნებში საქართველოს სავაჭრო წარმომადგენლობათა შესახებ

REFERENCES

1. P. H. Lindert International Economics. publishing house “News” Tbilisi, 2009. pg.. 365;
2. Th. Pirtakhia. months. The Ministry of Foreign Trade Economic Analysis of the modern stage. Journal: “Business & Law”, 2010 №19-20);
3. D. Katamadze. International economic relations. the publishing house “Batumi University”, Batumi, 2008 წ. pg-400;
4. International economic relations. Textbook. \Edited by B. M. Smitienko. Moscow. publishing house “INFRA M”, 2005, pg.-514.
5. National Statistics Office Supplies of Georgia -The Ministry of Foreign Economic Relations
6. Trade and economic missions of foreign countries about.

აჭარის ფერმერულ მეურნეობათა სანაქსოროტო განვითარების პერსპექტივები

EXPORT DEVELOPMENT PROSPECTS OF THE ADJARA FARMING INDUSTRY

გულადი თხილაიშვილი

GULADI TKHILAISHVILI

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

Batumi Shota Rustaveli State University
PhD Student

ანოტაცია

თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში საქართველოს აგრარული ბაზარი გლობალური ბაზრის ფორმირების პროცესის შემადგენელი ნაწილი, რომ გახდეს, აუცილებელია სოფლის მეურნეობის პროდუქტების წარმოების ამ პროცესთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა. ქვეყანათაშორისი სავაჭრო ურთიერთობების დარეგულირების სრულყოფა წარმოადგენს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის უმნიშვნელოვანეს ამოცანას, რადგან იგი ითვალისწინებს ეკონომიკის გლობალიზაციისა და მასში მიმდინარე მოვლენების სწრაფ ცვალებადობას, ქვეყნებს შორის ეკონომიკური კავშირების და ინტეგრაციული პროცესების გაძლიერებას.

დღეს აჭარის სოფლის მეურნეობა ახალი გამოწვევების წინაშე დგას. ჩნდება კითხვა, თუ რა ახალი როლი უნდა შეასრულოს სოფლის მეურნეობამ რეგიონის ეკონომიკაში. საკითხი ეხება იმას, თუ რა პოტენციალი გააჩნია აღნიშნულ სფეროს, აქვს თუ არა შეფარდებითი სავაჭრო უპირატესობები სოფლად წარმოებულ პროდუქციას და უნდა მიექცეს თუ არა მას განსაკუთრებული ყურადღება ადგილობრივი მოთხოვნილებისა და სანაქსორო ბაზრების დასაკმაყოფილებლად. აჭარის რეგიონი მოიხმარს უფრო მეტ იმპორტირებულ კვების პროდუქციას, ვიდრე აწარმოებს. აქედან გამომდინარე გასარკვევია რა ადგილს იკავებს ეს სფერო რეგიონის დარგობრივ სტრუქტურაში, ღირს თუ არა მასზე პოლიტიკის აქცენტირება (სოფლის მეურნეობის პრიორიტეტულ დარგად აღიარება). აჭარის ა.რ. აგრარულ სექტორში პროდუქციის წარმოებისა და ექსპორტის განვითარებით პრობლემების გადაწყვეტა შესაძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების სწორად მოწყობით, მათი სამეწარმეო საქმიანობისათვის ხელშემწყობი გარემო პირობების შექმნითა და მათი საწარმოო პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენებით.

საკვანძო სიტყვები: შეფარდებითი სავაჭრო უპირატესობა, ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა, საგარეუბნო ზონა, რაციონალური გამოყენება, სატარიფო მექანიზმი, პროტექციონისტული ღონისძიება, ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაცია, ლიბერალიზაცია.

Abstract

Georgian agrarian market to become part of the global market at the modern era of globalization, the formation of the production is essential for the agricultural products in the process of ensuring compliance. The regulation improvements of the international trade relations are the key objective of the World Trade Organization, because it takes into account the globalization of the economy and the rapid variation of the current occasions, bilateral economic relations and strengthening of the integration process.

At present, the Ministry of the Agriculture of Adjara is facing new challenges. The question arises as to what the new role to play in the region's agricultural economy? The issue of concern remains the potential in this scope, whether the comparative advantages of trade and production in rural areas should be given special devotion to local needs and whether it meet the needs of export markets. Adjara region consumes more imported food products than it produces. Hence we need to observe what place it takes in the sectoral structure of the region, whether is it worth to focus on agriculture priority recognition policies or not. The Adjara AR agricultural sector in the production and export development problem possible exists only by properly arranging the organizational and legal forms of agricultural enterprises, their entrepreneurship and establishment of favorable conditions for the effective use of their productive potential.

Keywords: Comparative trade advantage, legal forms of organization, Suburban zone, rational usage, tariff appliances, protectionist measures, internationalization of the economy, liberalization.

შესავალი

აგრარული სექტორის მდგრადი განვითარების თანამედროვე პირობებში პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა ენიჭება საქართველოს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების თავისებურებების, ტენდენციების კანონზომიერებათა გამოკვლევას, სასურსათო და სამრეწველო პოტენციალის ამოქმედების რეალური ფაქტორების თეორიულ-მეთოდოლოგიურ შესწავლას, ეკონომიკური რესურსების ეფექტურობას.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანია აჭარის ფერმერულ მეურნეობათა საექსპორტო განვითარების პერსპექტივების ანალიზი და ამ სფეროში მიმდინარე პროცესების სრულყოფის წინადადებების ჩამოყალიბება, რომლებიც უნდა შეესაბამებოდეს ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის (ვმო-ს) შეთანხმებას, ამავდროულად მან მასტიმულირებელი გავლენა უნდა მოახდინოს რეგიონის აგრარული საწარმოების საექსპორტო საქმიანობაზე.

კვლევის მეთოდი. კვლევის მიზნის მისაღწევად გამოყენებული იქნა მდგომარეობის და რეკომენდაციები, რომელიც შეიძლება გამოყენებული იქნეს რეგიონის აგრო-სასურსათო პროდუქციის წარმოების საექსპორტო სტრატეგიის შესამუშავებლად, რაც ხელს შეუწყობს აგრარული სექტორის განვითარებასა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებას.

კვლევის ამოცანა. აგრარული წარმოების პროდუქციის ექსპორტ-იმპორტის დინამიკისა და მასზე მოქმედი ფაქტორების განსაზღვრა, აგრარული სექტორის საექსპორტო წარმოების პოტენციალის ამოქმედების რეზერვების გამოვლენა, აგრარული დარგის ექსპორტის განვითარებაზე მასტიმულირებელი ზემოქმედების თვალსაზრისით მოქმედი სატარიფო და არასატარიფო მექანიზმების ანალიზი, აგრარული ფირმის საექსპორტო-საიმპორტო საქმიანობის რეგულირების მექანიზმის სრულყოფის ტენდენციების ექსტრაპოლაცია და ანალიზი.

კვლევის ორიგინალობა. ნაშრომის კვლევის ორიგინალობა მდგომარეობს იმასში, რომ პირველადი მონაცემების საფუძველზე შესწავლილია აჭარის რეგიონის ძირითადი აგრო-პროდუქციის ექსპორტიორები, მათი პრობლემები და სამოქმედო არეალი. პრობლემების გამოვლენებისა და აღმოფხვრის გზები. გამოვლენილია სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ თეორიული კვლევის შედეგების პრაქტიკისაგან გადახრის მიზეზები.

ავტორი წვლილი. აჭარის სავაჭრო სავაჭრო პალატიდან გამოთხოვილი მასალების საფუძველზე სტატისტიკურად (რაოდენობრივად და თვისობრივად) დამუშავდა და გაანალიზდა

2014–2016 წლების აგრარული პროდუქციის ექსპორტიორი ორგანიზაციებისა თუ იურიდიული პირებთა ნუსხა. ასეთი ორგანიზაციების რაოდენობა სამწუხაროდ არ აღემატება 90 ერთეულს. აქედან ხელმისაწვდომი გახდა მხოლოდ 26 ექსპორტიორი ორგანიზაცია. ანუ დაახლოებით რესპოდენტთა 28% იქნა გამოკითხული ინტერვიუს წესით.

ჩვენი კვლევით მიღებული იქნა შემდეგი შედეგი [2. გვ. 260-268]; [1. გვ. 10–14].

კითხვა 1: ორგანიზაციის დასახელება–26 ორგანიზაციის იურიდიული სტატუსების მიხედვით იქნა გამოკითხული. შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, სააქციო საზოგადოება, ინდ-მეწარმე, ფიზიკური პირი და სხვ. ორგანიზაციები არ ერიდებოდნენ გამჭვირვალედ დაეფიქსირებინათ სრული იურიდიული მონაცემები.

კითხვა 2: რომელი წლიდან ფუნქციონირებს თქვენი ორგანიზაცია? ორგანიზაციების უმრავლესობა დაარსდა: 2002 წელს - 15.4%, 2007 წელს - ფირმების 19.2% და 2014 წელს - იგივე რაოდენობით 19.2% იქნა დარეგისტრირებული. სხვა პერიოდებში შედარებით ნაკლები პროცენტით იქნა წარმოდენილი დარეგისტრირებული ფირმები.

ორგანიზაციების დარეგისტრირების და მოტივაციის ძირითადი მიზეზი როგორც განმარტეს არის სახელისუფლო პოლიტიკის შეცვლა და ახალი იმედი გაჩენა. 2007 წელს ახლად მოსული სახელისუფლო გუნდის პოპულარიზაცია იმის შესახებ, რომ ჩვენი პროდუქცია ევრო-ბაზარზე გავა და ყველაზე კონკურენტუნარიანი იქნება, განაპირობა ასეთი ინტენსივობა.

მეორე მნიშვნელოვანი ეტაპი 2014 წელია, როდესაც გამოცხადდა სოფლის მეურნეობის მიზნობრივი პროგრამები და პროექტები. აგრარული სესხები, კოოპერატივების შექმნა და წარმოების სატარიფო/სავადასახადო შეღავათების დაანონსებამ აჭარის რეგიონში ერთგვარი ბუმი გამოიწვია. ასევე გეხდება ორიოდ აგრო-ექსპორტიორი, რომელიც დაარსებული იყო 1993–1999 წლებში. ამ ორგანიზაციებმა ინტერვიუს დროს განაცხადეს, რომ საკმაოდ წარმატებით ართმევენ თავს და იმედი აქვთ უფრო განვითარების და სახელმწიფოს ხელშეწყობისა.

ასევე შევეცადეთ იმის დადგენას, თუ რამდენად ეფექტურია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ორგანიზაციის მოქმედი ფორმა, რომელ რეგიონშია წარმატებული, როგორ და რა საშუალებით იქნა მიღწეული უკეთესი შედეგები. ფერმერულ მეურნეობათა ფუნქციონირების ეფექტიანობის განსაზღვრის ძირითად კრიტერიუმად მიგვაჩნია სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მოცულობის, მეურნეობის შემოსავლის ზრდა და ხარისხის გაუმჯობესება.

კითხვა 3: სად მდებარეობს თქვენი ორგანიზაცია?

ამ კითხვაზე 5 ალტერნატიული პასუხი იყო მომზადებული. ხულო, შუახევი, ქედა, ხელვაჩაური, ქობულეთი, ბათუმი და სხვა. სამწუხაროდ მაღალმთიანი რაიონები ფაქტიურად არ მონაწილეობენ აჭარის აგრარული პროდუქციის ექსპორტირების საკითხში. ძირითად ექსპორტიორებად გვევლინებიან ქობულეთი, ბათუმი და ხელვაჩაურის რაიონები. ექსპორტიორი ორგანიზაციების პროცენტული წილი კი ასე ნაწილდება:

ქობულეთი 38.5%, ბათუმი 30.8%, ხელვაჩაური 23%. საინტერესოა, თუ რამ განაპირობა ასეთი განსხვავება რაიონებს შორის. პირველ რიგში მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ მასიური წარმოება. ქობულეთი და ხელვაჩაურის რაიონები გამოირჩევა ციტრუსის ექსპორტით, შესაბამისად შედარებით ადვილად ახერხებენ უცხოელ პარტნიორების ნახვას და საქმიანი წინადადებების შეთავაზებას. რაც შეეხება ბათუმს – განსხვავდება სხვა რაიონებისგან, ბათუმი ფაქტიურად არ აწარმოებს სასოფლო სამეურნეო პროდუქციას, ის მენეჯმენტს უკეთებს და უკავშირდება ღოგისტიკურ ცენტრებს, რის შედეგადაც ექსპორტს ახორციელებს.

ასევე, გამოიკვეთა უმნიშვნელოვანესი პრობლემა - ფერმერთა კვალიფიკაციის საკითხი. გაირკვა, რომ ფერმერთა უმრავლესობას არ გააჩნია საბაზრო პრინციპით მუშაობისათვის სათანადო ცოდნა და გამოცდილება. არ ხდებოდა მათი სწავლება და კვალიფიკაციის ამაღლება, თუმცა 2013–2016 წლებში შედარებით უკეთესად ართმევენ თავს ვიდრე წინა პერიოდებში. ფერმერები არ იცნობდნენ საზღვარგარეთის ქვეყნების გამოცდილებას. არ იცნობდნენ და ვერ ერკვეოდნენ უახლეს ტექნოლოგიებში, ნაკლები წარმოდგენა ჰქონდათ მარკეტინგის, მეურნეობის მმართველობით და ორგანიზაციულ საკითხებზე. სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებს მთის განვითარებას და ხელშეწყობას უკვე დაწყებულია და უახლეს მომავალში გამოჩნდება მაღალმთიანი რაიონები, როგორც წარმატებული ექსპორტიორები.

ამგვარად, ფერმერული მეურნეობების უპირატეს განვითარებას, მიგვაჩნია, რომ მათი გავრცელების არეალი უნდა იყოს არა მხოლოდ დაბლობ და საგარეუბნო ზონის ტერიტორია, არამედ აჭარის მაღალმთიანი რეგიონები, მით უფრო, რომ როცა სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების არსებული ორგანიზაციული ფორმების დაშლისა და ნგრევის ფონზე, მათი განვითარება საქართველოს აგრარული სექტორის კრიზისიდან გამოყვანის, მისი სოციალურ-ეკონომიკური პოტენციალის განმტკიცების, სასურსათო პროდუქციის სიუხვის შექმნის ამოცანათა გადაწყვეტის უკვე სასიცოცხლოდ აუცილებელ, მნიშვნელოვან

პირობად იქცა.

კითხვა 4: სოფლის მეურნეობის რომელ დარგს მიეკუთვნება თქვენი ორგანიზაცია?

ამ კითხვის მიზანია გავიგოთ, თუ რომელ დარგშია სპეციალიზირებული ესა თუ ის ფერმერი და რომელი პროდუქციის ექსპორტს ახორციელებს. შედეგებით ლოგიკურიც იყო, რომ მეციტრუსეობა არის პრიორიტეტი დარგი აჭარაში. 31.8% სწორედ მეციტრუსეობაზე მოდის, კონკრეტულად კი მანდარინის ექსპორტი, ხოლო სხვა ციტრუსოვნები ფორთოხალი და ლიმონის ექსპორტს ძალიან უმნიშვნელო პროცენტი შეადგენს. მეორე ადგილზეა დაფნის ფოთოლის ექსპორტი 18.2%. მეჩაიეობა მებაღეობა (კომბოსტო და სხვა ბაღეული) 13.6%-ია. ასევე საინტერესო მაჩვენებელია ჩაის წარმოება, ნათელია, რომ ამ დარგს ხელის შეწყობა და სტიმულირება სჭირდება, ფერმერებთან ინტერვიუს დროს გამოიკვეთა ინტერესი, პრივატიზება მოახდინონ ჩაის პლანტაციების. 9.1% საკმარისი რაოდენობაა იმისთვის, რომ ბამბუკის წარმოება მნიშვნელოვან დარგად ჩაითვალოს. ინტერვიუს დროს აღმოჩნდა, რომ სახელმწიფო პრიორიტეტად არ მიიჩნევა ეს ეკონომიკური მეურნეობა, რამე თუ არ ეძლევათ ფერმერებს საშუალება 3–4 ჰა ტერიტორიის პრივატიზაციისთვის, რომელიც მუდმივი სატყეო საბამბუკერესურსი გახდება, რამეთუ ზრდადი კულტურაა და ამასთანავე მაღე განახლებადი.

სოფლებში დიდია კვალიფიციური აგრონომების, ზოტექნიკოსების, ინჟინერ-მექანიზატორების და სხვა სპეციალობის კადრებზე მოთხოვნილება. ფერმერული მეურნეობის პერსპექტიულობაზე ისიც მიუთითებს, რომ მისი განვითარება, უპირველესად, მიზნად ისახავს მიგრაციული პროცესების შეჩერებას და მოსახლეობის სოფლად დამაგრებას.

ფერმერული მეურნეობის ფუნქციონირების საკვანძო პრობლემას წარმოადგენს მიწაზე საკუთრების, მიწათმფლობელობისა და მიწათსარგებლობის საკითხის მოწესრიგება, მიწაზე გადასახადის ოპტიმალური ზღვარის დადგენის სწორი კრიტერიუმის მოძებნა. ასეთ კრიტერიუმად ერთმნიშვნელოვნად მიღებულია მიწის კადასტრი, რომელიც უნდა დამუშავდეს მაღალმეცნიურულ დონეზე საყოველთაოდ მიღებული და აპრობირებული მეთოდის საფუძველზე და მიწის შეფასება უნდა მოხდეს დიფერენცირებულად, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულების ცალკეული კატეგორიების მიხედვით, რაც გამორიცხავს სუბიექტურობას.

ამდენად, მიზანშეწონილია ფერმერული მეურნეობებისათვის სტატისტიკური ანგარიშგების სავალდებულო ფორმების ნუსხის დადგენა, მათი მაჩვენებლების დახვეწა-განმარტება. საბოლოო ჯამში, საქართველოში ფერმერულ მეურნეობათა ფუნქციონირებისათვის საჭიროა

ამ პროცესს შევუქმნათ მყარი საკანონმდებლო საფუძველი. ამ მიზნით, საჭიროა ჯერ ფართოდ გაიშალოს მეცნიერული გამოკვლევები ფერმერული მეურნეობების ეკონომიკისა და სამართლებრივი პრობლემების გადასაჭრელად.

კითხვა 6: თქვენი ორგანიზაციის წარმოების ძირითადი საქმიანობის სფერო.

ჩვენი ამოცანაა ფერმერული მეურნეობების ისეთი ოპტიმალური მოდელის შემუშავება, რომელიც სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის უშუალო მწარმოებელს საშუალებას მისცემს შეზღუდული რესურსების და ბაზრის კონიუნქტურით განპირობებული პროდუქციის ცვალებადი სარეალიზაციო ფასის პირობებში, აწარმოოს იმ ნომენკლატურისა და მოცულობის სასაქონლო პროდუქცია ისეთი თანაფარდობით, რომლის რეალიზაციაც და მით უმეტეს, ექსპორტს უზრუნველყოფს მაქსიმალური მოგების მიღებას. სწორედ მაქსიმალური მოგების მაჩვენებელი იქნება დასახული მიზნის ოპტიმალურობის კრიტერიუმი.

კვლევის მიზანია გავიგოთ კონკრეტულად, თუ რა საქმიანობით ფუნქციონირებს დღეისთვის არსებული ორგანიზაციები თუ კერძო მესაკუთრეები. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ჩვენ ძირითადად ექსპორტზე ორიენტირებულ ორგანიზაციებზე ვართ ფოკუსირებული დავინახავთ, რომ 61.5% ნედლეულის სახით გააქვს ექსპორტზე საქონელი. რაც მეტყველებს იმაზე, რომ საქართველოში და კონკრეტულად კი აჭარაში ძირითადი და პრიორიტეტული კულტურების უმეტესობა სწორედ, რომ ნედლეულის სახით გადის ქვეყნიდან. მზა სასაქონლო ფორმით მხოლოდ 19.2%-ია, ისიც ჩაის და ბამბუკის წარმოებისაგან მიღებული მაჩვენებელით. ხოლო 15.4% ნახევრად დამუშავებული პროდუქციის რეალიზაციას უირავს.

კითხვა 7: მთლიანი წარმოების/მომსახურების დაახლოებით რა რაოდენობის პროდუქცია გაგაქვთ ექსპორტზე და რა ნაწილით ამარაგებთ ადგილობრივ ბაზარს?

შემდეგი კითხვით გავიგოთ ექსპორტიორი ორგანიზაციები რა რაოდენობის პროდუქციას აწარმოებენ. შედეგად დგინდება, რომ ის ორგანიზაციები ან კერძო/ფიზიკური პირები, რომლებიც რაიმე სახით აგრარულ პროდუქციას აწარმოებენ (ნედლეულის სახით, ნახევრად დამუშავებული თუ სასაქონლო ფორმით) უმეტეს მათგანს დაახლოებით 70–80% გააქვს ექსპორტზე. ექსპორტიორთა 73.1% თავისი პროდუქციის 100% გააქვს ექსპორტზე.

ამ სახის ექსპორტიორები ინტერვიუს დროს აცხადებდნენ, რომ საქართველოში სათანადოდ ვერ მუშაობს ანტიდემპინგური კანონი. შესაბამისად არ არის დაცული კონკურენტუნარიანობა. რის გამოც უწევთ უცხოეთში ექსპორტირება. ადგილობრივი აგრარული ბაზარი კი გაჯერებულია დაბალხარისხიანი, ხშირ შემთხვევაში

უხარისხო პროდუქციით. მონოპოლიურ გარემოში კი მცირე და საშუალო ფერმერული მეურნეობები ვერ ახერხებენ თავიანთი თავის რეალიზაციას. ერთის მხრივ დიდ მოცულობაზე და დაბალ ფასებზე ორიენტირებული იმპორტიორი დგას, ხოლო მეორე მხრივ ახლად დამწყები ფერმერული მეურნეობა.

რაც შეეხება სხვა მონაცემებს, ნათლად ჩანს, რომ ორგანიზაციების 7.7% თავისი პროდუქციის 80–90% გააქვს ექსპორტზე ხოლო ადგილობრივ ბაზარს ამარაგებს 10–20%-ით. რა თქმა უნდა ეს საგანგაშო ციფრია, რადგანაც საშუალო განვითარების ქვეყანა სასურსათო უზრუნველყოფას 80–85% მაინც უნდა ახდენდეს ადგილობრივი წარმოებით, ხოლო დასაშვები იმპორტი 10–15% უნდა იყოს. მოგეხსენებათ საბაზრო ეკონომიკის პირობებში სასოფლო-სამეურნეო ფერმებში წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების საქმეში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება წარმოების ოპტიმიზაციას. საქართველოს აგრარულ სექტორში თანამედროვე პირობებისათვის მეწარმე-სუბიექტთა შორის სჭარბობს ოჯახური მეურნეობები და ახლა მიმდინარეობს მათი ფერმერულ მეურნეობებად გარდაქმნის პროცესი. ამ პროცესის დაჩქარების ერთ-ერთ მთავარ ფაქტორად აგრობიზნესის ეკონომიკური ეფექტის ზრდა უნდა მივიჩნიოთ.

კითხვა 8: პროდუქციის ექსპორტის მოცულობა ბოლო 5 წლის განმავლობაში.

განხილულია 2011–2016* წლების ექსპორტი სხვადასხვა კულტურების მიხედვით. როგორც ცხრილიდან ჩანს მეციტრუსეობზე მოდის ყველაზე მეტი წილი. ორგანიზაციები, რომლებიც ოპერირებენ საერთაშორისო ბაზარზე დიდი ხანი შესაბამისად მეტი ექსპორტი აქვთ. მეციტრუსეობის საკითხში თითქმის ყველა ექსპორტიორი 2011 წელთან შედარებით 2016*-ში უკვე გაცილებით დიდი რაოდენობით გააქვთ უცხოეთში თავიანთი საქონელი. 2013 წლიდან უკვე შეინიშნება მზარდი ტენდენცია, რაც მათივე განცხადებით ბაზრების დივერსიფიკაციის შედეგია მით უფრო, ისეთ ტრადიციულ ბაზარზე შესვლა, როგორც რუსეთია.

აღსანიშნავია მეჩაიეობის და მეხილეობის საკითხი. ცხრილიდან ჩანს, რომ ამ კულტურების ექსპორტირება უფრო სტაბილურად შენარჩუნებულია, არ განიცდის კლებას ან მატებას. დავინტერესდით თუ რატომ არ ზრდის ექსპორტიორი ჩაის ექსპორტს, ისინი ხომ სტაბილური მიწოდებლები არიან? აღმოჩნდა, რომ უფრო მეტის მიწოდება შეუძლიათ (ძირითადად შუა აზიის ქვეყნებში, უზბეკეთი, ტაჯიკეთი, თურქმენეთი), მაგრამ არ გააჩნიათ მეტი რესურსის მარაგი. შესაბამისად გურიის, სამეგრელოს ან იმერეთის რეგიონიდან უწევთ ჩაის შესყიდვა, რომელიც არ არის საკმარისი რაოდენობა. ძირითადად მზა სასაქონლო ფორმის პროდუქციად გადის ქართული ჩაი. სასურველია 10–15 ჰა დაუშვას სახელმწიფომ პრივა-

ტიზაცია და ეს ორგანიზაციები გაცილებით 60%-ით მეტს გაიტანენ ექსპორტზე, შესაბამისად ადგილობრივ ბაზარზეც დაიმკვიდრებენ სეგმენტს და ამით შეიძლება იმპორტირებული ჩაის ჩანაცვლება.

აქედან გამომდინარე, მსოფლიო გამოცდილების გამოყენება დაახქარებს დღეს ჩვენი ქვეყნის წინაშე არსებული გამოწვევების გადაჭრას. გამოწვევები კი საკმაოდ რთულია. არავისთვისაა სიახალე იმის განცხადება, რომ უკვე ორ ათეულ წელზე მეტია ქვეყნის ეროვნული ეკონომიკა და მათ შორის სოფლის მეურნეობაც სტაგნაციის მდგომარეობიდან ვერ გამოვიდა. გასაგები მიზეზების გამო, დღის წესრიგში დადგა ბრძოლა თუნდაც იმისათვის, რომ შევძლოთ არც თუ ისე შორეულ წარსულში მიღწეული წარმოების მასშტაბებთან მიახლოება.

კითხვა 9: გააკეთეთ კომპანიის SWOT ანალიზი.

ამ კითხვის შევსებისას ექსპორტიორებმა როგორც გაიგეს ისე დაწერეს და გაგვიზიარეს თავიანთი მოსაზრება. ორგანიზაციების SWOT ანალიზით დადგინდა: მათ **ძლიერ მხარეს** წარმოადგენს: დაბალი/ადეკვატური ფასები, მდებარეობა, დიდი ხნის გამოცდილება და ბაზრზე ცნობადობა. ასევე გვხვდება ორგანიზაციების რომელთა ძლიერი მხარეა ტექნოლოგიური სიახლეები, კარგი მენეჯმენტი, მაღალი კვალიფიციური ტექნოლოგების და თანამშრომლების ყოლა. მათი **სუსტი მხარეებია:** ნედლეულის დეფიციტი, კონკურენტებთან შედარებით დაბალი ანაზღაურება, ზოგჯერ სათანადოდ არამოტივირებული თანამშრომლები/მუშები, რაც აისახება ორგანიზაციის არაეფექტურ მუშაობაზე, ადგილობრივ ბაზარზე თანამშრომლების და ტექნოლოგიების დიდი კონკურენცია. მათი **შესაძლებლობებია:** 10კა ჩაის პლანტაციის პრივატიზება, ფინანსური მხარის გასწორება და ისევე კონკურენტუნარიანობა ბაზარზე, ბამბუკის წარმოებისთვის 3–4კა პრივატიზირება და ტექნიკა დანადგარების შექმნა, სხვა პროდუქციის რეალიზაცია და ბაზრის გაფართოება. მათ წინაშე არსებული **საფრთხეებია:** უცხო ბაზრების დაკეცვა, ნარგავების ფართობების მკვეთრი შემცირება, არასტაბილური სავალუტო ვითარება. ეკონომიკის სამინისტროზე გადაცემული მომიჯნავე სასოფლო სამეურნეო სავარგულების სხვაზე გაყიდვა, რაც ხელს უშის ჩვენი ორგანიზაციის ტერიტორიულად გაფართოებას. კლიმატური არასტაბილურობა, დაუზღვეველი პროდუქციის გაფუჭება.

კითხვა 10: შეაფასეთ ბიუროკრატია საქსპორტო დოკუმენტაციის მოწესრიგებაში?

კვლევის ეს კომპონენტი საინტერესო იყო ჩვენთვის, იმდენად, რამდენადაც გვაინტერესებდა სახელმწიფოს როლი ექსპორტის ხელშეწყობისათვის, რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია დოკუმენტაციის მოწესრიგება და დროუ-

ლად გაკეთება. 57.7% ანუ დიდი უმრავლესობა აფასებს კარგად, მეორე ნაწილი 34.6% კი ძალიან კარგ შეფასებას აძლევს ბიუროკრატულ საკითხების მოგვარებას. მხოლოდ 7.7% ამბობს, რომ ცუდია დოკუმენტაციების მომზადების პროცედურა და ხშირად უწევს სოფლიდან ჩამოსვლა და პროდუქციის წარმომავლობის საბუთის სოფლის მეურნეობის სამინისტროში გაკეთება, რაც მათი თქმით გულისხმობს დროის და რესურსების ფუჭად კარგვას. აჭარის აგრო-საწარმოების ჩამოყალიბების პროცესში წარმოჩინდა ქვეყანაში საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფის, საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ორგანოების ჩართულობის გაფართოების, იუსტიციის სახლებისა და ნოტარიუსების მომსახურების რეჟიმის გამარტივების, ასევე სხვა აქტუალური პრობლემები.

კითხვა 11: პროდუქციის ექსპორტის გეოგრაფიული არეალი.

მოგეხსნებათ ინოვაციური პოლიტიკა სწორედ ის გზაა, რომელმაც საერთაშორისო თანამეგობრობისთვის საქართველო შესაძლებელია გადააქციოს წონად პარტნიორად ექსპორტის მრავალფეროვანი და ეკოლოგიურად სუფთა კვების პროდუქტების წარმოებასა და მიწოდებაში. ტრადიციული ბაზარი როგორცაა რუსეთი საკმაოდ დიდი საქსპორტო პოტენციალი აქვს აჭარის რეგიონისთვის. კონკრეტულად ეს ცხრილი აჩვენებს ექსპორტიორის ხვედრით წილს მისი მთლიანი პროდუქციის ექსპორტირებაში. ანუ თუ მას ექსპორტზე გააქვს 80% ან თუნდაც მთლიანი პროდუქციის 100%, რომელ ქვეყანაში რამდენი პროცენტით შედის. მაგ: სომხეთი 0–20%, რუსეთი 20–40%–მდე, უკრაინა 40–60%. რადგანაც კითხვის მოთხოვნაში იყო ზოგადი მონაცემები უნდა ვივარაუდოდ, რომ სომხეთში შეიტანა დაახლოებით 15%, რუსეთში 30–35% ხოლო დანარჩენი 50% უკრაინაში. ეს საკმარისი ინფორმაციაა იმის დასაანგარიშებლად, დაახლოებით, თუ რა აოდენობის პროდუქცია შეაქვს 3 სხვადასხვა ქვეყანაში.

რაც შეეხება დაფნის ფოთოლის ექსპორტს ჩანს, რომ უკრაინა ლიდერობს და თითქმის 90% ექსპორტირება ხდება უკრაინაში და მცირედენი მოცულობით რუსეთში. ასეთივე პირობებშია მეციტრუსეობაც, უმეტესი ექსპორტიორი ქვეყნები უკრაინა და რუსეთი რჩება. ხოლო სხვა დანარჩენ ქვეყნებზე მცირედენი ექსპორტირებით შემოიფარგლებიან აჭარის აგრარული სექტორის მწარმოებლები/ექსპორტიორები. ციტრუსი, ბაღჩეული და ხილი ცოტადენი რაოდენობით მაგრამ მაინც შედის ევროპასა და ბალტიისპირეთის ქვეყნებში. ინტერვიუს დროს ექსპორტიორები აცხადებდნენ, რომ მათ ძალიან ბევრი დეტალების გათვალისწინება დასჭირდათ იმისათვის, რათა შესულიყვნენ ამ ბაზრებზე. მაღალი სტანდარტი, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტი და სრული დოკუმენტაციის მობილიზების გარეშე შეუძლე-

ბელია ევროკავშირის ქვეყნებთან სავაჭრო ურთიერთობა. ჩაის პროდუქციის უმრავლესობა შუა აზიაში შედის, როგორც შეფუთული, დაფასოებული და მზა პროდუქცია. 15%-მდე შეიძლება შევიდეს როგორც ნედლეული. სასურველია სხვა პროდუქციაც ჩაის მსგავსად სრული სასაქონლო ფორმით შევიდეს დანარჩენ ქვეყნებშიც.

კითხვა 12: რა სახის პრობლემებს აწყდებიან გასაღების ბაზარზე?

ჩვენი აზრით საინტერესო იქნებოდა ჩაგვეერთო ეს კითხვაც ჩვენს კვლევაში, რათა გაგვეჩვენა, თუ რა სახის პრობლემებს აწყდება აჭარის ექსპორტიორები გასაღების ბაზარზე. დიდი რაოდენობა რესპოდენტებისა აცხადებს, რომ ექსპორტირებულ ქვეყანაში ფაქტიურად არ აწყდებიან პრობლემებს გარდა გამონაკლისი შემთხვევებისა.

მაგრამ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი მაინც კონკურენციაა, ასეთ შემთხვევაში ფირმები იძულებული არიან უფრო ეფექტური სარეკლამო რგოლები და კამპანიები აწარმოონ ბაზრის გარკვეული სეგმენტის შესანარჩუნებლად. ზოგ შემთხვევაში საკანონმდებლო ან სატარიფო პოლიტიკის ცვლა და ვალუტის კურსის მერყეობა რჩება პრობლემად. სხვა შემთხვევებში პარტნიორებთან ან წარმომადგენლობებთან თანამშრომლობენ აჭარის აგრარული პროდუქციის საექსპორტო ფორმები და შეკვეთის შესაბამისად აგზავნიან საქონელს. პროდუქციის დაზიანების, გაფუჭების ან დაღპობის შემთხვევაში კი ურთიერთ მოლაპარაკების და შეთანხმების გზით აგვარებენ პრობლემას.

შეიძლება ითქვას, რომ საბაზრო ეკონომიკური ურთიერთობების პირობებში საერთაშორისო ურთიერთობები, მატერიალური, ფინანსური და შრომითი რესურსების რაციონალური გამოყენების გზით შეიძლება სასოფლო-სამეურნეო და გადამამუშავებელი წარმოების სფეროებში ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის პრობლემებზე ინოვაციური მიდგომების ფოკუსირება. სასოფლო-სამეურნეო და გადამამუშავებელი წარმოების მართვის სფეროში უნდა დაინერგოს ახალი ტექნოლოგიები, რაც ხელს შეუწყობს აჭარის ა/რ-ის ფერმერებს კონკურენტუნარიანი გახდნენ საერთაშორისო ბაზარზე. შესაბამისად გაიზრდება ექსპორტის მოცულობა და წარმოება გადავა მაღალი ხარისხის პროდუქციაზე. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, აჭარაში აუცილებლად მიგვანია სასოფლო-სამეურნეო გაერთიანებების განვითარება.

კითხვა 13: სარგებლობთ თუ არა ექსპორტის დაზღვევით?

კვლევაში აჩვენა, რომ თითქოს და წარმატებულად ოპერირებენ ექსპორტიორები პროდუქციის გატანას საზღვარგარეთ, მაგრამ 61.5% საერთოდ არ აზღვევს და არ სარგებლობს სატრანსპორტო

დაზღვევით, მათი აზრით ეს ზრდის ხარჯებს. ხოლო 26.9% სისტემატიურად აზღვევს პროდუქციას ექსპორტის დროს. ეს უფრო ეხება საერთაშორისო სავაჭრომობილო საშუალებებს რის გარეშეც ევროპის საბაჟო სამსახურები არ შეუშვებენ თავიანთ ქვეყანაში, შესაბამისად ვაღდებულები არიან დააზღვიონ ტვირთი. გვხდება ექსპორტიორთა ისეთი კატეგორიაც, რომლებიც ზოგჯერ აზღვევენ და სარგებლობენ საექსპორტო დაზღვევით 7.7%, ზოგჯერ კი ისინი არ აზღვევენ მას (3.8%). ჩვენ ვერ შევქმნიდით რაღაც განსაკუთრებულ ფორმას, მაგრამ ვფიქრობთ, რომ აუცილებლად გასათვალისწინებელია საკვლევი წინადადების მომზადება ფერმერთა განწყობა-შეხედულებების გათვალისწინებით. როგორცაა:

1. სასოფლო-სამეურნეო გაერთიანების შესახებ ხალხთან ინფორმაციის მიწოდება;
2. ექსპორტის განმახორციელებელი სასოფლო-სამეურნეო ფერმერების დამოკიდებულების შესწავლა. გეოგრაფიული საზღვრები, სამეწარმეო მიმართულება და ა.შ.;
3. მოსახლეობის მიერ აგრარული პროდუქციის ხარისხის ამდლების საინიციატივო ჯგუფების შექმნა სანდოობისა და კომპეტენციის, ავტორიტეტის გათვალისწინებით;
4. ექსპორტიორი ფირმების სრული ინფორმირებულობა და ტრენინგი იმ ქვეყნის საკანონმდებლო თუ საბაჟო საკითხების შესწავლის დასახმარებლად;
5. სასოფლო-სამეურნეო ფირმების გათვითცნობიერება სადაზღვევო სისტემით და მისი მნიშვნელობა სამომავლო სამოქმედო გეგმის შემუშავება.

კითხვა 14: როგორ შეაფასებდით თქვენს ცოდნას საკანონმდებლო ბაზის, სახელმწიფო რეგულაციების და საექსპორტო სატარიფო პოლიტიკის შესახებ?

ჩვენ დავინტერესდით, თუ როგორ ართმევენ თავს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებელი ფერმერები საკანონმდებლო ბაზას, მთლიანობაში ნაგულისხმე-ვია იმ დოკუმენტაციის ნუსხა და მოწესრიგებულობა, რომელთანაც უწევთ მუშაობა, იქნება ეს ადგილობრივი ფირმების რეგისტრაცია, თუ საექსპორტო სიახლეების და ნორმატიული აქტების დამუშავება.

კითხვის სტრუქტურა 10 ბალიანი სისტემით ჩამოყალიბდა, აქედან 1 არის ძალიან ცუდი და 10 ძალიან კარგი. გრაფიკულ გამოსახულებაში მოცემული შედეგი დამაკმაყოფილებელია, რადგანაც ექსპორტიორთა უმეტესი ნაწილი ანუ დაახლოებით 60% საკმაოდ კარგად არის გათვითცნობიერებული აღნიშნულ საკითხთან მიმართებაში. მნიშვნელოვანია აჭარა გახდეს სოფლის მეურნეობის პროდუქტების ექსპორტი-ორი რეგიონი. ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებაზე

ხელმოწერის შემდეგ, აგრარული დარგი ახალი გამოწვევის წინაშე დგას. ჩვენთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ევროკავშირის ქვეყნების, ასევე ჩინეთისა და იაპონიის ბაზრებზე ქართული პროდუქციის ექსპორტირების ხელშეწყობას და სტიმულირებას.

აუცილებელია მივაღწიოთ მაღალგანვითარებულ აგრარულ წარმოებას, ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში გამოვიყენოთ სასოფლო-სამეურნეო წარმოებისა და რეალიზაციის რეგულირების ღონისძიებათა სისტემა (სამართლებრივი, ორგანიზაციული, ეკონომიკური), რომელშიც ფრიად მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს საგარეო ვაჭრობის საბაჟო რეგულირების ინსტრუმენტებს - სატარიფო და არასატარიფო მექანიზმების შესწავლას, ყურადღების მიქცევას და მნიშვნელოვან კომპონენტად მიჩნევას [3. გვ. 7-17].

კითხვა 15: რამდენად გეხმარებათ სახელმწიფო პროდუქციის ექსპორტირებისას?

სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების საგარეო-სავაჭრო ურთიერთობებში უშუალო მონაწილეობისა და გაფართოების სტიმულირების თვალსაზრისით, კვლავაც აქტუალურ პრობლემად რჩება ეროვნული აგრარული საწარმოების საექსპორტო საქმიანობის ხელშეწყობი ბერკეტების მუდმივი გაუმჯობესების ღონისძიებათა კომპლექსის გატარება. ჩვენის აზრით, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საგარეო ვაჭრობის სახელმწიფო რეგულირება, იმ მექანიზმების შემუშავება, რომელიც ხელს შეუწყობს ექსპორტის განვითარებას და პასუხობს ეკონომიკური ურთიერთობების მარეგულირებელ კანონებს, ეს ერთი მხრივ ხელს უწყობს ექსპორტიორთა შანსს დაბრკოლების გარეშე მოხვდნენ პარტნიორი ქვეყნის ბაზარზე.

კონკრეტული შედეგი კი გვიჩვენებს, რომ 31% აცხადებს რომ სახელმწიფო არ ეხმარება პროდუქციის ექსპორტირებაში და აფასებს 10 ბალიან სისტემაში 0 ქულით. ვლინდება ასევე 6-7 ქულით შემავსებლები რომელთა ჯამი 30%-ს არ აღემატება. ხოლო 9-10 ქულით ფასდება ექსპორტიორთა 10%-ის მოსაზრება. აჭარის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებლების და ექსპორტიორების ძირითად ამოცანად გვევლინება საექსპორტო საქმიანობისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა პროტექციონისტული ღონისძიებების მთელი კომპლექსის გატარებით, რომელიც უნდა შეესაბამებოდეს თანამედროვე მსოფლიოში მიღებულ თამაშის წესებს და ადგილობრივი მეწარმეების მიჩნევა პრიორიტეტად. ამასთან, გასათვალისწინებელია, რომ ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაცია და გლობალიზაცია განაპირობებს საგარეო ვაჭრობის, კაპიტალის მოძრაობისა და სავალუტო-საფინანსო ურთიერთობების ლიბერალიზაციის აუცილებლობას, რომლითაც ჩვენ-

მა ექსპორტიორებმაც უნდა სარგებელი ნახოს [4. გვ. 11-63].

დასკვნა

კვლევაში გვიჩვენა, რომ როგორც ქვეყნის, ასევე ავტონომიური რესპუბლიკის სასურსათო სექტორში ჩამოყალიბებულმა საბაზრო ურთიერთობათა მოდელმა სრულად ვერ შეასრულა თავისი დანიშნულება და ვერ უზრუნველყო ეფექტიან ეკონომიკურ ურთიერთობათა ფორმირება, რამაც მიგვიყვანა წარმოების მნიშვნელოვან შემცირებაზე და მოსახლეობისათვის საჭირო სასურსათო პროდუქტების უკმარისობამდე.

ამრიგად, ინოვაციური პოლიტიკის სრულფასოვნად გატარებისათვის დაფინანსების სხვადასხვა წყაროებით განხორციელებული პროექტები და პროგრამები ჯერ-ჯერობით ვერ უზრუნველყოფენ აგრობიზნესის ეფექტური მოდელის ჩამოყალიბებას და არსებული რესურსების სრულად და რაციონალურად გამოყენებას. მიუხედავად გარკვეული ე.წ. წერტილოვანი საჩვენებელი ობიექტების შექმნისა და სწავლება-კონსულტირებისა, ახალი ინოვაციური ტექნოლოგიების დანერგვის მასშტაბები ვერ იძლევა სერიოზული გარდატეხის მოხდენის შესაძლებლობას. ამიტომ ყველა მიმართულებით ინოვაციების დანერგვის გაფართოება სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ქმედითუნარიანობას გაზრდის და შესაბამისად ექსპორტირების მასიურ ხასიათსაც მიიღებს.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები. კვლევიდან ჩანს, რომ მცირე ფერმერი მხოლოდ მარტო შრომით და ცოტა მოსავლით ვერ იქნება კონკურენტუნარიანი და ვერ აწარმოებს წარმატებით საექსპორტო აქტივობას. დაკვირვებიდან ჩანს, რომ საჭიროა კოოპერატიული მეურნეობების გაძლიერება და ურთიერთანამშრომლობა, რათა მასიური გახდეს პროდუქციის წარმოება, შესაბამისად იოლი გახდება უცხო ქვეყანაში შეტანა, რადგანაც იგი უკვე ხდება ამა თუ იმ პროდუქციის სისტემური და სტაბილური მიმწოდებელი.

რეკომენდაციები. ამრიგად, ზემოთ მოყვანილი ანალიზიდან აშკარად გამოვლინდა პრობლემები, რომელთა აღმოფხვრის მიზნით საჭიროა გატარდეს შემდეგი ღონისძიებანი:

✓ აჭარის ა.რ. აგრარულ სექტორში სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების სამოქმედო გეგმის შემუშავების პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნეს ურთიერთანამშრომლობა საქართველოს სხვადასხვა სახელმწიფო უწყებასთან, სამეცნიერო-კვლევით და საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან.

✓ სტრატეგიის განხორციელების პროცესში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა

დაეთმოს ფერმერთა გადამზადებას საბაზრო ურთიერთობების მოთხოვნების შესაბამისად, სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ინტეგრირებულ განვითარებას, სასოფლო-სამეურნეო ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაციას, სტატისტიკური აღრიცხვიანობის გაუმჯობესებას, საბაზრო საინფორმაციო სისტემის შექმნას, სასურსათო უსაფრთხოების ანალიზისა და

მონიტორინგის ხარისხის გაუმჯობესებას.

✓ საჭიროა გატარდეს მიწების გამსხვილების და ეფექტიანობის ზრდის ხელშეწყობის ღონისძიებები; აუცილებელია სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის კადასტრისა და მიწათმოწყობის ერთიანი სისტემის ორგანიზება.

ლიტერატურა

1. ბაზრის ანალიზი მცირე კავკასიის ალიანსების პროგრამა საქართველო წლიური ანგარიში 31 აგვისტო 2016;
2. ნიუმანი, ვ. ლ. (2003). სოციალური კვლევის მეთოდები: თვისობრივი და რაოდენობრივი მიდგომები (მე-5 რედ.). ბოსტონი: A & B. (Newman, W. L. (2003). Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches (5th ed.). Boston: A&B.)
3. ოპპენჰეიმი ა. ნ. (1992). კითხვარის ორგანიზება, ინტერვიუს და შემართების საზომი. ლონდონი და ნიუ იორკი;
4. ალრეკ, პ. ლ. სიიტლი, რ. ბ. (1985) კვლევის სახელმძღვანელო. ჰომუუდ: ირვინ.

REFERENCES

1. MARKET ALLIANCES IN THE LESSER CAUCASUS REGION OF GEORGIA Bi -ANNUAL REPORT August 31st 2016;
2. Oppenheim, A. N. (1992). Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement. London & NY: Continuum;
3. Alreck, P. L. Seattle, R. B. (1985). The Research Handbook. Homewood: Irwin.)

სახელმწიფო ქონების პრივატიზაციის ზოგიერთი პრობლემა

აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში

SOME PROBLEMS OF THE STATE PROPERTY PRIVATIZATION IN THE AUTONOMOUS REPUBLIC OF ADJARA

თამთა ვარშანიძე

TAMTA VARSHANIDZE

ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
დოქტორანტი

Batumi Shota Rustaveli State University,
PHD student of Business administration

ანოტაცია

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკური ტენდენციები მიმართულია საკუთრების დემოკრატიზაციისაკენ. რამაც გააღრმავა ჩვენი ინტერესი საკუთრების უფლების დიფუზიის, კანონიერების დაცვის და უფლებათა ზღვრის დადგენის მიმართულებით. ხოლო პრივატიზაციამ, როგორც სახელმწიფო საკუთრების პერსონიფიცირებულ კერძო საკუთრებად გარდაქმნამ, დიდი როლი შეასრულა საქართველოში სახელმწიფო-მონოპოლისტური საკუთრების ტრანსფორმაციის პროცესში. მიგვაჩნია, რომ ქვეყნის გრძელვადიანი ეკონომიკური წარმატების, განსაკუთრებით კი სოფლის მეურნეობის სფეროში მიღწევა საკუთრების უფლების დაცვისა და მიწის საკუთრების გამჭვირვალე სისტემის შექმნის გარეშე თითქმის წარმოუდგენელია.

საკვანძო სიტყვები: კერძო საკუთრება, საკუთრების ფორმები, სახელმწიფო, საბაზრო ეკონომიკა, ინვესტიცია, ეკონომიკური თავისუფლება, პრივატიზაცია.

Abstract

In the modern world economic trends are directed toward the democratization of property. Which deepened our interest in the diffusion of property rights, law enforcement and determining the direction of the limits of property rights. We believe that The country's long-term economic success, especially in the field of agriculture and the protection of property rights is almost impossible without receiving a transparent system of land ownership.

Keywords: Private property, Forms of ownership, State, Market economy, Investment, Economic freedom, Privatization.

საკუთრების უფლება იმ ბუნებით უფლებათა რიცხვს განეკუთვნება, რომლებიც დემოკრატიული სახელმწიფოს ბაზისს ქმნიან. ის წარმოადგენს ყოველი ინდივიდის ღირსეული ცხოვრების საფუძველს და ამავედროულად, საბაზრო ეკონომიკის, სამოქალაქო ბრუნვის და სამეწარმეო ურთიერთობის წინაპირობაა.¹

საკუთრება და მემკვიდრეობის უფლება აღიარებული და ხელშეუხებელია. დაუშვებელია საკუთრების, მისი შექმნის, გასხვისების ან მემკვიდრეობით მიღების საყოველთაო უფლების

გაუქმება. (საქ. კონსტიტუცია მუხლი 21)

თანამედროვე საზოგადოება იცნობს საკუთრების არაერთ ფორმას. ყოველი ფორმის წარმოშობისა და მისი ტრანსფორმირების პროცესს სხვადასხვა ურთიერთდაკავშირებული ფაქტორი განსაზღვრავს. საკუთრების ახალი ფორმა ყალიბდება და მკვიდრდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც ამ ფორმას მოითხოვს წარმოების ურთიერთობებში მომხდარი ცვლილებები, ანუ ადამიანთა შორის შრომითი საქმიანობის, გაცვლისა და დოვლათის განაწილების შეცვლილი ფორმები.

1 <https://tinatskhvediani.wordpress.com/2013/02/16/საკუთრების-უფლების-განმა/>

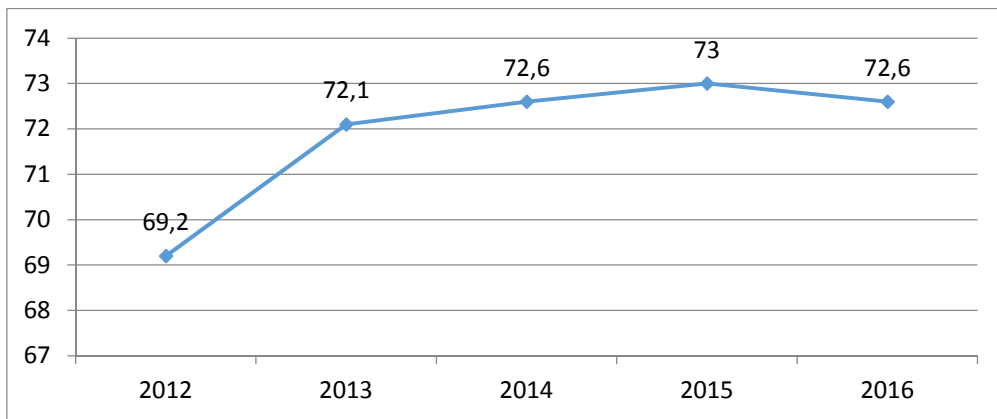
საქართველო, ორ ათეულ წელზე მეტია, რაც ახორციელებს ადმინისტრაციულ-მბრძანებლური სისტემიდან საბაზრო ეკონომიკურ პრინციპებზე გადასვლას. რომელსაც ამჟამად ალტერნატივა არ აქვს, რადგან დღემდე ცნობილ ეკონომიკურ სისტემათა შორის იგი ყველაზე ეფექტურია. ეს პროცესი ექვემდებარება მთავარ ეკონომიკურ კანონზომიერებას. მათ შორის უმთავრესია საკუთრების რადიკალური რეფორმა, სწორედ ამიტომაც, წინამდებარე სტატიაში შევეცადეთ წარმოგვედგინა აჭარის რეგიონში მიმდინარე საკუთრების ფორმების რეფორმა და მის ეკონომიკურ შედეგი.

ჩვენის აზრით არსებული პრობლემების ანალიზი, ბიზნესის გარემოს შესაფასებლად, მნიშვნელოვანია ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის გაანალიზება, აღნიშნული ინდექსი არის ეკონომიკური თავისუფლების მაჩვენებელი,

რომელსაც ადგენს საერთაშორისო სტრუქტურები სახელმწიფოს სტრუქტურებთან და სხვადასხვა ინსტიტუტებთან მიმართებაში, რომლის მიხედვითაც დგინდება ქვეყნებს შორის სხვაობა ეკონომიკური თავისუფლების ცალკეული ინდიკატორების მიხედვით.

Heritage Foundation - ის მიერ ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის გაანგარიშება ემყარება 10 მაჩვენებლის განსაზღვრას: ბიზნესის თავისუფლება; ვაჭრობის თავისუფლება; ფისკალური თავისუფლება; სახელმწიფოსაგან თავისუფლება; მონეტარული თავისუფლება; საინვესტიციო თავისუფლება; ფინანსური თავისუფლება; საკუთრების უფლება; კორუფციისაგან განთავისუფლება; შრომის თავისუფლება.

დიაგრამა: 1. საქართველოს ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის დინამიკა

წყარო : 2016 INDEX OF Economic Freedom <http://www.heritage.org/index/country/georgia>

ჩვენ ვთვლით რომ საქართველოს ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი ეს ის წინაპირობაა რაც განსაზღვრავს ქვეყანაში უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას.

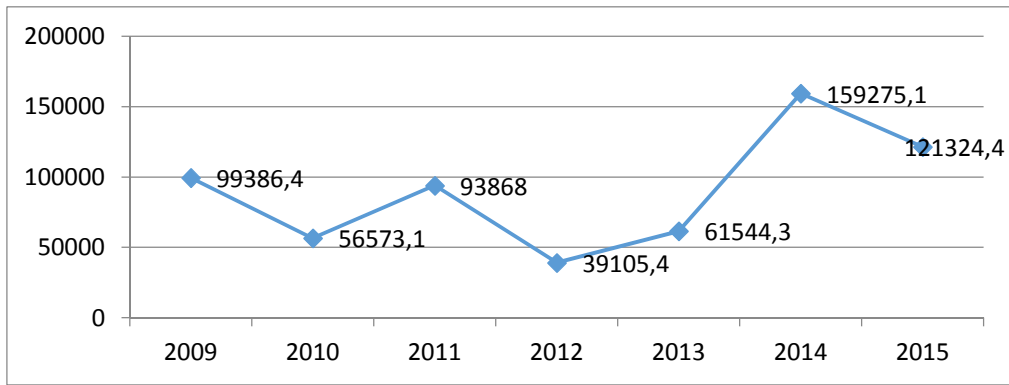
2006 წლიდან 2014 წლის ჩათვლით საქართველოში განხორციელებულმა პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციებმა სულ 10 972.2 მლნ. აშშ დოლარი შეადგინა. 2014 წელს ინვესტიციების მოცულობა 1 758.4 მლნ. აშშ დოლარი დაფიქსირდა, რაც 86.7%-ით აღემატება 2013 წლის ანალოგიურ მონაცემებს.²

რაც შეეხება აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკას, უცხოური პირდაპირი ინვესტიციები ცვალებადი დინამიკით ხასიათდება. ყველაზე მაღალ ნიშნულს 2014 წელს მიაღწია და 159275.1 ათას აშშ

დოლარს გაუტოლდა. აღნიშნული მონაცემები ამყარებს საქართველოს პოზიციას ეკონომიკური გლობალიზაციის ინდექსში, რადგან რაც უფრო მოწინავე რიგებშია ქვეყანა გლობალიზაციის ინდექსის მიხედვით, მით მეტად ინტეგრირებულია სხვა ქვეყნების ეკონომიკასთან და ცდილობს ეროვნული ეკონომიკის გამყარებას უცხოური ინვესტიციების საშუალებით, რის შესაძლებლობასაც აძლევს გარემო პირობები. მსგავსი ტიპის პერსპექტივები ფართო ასპარეზს უშლის საქართველოს მსგავს განვითარებად ქვეყანას, რათა უფრო მიმზიდველი და ნოყიერი ნიადაგი შექმნას პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების საშუალებით აღმოცენებული და შექმნილი დასაქმების ადგილებისთვის.

2 <http://www.economy.ge/ge/economic-sectors/foreign-direct-investments>.

დიაგრამა: 2. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები აჭარაში. ათასი აშშ დოლარი

წყარო: აჭარის არ ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო <http://adjara.gov.ge/>

ასევე მნიშვნელოვანია ის რომ ეს მონაცემები ადასტურებს თუ რაოდენ დიდია და დღითიდღე იზრდება კერძო საკუთრების როლი საბაზრო ეკონომიკაში, და მისი მფლობელების სწრაფვა მაქსიმალური მოგებისკენ, რაც ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების ხერხემალს წარმოადგენს.

პრივატიზაცია გულისხმობს სახელმწიფო ქონების გაყიდვა გასხვისებას. ეს პირველ რიგში ნიშნავს იმას, რომ გაყიდვიდან მიღებული თანხები მიემართება ბიუჯეტში, რაც ხელს უწყობს სახელმწიფო შემოსავლებისა და შესაბამისად, ბიუჯეტის გაზრდას, ანუ ხდება ფისკალური ეფექტის ამაღლება. პრივატიზაციის შედეგად მყიდველი, გარდა იმისა რომ იხდის შესაბამის თანხას ბიუჯეტში, ასევე საკუთრებაში გადაცემულ ქონებაში ახორციელებს ინვესტიციებს. დაბანდებული ინვესტიციები ის ძირითადი ფაქტორებია, რომლებიც ხელს უწყობენ მწარმოებელურობის ამაღლებას, რის საფუძველზეც ვითარდება ეროვნული მეურნეობა და იქმნება ახალ-ახალი სამუშაო ადგილები. შესაბამისად იზრდება დასაქმების დონე. გარდა ამისა მწარმოებელურობის გადიდება იწვევს მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) გადიდებასაც. ყოველივე ეს კი ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას. აქვე აღსანიშნავია, რომ პრივატიზაციის დროს საქმე გვაქვს დადებით ფისკალურ ეფექტთან არა მხოლოდ მოკლევადიან პერიოდში, არამედ გრძელვადიან პერიოდშიც გადასახადების სახით, რომელსაც ამოქმედებული საწარმო გადაიხდის ბიუჯეტში. (სამადაშვილი 1995:41)

ჩვენი ინტერესის სფეროს სახელმწიფო ქონების მართვის თვალსაზრისით წარმოადგენს აჭარის რეგიონში მიმდინარე პროცესები. კერძოდ კი პრივატიზებული ობიექტების მიზნობრივი ფუნქციონირება და დასაქმებულთა რიცხვს, თითოეული ობიექტის საპრივატიზაციო ღირებულება, ამონაგები და სხვა.

მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ ის პრობლემები რაც ზოგადად აჭარის რეგიონში პრივატიზების პროცესს ახლავს თან. საპრივატიზაციო ობიექტების ნუსხაში შეტანილია ისეთი ობიექტები დაბა ხელვაჩაურის, ქობულეთის, დაბა ჩაქვის, შუახევის რაიონიდან სადაც ძველი შენობები ფაქტიურად განადგურებული და დაზიანებულია, საჭიროებს სრულ დემონტაჟს. სახელმწიფომ უნდა მოახდინოს

ასეთი ობიექტების ლიკვიდაცია და ტერიტორია პრივატიზებულ უნდა იქნას, როგორც არასასოფლო-სამეურნეო ან სასოფლო-სამეურნეო მიწის ნაკვეთი. ასევე მწვავედ დგას მიწის ნაკვეთების ძველი მეპატრონეების პრობლემა, რომლებიც ფაქტიურად მფლობელები არიან კონკრეტული ტერიტორიების მაგრამ არა იურიდიული თვალსაზრისით, ეს კიდევ აფერხებს მიწის ნაკვეთების პრივატიზაციას პროცესს, რადგან თავად კანონიერად ვერ ახდენენ მიწის დაკანონებას, და ხელს უშლიან მის გასხვისებას.

პრივატიზაციის პროცესი თავისთავად მნიშვნელოვანია იქედან გამომდინარე, რომ ის ხელს უწყობს ქვეყანაში უმუშევრობის დონის შემცირებას და ზრდის ინვესტიციების მოცულობას, რაც ძლიერი ეკონომიკის წინაპირობაა. ამ მხრივ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პირობადებული აუქციონის გამოყენება საპრივატიზაციოდ. ჩვენს მიერ განხილულია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროს მიერ პირობადებული აუქციონის ფორმით 2015 წელს პრივატიზებული ობიექტის ნუსხა.

ცხრილში დახასიათებული პროექტების განხორციელება და სისრულეში მოყვანა, საკმაოდ დიდი შესაძლებლობებით ხასიათდება აჭარისთვის როგორც, ტურისტული რეგიონისთვის, რადგან სამ ობიექტზე (ქ. ბათუმი, კახაბრის დასახლებაში მდებარე 29 445 კვმ არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი (ს/კ 05.32.14.055); ქალაქი ბათუმი, კახაბრის დასახლებაში მდებარე 25 000 კვმ არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი (ს/კ 05.32.03.754) და ქალაქი ბათუმი, ტბ. აბუსერძის ქ.15/ფიროსმანის ქ. 5-ში მდებარე 3718 კვ.მ არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი (ს/კ 05.24.08.131)) შენდება მრავალფუნქციური შენობა-ნაგებობა, კერძოდ 200-220 ნომრიანი სასტუმრო, სამორინე, საკონფერენციო დარბაზი და სპორტულ-გამაჯანსაღებელი ცენტრი. ასევე მნიშვნელოვანია ინვესტიციების თვალსაზრისით ჯამში სამივე პროექტი მოიცავს 65 000 000 აშშ დოლარის ინვესტიციას, და დაასაქმებს არანაკლებ 600 მუშახელს, რომელთაგან 80% და მეტი იქნება საქართველოს მოქალაქე.

ცხრილი: 1. აჭარის არ ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროს მიერ 2015წ. პირობადებული აუქციონის ფორმით პრივატიზებული ობიექტები.

№	დასახელება მისამართი	სააუქციონო პირობა ინვესტიციების განხორციელების კუთხით	სააუქციონო პირობა მოსახლეობის დასაქმების კუთხით
1	ქ. ბათუმი, კახაბრის დასახლებაში მდებარე 29 445 კვმ არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი (ს/კ 05.32.14.055)	არანაკლებ 30 000 000 (ოცდაათი მილიონი) აშშ დოლარის ექვივალენტი ლარში	არანაკლებ 300(სამასი) მოქალაქის დასაქმება, საიდანაც არანაკლებ 80%-ს უნდა შეადგენდეს საქ. მოქალაქეს
2	ქალაქი ბათუმი, კახაბრის დასახლებაში მდებარე 25 000 კვმ არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი (ს/კ 05.32.03.754)	არანაკლებ 20 000 000 (ოცი მილიონი) აშშ დოლარის ექვივალენტი ლარში	არანაკლებ 300(სამასი) მოქალაქის დასაქმება, საიდანაც არანაკლებ 80%-ს უნდა შეადგენდეს საქ. მოქალაქეს
3	ქალაქი ბათუმი, ტბ. აბუსერიძის ქ.15/ფიროსმანის ქ. 5-ში მდებარე 3718 კვ.მ არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთი (ს/კ 05.24.08.131)	არანაკლებ 15 000 000 (თხუთმეტი მილიონი) აშშ დოლარის ექვივალენტი ლარში	ამოქმედებიდან არანაკლებ 10 წლის განმავლობაში პროფილისა და დასაქმებულთა შენარჩუნება, სადაც დასაქმებულთა არანაკლებ 90%-ს უნდა შეადგენდეს საქ. მოქალაქე
4	ქალაქი ბათუმში, სამრეწველო ზონაში მდებარე 413 კვ.მ შენობა-ნაგებობა და მასზე მიმაგრებული 1749 კვ.მ მიწის ნაკვეთი	არანაკლებ 100 000(ასი ათასი) ლარის ინვესტიციის განხორციელება	არანაკლებ საქ. 15 მოქალაქის დასაქმება, ობიექტის პროფილის და დასაქმებულთა რაოდენობის შენარჩუნება 5 წლის განმავლობაში

წყარო: აჭარის არ ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო <http://adjara.gov.ge/>

გარდამავალი ქვეყნებისთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია პრივატიზაციის პროცესის სწრაფი და ეფექტური განხორციელება, რომლის პროცესშიც უამრავ პრობლემას ვაწყდებით, მათ შორისაა პირობების დარღვევა, პროექტის გაჭიანურება, სიმბოლური ფასები რაც არ არის ხელსაყრელი ქვეყნის ბიუჯეტისათვის, დანიშნულების შეცვლა. პრობლემებს ვაწყდებით მყიდველის მიერ პრივატიზებული ობიექტის საფასურის კანონით განსაზღვრულ ვადაში გადახდისას. ამ მიზეზის გამო სახელმწიფო იძულებულია ვადა გაზარდოს, მაგრამ რადგან აუქციონის შემთხვევაში თანხის დაფარვის პერიოდი მკაცრად შეზღუდულია, ქონების პრივატიზება კონკურსის წესით ხდება.

ტრანსფორმაციის დროს თანდათან საკუთრების სფეროშიც ყალიბდება ახალი ეკონომიკური ურთიერთობები. აქვე აღსანიშნავია, რომ თითქმის ყველა ქვეყანამ, რომელთა ეროვნულ მეურნეობაში სახელმწიფო სექტორი დომინირებულ როლს

ასრულებს, ხოლო კერძო სექტორი მეტისმეტად შეზღუდულია, ეკონომიკურ სფეროში მარცხი განიცადა. აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ეკონომიკაში სახელმწიფო სექტორის არსებობა მეტყველებს იმაზე, რომ ამ ქვეყანაში ეკონომიკური განვითარება დაბალ დონეზეა, ვიდრე კლასიკურ კაპიტალისტურ ქვეყანაში.

საქართველოში კერძო სექტორი უმთავრესად პრივატიზებული მცირე და საშუალო საწარმოებისაგან შედგება. ისინი არცთუ დიდი ხანია, რაც დამოუკიდებელ ფუნქციონირებას შეუდგნენ ამიტომ, ცხადია თუ როდენ დიდი ძალისხმევაა საჭირო კერძო სექტორის შემდგომი განვითარებისათვის. მართალია, კერძო სექტორის ჩამოყალიბება ფრიად რთული და კომპლექსური პრობლემაა, მაგრამ მისი დაჩქარება საქართველოსათვის სასიცოცხლოდ აუცილებელია. სხვანაირად ქვეყანა სოციალურ-ეკონომიკური ჩამორჩენილობის დაძლევის ვერ შეძლებს.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტროს მიერ მოწოდებული მასალის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ პრივატიზაციის პროცესი მიმდინარეობს რეგიონში არსებული პირობების შესაბამისად. მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც რომ მრავალი ხელის შემშლელი ფაქტორი არსებობს, რომელთაგანაც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწის ნაკვეთების კერძო საკუთრებაში გადაცემა. პრობლემის გადასაჭრელად საჭიროა გარკვეული ღონისძიებების განტარება:

- საკანონმდებლო ბაზის მოწესრიგება;
- სასოფლო-სამეურნეო და არასასოფლო სამეურნეო დანიშნულების მიწაზე უფლების აღიარების პროცესის გამარტივება;
- ფაქტიურ სარგებლობაში არსებული მიწის ნაკვეთების დაკანონება;
- სანქციების დაწესება კერძო საკუთრებაში არსებული დაუმუშავებელ და აუთვისებელი მიწებზე;

➤ სახელმწიფოს მხრიდან საპრივატიზაციო ობიექტების ნუსხაში შეტანილი უკვე დანგრეული შენობა-ნაგებობების დემონტაჟი და მხოლოდ მიწის ფართის პრივატიზება.

პრივატიზაცია ზრდის ინვესტიციების მოზიდვის შესაძლებლობას, რაც შრომის ნაყოფიერების გაზრდის და ფასის შემცირების საშუალებას იძლევა. პრივატიზაცია აჭარის რეგიონში სახელმწიფო სექტორს სრულიად შეცვლის კერძო სექტორით, რაც შეამცირებს სახელმწიფოს ხარჯებს მის ბალანსზე არსებული შენობა ნაგებობების თუ კულტურული ძეგლების მოსავლელად.

და ბოლოს შეიძლება ითქვას, რომ ზოგადად მიმდინარე გლობალური პროცესები რომელიც თავისთავად ხელს უწყობს კაპიტალიზმის გამწვავებას და კერძო საკუთრების მაქსიმალურ განვითარებას, ხელს უწყობს პრივატიზაციის პროცესების დაჩქარებას, რაშიც თანაბარი პასუხისმგებლობით არიან ჩართული როგორც კერძო მესაკუთრეები ასევე სახელმწიფო დაწესებულებები.

ლიტერატურა

1. ავტორთა...2008: „გლობალიზაცია და საქართველოს ეკონომიკის განვითარების პერსპექტივები, საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის კრებული“ თბილისი, 2008;
2. ვეშაპიძე...2008: „მსოფლიო ეკონომიკა“. თბილისი, 2008;
3. „გლობალიზაცია, როგორც თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკის საყოველთაო არსი“. თბილისი, 2011;
4. სისვაძე...2006: „ეკონომიკური თეორიი“. თბილისი, 2006;
5. სტიგლიცი...2012: „გლობალიზაცია და მისი თანმდევი უკმაყოფილება“. თბილისი, 2012;
6. სამადაშვილი...1995: „სახელმწიფო საწარმოების პრივატიზება და კერძო მეწარმეობის განვითარება საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ საქართველოში“. თბილისი, 1995;
7. საქართველოს...1995: „საქართველოს კონსტიტუცია“. თბილისი, 1995;
8. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფინანსთა და ეკონომიკის სამინისტრო - <http://adjara.gov.ge>
9. საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა - www.nplg.gov.ge
10. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური - <http://geostat.ge/>

References

1. „Globalization of the Economy and Development Prospects, International Scientific Conference” Tbilisi 2008;
2. Veshapidze...2008: “The world economy” Tbilisi 2008;
3. Todua...2011: „Globalization, as a universal essence of the modern world economy” Tbilisi 2011;
4. Sisvadze...2006: “Economic theory” Tbilisi 2006;
5. Stiglitz...2012: “globalization and its discontents” Tbilisi 2012;
6. Samadashvili...1995: “The privatization of state-owned enterprises and development of private entrepreneurship in the transition to a market economy in Georgia” Tbilisi 1995;
7. The Constitution Tbilisi 1995;
8. <http://adjara.gov.ge>;
9. www.nplg.gov.ge;
10. <http://geostat.ge>.

სნმ –ს სახელმწიფოების ინტეგრაციული თანამშრომლობის
პერსპექტიული მიმართულებები

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ИНТЕГРАЦИОННОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА СТРАН СНГ

PROSPECTIVE AREAS INTEGRATION COOPERATION OF CIS COUNTRIES

გელა გვარიშვილი

პოლიტიკურ მეცნიერებათა
კანდიდატი, ბათუმის ნავიგაციის
სასწავლო უნივერსიტეტის
პროფესორი

GELA GVARISHVILI

Candidate of Political Sciences,
Professor Batumi Navigation
teaching University

ГЕЛА ГВАРИШВИЛИ

Кандидат политических наук,
профессор Батумский учебный
университет навигации

ანოტაცია

სტატიაში გაანალიზებულია ინტეგრაციული პროცესები პოსტსაბჭოთა სივრცეში. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ისინი ვითარდება ეკონომიკური რეგიონალიზმის ზოგადი კანონზომიერების გათვალისწინებით. აქედან გამომდინარე შემთხვევითი არ არის ევრაზიული ინტეგრაციის მონაწილეების მიერ თანაბარსიქარიანი მიდგომის გამოყენება, რომლის თანახმადაც, თითოეული სახელმწიფო, წმინდა ინდივიდუალურად, ირჩევს პოლიტიკური მოძრაობის მარშრუტს, ეთანხმება ეროვნული პოლიტიკის კოორდინაციისა და ჰარმონიზაციის სხვადასხვა დონის მიზნებს, თუნდაც შესახელმწიფოებრივი გაერთიანებების შედეგად სუვერენული უფლებამოსილებების გარკვეული ნაწილის დათმობასაც კი, რათა იმოქმედოს თავისი შეხედულებისამებრ და განახორციელოს საკუთარი ინტერესები.

საკვანძო სიტყვები: ინტეგრაციული პროცესები, რეგიონალიზმი, სახელმწიფოთა შორისი, ბიოსაწვავი.

Abstract

The Eurasian Economic Union (EEU), created in 2015 by Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Belarus and Armenia, claims to be the first successful post-Soviet initiative to overcome trade barriers and promote integration in a fragmented, under-developed region. Supporters argue that it could be a mechanism for dialogue with the European Union (EU) and other international partners. Critics portray a destabilizing project that increases Russia's domination of the region and limits its other members' relations with the West. On paper, the EEU is an economic, technocratic project that offers some benefits to members, particularly in easing cross-border trade and facilitating labour migration, but also poses economic risks by raising external tariffs and potentially orienting economies away from global markets. So far it has had little economic success, though access to Russia's labour market has been an important motivator and, on balance, a positive outcome for struggling post-Soviet economies. The article analyzes the processes taking place within the framework of EEU and in its conclusions suggests that regardless of any difficulties of an economic or political nature, which stand in the way of applicant countries joining the customs union and/or the EEU, or which hinder negotiations about agreeing a common free trade area, the increase in Eurasian integration has more positive than negative results for the parties involved. The positive effects of expansion, which occur automatically for members of the EEU and/or customs union, are plain to see. These positive effects of expansion include primarily the consolidation of reciprocal trade relationships; the expansion of sales markets; the regulation of questions of transport and commerce stability; the legalization of a significant amount of work force migration, which previously lay in a grey area. The

issue of a potential equalization across the entire region of Eurasia with the Chinese economic expansion could also be an important consequence of the Eurasian integration process.

Keywords: *Integration processes; Regionalism; Biofuels; Interstate.*

Вступление. Интеграционные процессы на постсоветском пространстве, безусловно, развиваются с учетом общих закономерностей экономического регионализма. В этой связи не случайно использование участниками евразийской интеграции равноскоростного подхода, согласно которому каждое государство, в сугубо индивидуальном порядке, выбирает маршрут политического движения, соглашается на различные меры по координации и гармонизации национальной политики, вплоть до уступки части суверенных полномочий надгосударственным объединениям, по своему усмотрению и в осуществление своих интересов.

В этом отношении особого внимания заслуживает подход в рамках Единого экономического пространства, основанный на четырех свободах - свободе движения товаров, услуг, капитала и рабочей силы. По мнению экспертов, именно эта форма интеграции способствует наиболее эффективному использованию экономического потенциала стран-участниц, что, в свою очередь, является залогом успеха региональной экономической интеграции.

Результаты исследования. В настоящее время создана обширная международно-правовая база, которая должна стать основой работы надгосударственных органов ЕАЭС, обеспечивающих деятельность в макроэкономическом и в отраслевом разрезе. Так, помимо макроэкономических органов – Экономического совета и Экономического Суда СНГ, Комиссии по экономическим вопросам при Экономическом совете, существует 39 органов отраслевого сотрудничества СНГ. При этом в контексте взаимной торговли и базовых направлений интеграции особо выделяются – Электроэнергетический совет, Совет по железнодорожному транспорту, Координационное транспортное совещание, Региональное сотрудничество в области связи, Совет руководителей таможенных служб, Межправительственный совет по вопросам агропромышленного комплекса, Межгосударственный совет по антимонопольной политике. Очевидно, что последний совет имеет ключевое значение для обеспечения добросовестной конкуренции в СНГ, соблюдения антимонопольного законодательства на пространстве СНГ, приведения правовых и регулятивных норм конкурентной политики в соответствие с международными нормами.

В настоящее время базовым документом по решению большинства экономических проблем

интеграции стран СНГ (в том числе в отраслевом разрезе) является Стратегия экономического развития СНГ на период до 2020 года. В Стратегии определены цели развития торговли, топливно-энергетического и агропромышленного комплексов, транспорта, сферы инноваций. Конкретная реализация положений Стратегии осуществляется в рамках планов, в которых отражаются особенности каждого ее этапа. Основные итоги выполнения первого этапа (2009–2011 гг.) Стратегии, прежде всего, создание Зоны свободной торговли, свидетельствуют о повышении уровня взаимодействия стран СНГ и соответствующих органов отраслевого сотрудничества. В настоящее время реализуется План мероприятий по реализации второго этапа (2012–2016 годы).

Так, в области энергетики проводятся совместные скоординированные действия заинтересованных стран СНГ по созданию общего электроэнергетического рынка, расширения торговли электрической энергией, повышения устойчивости и надежности электроснабжения, а также качества обслуживания потребителей – как в странах СНГ, так и за его пределами. Организована параллельная работа электроэнергетических систем стран СНГ, в том числе с участием Латвии, Литвы, Эстонии и Монголии. В 2009 году утверждена Концепция сотрудничества стран СНГ в сфере энергетики, а также план мероприятий по ее реализации, который охватывает все важнейшие направления топливно-энергетического комплекса, в том числе углеводородные ресурсы, электроэнергетику и энергосбережение. В целях обеспечения энергетической безопасности стран СНГ принята Рамочная программа по их сотрудничеству в области мирного использования атомной энергии на период до 2020 года.

В сфере транспорта проводится согласованная политика, направленная на развитие общих рынков транспортных услуг, повышение эффективности тарифной политики, обеспечение безопасности на транспорте. В соответствии с утвержденными в 2008 году Приоритетными направлениями сотрудничества стран СНГ в сфере транспорта на период до 2020 года подписано Соглашение о согласованном развитии международных транспортных коридоров по территории стран СНГ, формируется Координационный комитет транспортных коридоров СНГ, разработан проект Концепции стратегического развития железнодорожного транспорта. Для повышения уровня взаимодействия между различными видами транспорта при осуществлении международных грузовых перевозок необходимо,

очевидно, также согласованная политика стран СНГ в области совместного (на основе государственно-частного партнерства) развития и использования железнодорожного, автомобильного, авиационного, морского и речного транспорта (в том числе их взаимозаменяемости).

Крупнейшее направление интеграции – продовольствие, сельское хозяйство, агропромышленные комплексы. Проблема состоит в том, что в настоящее время значительная часть товаров розничных рынков стран СНГ обеспечивается за счет импорта из третьих стран продовольственной и сельскохозяйственной продукцией, цены на которые растут практически непрерывно. При этом существует большая вероятность долгосрочного роста этих цен, в том числе по причине роста численности мирового населения, доходов и потребления в развитых и развивающихся странах (Латинской Америки и Юго-Восточной Азии), а также использования ряда продовольственных товаров в производстве биотоплива. Иначе говоря, глобальные изменения на мировых рынках продовольствия, как и участвовавшие в последнее время экстремальные погодные условия, требуют от стран СНГ принятия адекватных совместных мер для обеспечения продовольственной безопасности. Прежде всего – формирования согласованной агропромышленной политики, своевременных мер реагирования на дисбаланс продовольственных рынков, повышения конкурентоспособности и устойчивости агропромышленного комплекса и аграрных рынков стран СНГ, создания условий для эффективного использования всего комплекса их природных, производственных и финансовых ресурсов. Поэтому важные направления интеграции в аграрной сфере – развитие межгосударственной специализации и создание общего аграрного рынка стран СНГ (на основе рынков зерна, мясомолочной, плодоовощной продукции и картофеля), обеспечение доступности государственных закупок для сельхозпроизводителей стран СНГ, развитие межгосударственного лизинга продукции животноводства, сельскохозяйственной техники и оборудования.

Наконец, приоритетной задачей стран СНГ является тесное сотрудничество в инновационной сфере, направленное на создание общего инновационного пространства, снижение энерго и материалоемкости и повышение конкурентоспособности их экономик практически по всем отраслевым направлениям. Для решения этой задачи создан Межгосударственный совет СНГ по сотрудничеству в научно-технической и инновационной сфере, утверждены Основные направления долгосрочного сотрудничества стран СНГ в инновационной сфере и принята Межгосударственная программа инновационного

сотрудничества стран СНГ до 2020 года. Очевидно, что без решения этой задачи интеграция стран СНГ в любом формате будет неэффективной.

Практическим результатом реализации указанных направлений должно стать многократное увеличение объемов и интенсивности взаимной торговли стран СНГ (наряду с ростом взаимных прямых инвестиций) – через механизмы согласованной торговой политики. Так, в 2000-х годах такая политика была направлена, в частности, на сокращение числа тарифных и нетарифных ограничений при импорте товаров. Это стало одним из факторов роста товарооборота стран СНГ за 2000–2011 годы более чем в 4,5 раза.

Концепция межрегионального и приграничного сотрудничества стран СНГ, утвержденная в 2004 году, способствовала реализации имеющегося в этой области потенциала, за счет вовлечения регионов России и других стран СНГ во взаимную торговлю, развития сотрудничества на межрегиональном уровне, как одного из ключевых направлений интеграционных процессов в СНГ. Такое сотрудничество имеет важное значение, потому что потенциал внешних связей, как с третьими странами, так и со странами СНГ, распределен между регионами России после распада СССР неравномерно. Так, хотя внешнеторговые связи со странами СНГ имеют практически все регионы России. Большинство крупных ее регионов, богатых сырьем сориентированы преимущественно на торговлю с третьими странами (более половины российского экспорта).

Серьезное влияние на интеграционные процессы и их современное состояние оказало изменение после распада СССР отраслевой структуры экономик стран СНГ, в результате чего сформировались два крупных и, что самое главное, практически автономных друг от друга комплекса. Во-первых, сырьевой комплекс, который ориентирован в основном на экспорт, причем, преимущественно в третьи страны. Во-вторых, обрабатывающий комплекс, который не имеет достаточно устойчивые рынки сбыта ни внутри стран СНГ, ни за их пределами, за исключением продукция ВПК, которая, тем не менее, также ориентирована (прежде всего, в России и Украине) главным образом за пределы СНГ (в Индию, Китай, Пакистан, некоторые арабские страны).

Не менее серьезной проблемой постсоветской интеграции является тот факт, что многие страны СНГ (особенно Украина) являются должниками крупных зарубежных ТНК и мировых кредиторов (МВФ, Мирового банка). Все это очевидно сужает внутренние рынки стран СНГ, а также их взаимный товарооборот, увеличивая объемы внешней торговли с третьими странами. Так, наибольшее значение роста общего объема внешней торговли имело место

в 2004 году в Казахстане (154,1%), наименьшее – в 2009 году в Украине (55,8%). На первом месте среди стран-экспортеров и импортеров была (продолжает оставаться) Россия, на втором месте по экспорту – Казахстан, а по импорту – Украина. Эта тенденция была сломлена мировым экономическим кризисом 2008-2009 годов, который вызвала резкое снижение практически всех экономических показателей стран СНГ. В 2009 году внешнеторговый оборот в СНГ сократился на 38%, также сократился объем взаимной торговли стран СНГ. Наибольшее влияние на объем внешней торговли кризис оказал в Украине, наименьшее – в Азербайджане. Кризис сильнее отразился на ВВП Армении, Молдовы, России и Украины, привел к спаду промышленного производства (за исключением Азербайджана, Казахстана и Узбекистана).

В этих условиях для разработки согласованных действий по преодолению последствий кризиса в конце 2008 года Советом глав государств СНГ было создано постоянно действующее совещание министров финансов стран СНГ. Реализация разработанного Плана совместных мер по ликвидации последствий мирового финансово-экономического кризиса на 2009–2010 годы способствовала преодолению негативных последствий кризиса, стабилизации экономик стран СНГ. Так, уже со второй половины 2009 года наблюдалась тенденция роста большинства их основных макроэкономических показателей. В 2010 году в большинстве стран СНГ увеличился ВВП, его прирост составил 4,5 % по отношению к 2009 году. Наиболее высокие темпы роста отмечались в Туркменистане (9,2% в 2010 году и 14,8% в 2011 году) и Узбекистане (8,5% в 2010 году и 8,3% в 2011 году). В то же время в Азербайджане, ВВП которого увеличивался в 2005–2007 годах на 25–35% в год, в 2010–2011 годах происходило относительное замедление динамики ВВП (5% в 2010 году и 0,1% в 2011 году). Так или иначе, именно скоординированные действия стран СНГ позволили в последующем более или менее плавно перейти на траекторию экономического роста. Это имело очевидные внешнеполитические последствия, укрепило совокупные позиции стран Содружества на мировой арене, заставив считаться с их интересами.

Так, в 2011 году Азербайджан, Казахстан, Киргизия, Молдавия, Таджикистан, Россия и Узбекистан превысили предкризисный уровень ВВП, а Казахстан вышел на второе место среди стран СНГ, обогнав Украину. Соответственно изменился и ВВП на душу населения, наибольшее значение которого в 2011 году было достигнуто в России и Казахстане. Началось также восстановление промышленного производства – в 2010 году его прирост составил 8,7%, расширился инвестиционный и потребительский спрос, улучшились условия кредитования реального

сектора экономики и на рынке труда. В 2010 году рост внешней торговли (экспорта – на 31%, импорта – на 30%) происходил во всех странах СНГ – и во взаимной торговле, и в торговле с третьими странами. Тем не менее, стала доминировать докризисная тенденция – объем торговли стран СНГ с третьими странами начал значительно превышать объем взаимной торговли. Лидером роста торговли с третьими странами вновь стала Россия, второе и третье места по экспорту заняли Казахстан и Украина, в импорте – Украина и Казахстан 121.

Это означало, что локомотивом их роста вновь стала мировая экономика, а не экономики постсоветских стран и их интеграция. В итоге, хотя во многих странах СНГ темпы роста экспорта выше темпов роста импорта, профицит торгового баланса имели лишь Азербайджан, Казахстан и Россия. Самый же крупный дефицит торгового баланса в СНГ был у Украины.

Фактически, в странах СНГ не оказалось собственных – национальных и интеграционных (транснациональных) локомотивов экономического роста и, как следствие, стимулов и механизмов использования их экономических потенциалов. Совокупный потенциал постсоветских стран, при всем его огромном разнообразии и богатстве, в том числе в отраслевом разрезе, продолжал «простаивать». Все это неизбежно привело к замедлению темпов роста их экономик в начале 2012 года. Так, в первой половине 2012 года ВВП вырос во всех странах СНГ, в среднем на 4,5% (за первую половину 2011 года – на 4,3%). Исключение составила Киргизия, где произошло снижение прироста ВВП на 5,6%. Наиболее же высокие темпы прироста ВВП имели место в Туркменистане (11,1%), Узбекистане (8,1%), Таджикистане (7,4%), Армении (6,2%). В первом полугодии 2012 года по сравнению с соответствующим периодом 2011 года объем инвестиций в основной капитал увеличился на 11,2% (в первом полугодии 2011 года – на 5,4%). Наибольший рост произошел в Туркменистане (38,1%), Азербайджане (29,6%), Украине (29,1%), России (11,6%) и Киргизии (10,2%). Снижение инвестиций в основной капитал имело место в Таджикистане (на 27,1%), Белоруссии (на 19,2%), Армении (на 6,7%) и Молдавии (на 0,6%).

При этом замедлились темпы прироста промышленного производства. Так, в первой половине 2012 года объем промышленного производства в странах СНГ вырос на 2,6% (в первой половине 2011 года – на 5,5%). Хотя рост и отмечался во всех странах СНГ, повышение темпов роста объема производства промышленности (по сравнению с первой половиной 2011 года) отмечалось лишь в Армении (13%), Таджикистане (12%) и Узбекистане (7%). Добыча нефти в странах СНГ возросла на 0,4%, угля – на 4%, а добыча газа снизилась на 2%.

Производство автомобильного бензина увеличилось на 4%. Производство электроэнергии возросло на 3%. Производство проката черных металлов возросло на 4%. Увеличилось производство автомобилей: грузовых – на 5% и легковых – на 20%, тракторов – на 7%, хотя темпы их выпуска были значительно ниже, чем в первом полугодии 2011 года. Незначительно увеличилось производство пластмасс в первичных формах – на 0,5%. При этом неоднозначные результаты показывал аграрный сектор. Сократилось производство минеральных удобрений – на 1%, Продукция сельского хозяйства в СНГ в первом полугодии 2012 года выросла на 4,3%. Столь же неравномерным было развитие легкой промышленности. Производство тканей увеличилось на 7%, а производство обуви снизилось на 7%.

Замедлились темпы прироста грузовых перевозок (без трубопроводного транспорта) – 8,7% (в первом полугодии 2011 года – 11,8%) и грузооборота – 5,6% (7,2%). Перевозки железнодорожным транспортом (с учетом транзита) выросли на 3,1%. Перевозки автомобильным транспортом увеличились на 12,3%. Перевозки морским транспортом уменьшились на 10,2%. При этом перевозки воздушным транспортом увеличились на 4,2%. Одновременно сократились перевозки грузов (сырья) по магистральным трубопроводам (на 3,5%). Оборот розничной торговли (в постоянных ценах) увеличился на 8,3%. В целом темпы роста цен на услуги опережали темпы роста цен на продовольственные и непродовольственные товары.

В первом полугодии 2012 года общий объем внешней торговли стран СНГ вырос по сравнению с первым полугодием 2011 года на 7%, в том числе экспорт – на 8%, импорт – на 6% (темпы прироста варьировались от 4% в Молдавии до 17% в Белоруссии). При этом рост был в значительной мере связан с ростом цен на сырье (основной экспортный товар).

Тогда же, в первом полугодии 2012 года объем взаимной торговли, товарооборот стран СНГ вырос по сравнению с первым полугодием 2011 года лишь на 1%, в том числе экспорт – на 0,9%, импорт – на 2% (в первом полугодии 2011 года по сравнению с аналогичным периодом 2010 года прирост составлял 48%, экспорта – 47%, импорта – 49%). Наибольший удельный вес в общем объеме взаимной торговли традиционно приходился на Россию (42%), Украину (22%), Беларусь (2%) и Казахстан (12%). Доля взаимной торговли в общем объеме внешней торговли стран СНГ снизилась с 23% в первом полугодии 2011 года до 21,7% - в первом полугодии 2012 года, при этом отрицательное сальдо баланса взаимной торговли сложилось во всех странах СНГ, кроме России.

Таким образом, всё вышеизложенное подтверждает, что процессы в странах СНГ

происходили в условиях замедления мировой экономики и торговли – как с третьими странами, так и между странами СНГ, сокращения спроса на экспортные товары стран СНГ и ввоза иностранных инвестиций, роста вывоза капиталов (особенно в оффшоры). Невысокие темпы роста поддерживались фактически (без учета роста цен на внутренние и экспортные товары) за счет роста розничной торговли и сельского хозяйства, частичной переориентации спроса на внутренние секторы экономики. Эта тенденция выявила необходимость скорейшего выстраивания национальных и транснациональных механизмов совместного использования богатых экономических потенциалов стран СНГ. Для этого нужна была политическая воля лидеров стран Содружества, их убежденность в необходимости взаимодействия в общих интересах.

Поэтому сегодня, по мнению большинства экспертов международных экспертов, которое трудно опровергнуть, для стран СНГ является особенно актуальным увеличение доли их взаимной торговли, оптимально – до 30%, как и развитие отраслей, сориентированных на внутренние рынки – прежде всего, сельского хозяйства, жилищного строительства и инфраструктурных объектов. Более того, позитивным является введение временных ограничений на торговлю (экспорт либо импорт) с третьими странами сырьевыми, промышленными и продовольственными товарами, необходимыми для решения этих задач (это касалось, например, зерноуборочных комбайнов в России, труб большого диаметра в Украине, карьерных самосвалов в Белоруссии). Стало явным, что развитие экономической интеграции неразрывно связано с созданием эффективных платежно-расчетных механизмов во взаимной торговле, организацией единого валютного рынка, а также с развитием общих рынков отдельных видов товаров (услуг).

Существенное значение имел тот факт, что 74% общего объема взаимной торговли стран СНГ приходился на страны Таможенного союза – Россию, Белоруссию и Казахстан (в первом полугодии 2011 года – 72%). При этом российская экономика составляла основу не только хозяйства Таможенного союза, значительной была и остаётся часть ее экспорта во все страны СНГ (около 50%) - топливно-энергетические ресурсы, машины и оборудование (18%), продукция химической промышленности (10%), металлы (10%). В страны СНГ вывозится большая часть российского экспорта продукции сельскохозяйственного машиностроения, двигателей внутреннего сгорания, электрических аккумуляторов, железнодорожных и трамвайных вагонов и других товаров. В свою очередь, Россия импортирует из стран СНГ различные виды промышленных и продовольственных товаров, а также сырье, в частности, марганцевые, хромовые,

титановые и циркониевые руды, хлопковое волокно.

В целом это и является исходной хозяйственной базой для интеграции стран СНГ. Однако здесь необходимо учитывать не только имеющийся в странах СНГ производственный (в том числе сырьевой) потенциал, но и численность населения, в том числе экономически активного, и его распределение по отраслям. Так, численность постоянного населения в странах СНГ практически не меняется. При этом в европейской части Содружества (в Белоруссии, России и Украине) она уменьшается, а в азиатской (в Азербайджане, Казахстане, Киргизии, Таджикистане и Узбекистане) – увеличивается. Численность экономически активного населения в целом за первое полугодие 2012 года составляла 139 млн. человек.

Отраслевая структура работников постоянно характеризуется более высокой долей занятых в сфере услуг – от 53% в Белоруссии до 82 % в Киргизии. В свою очередь, доля работников, занятых в промышленности, строительстве, сельском и лесном хозяйстве, составляет в странах СНГ от 18% до 47 %. Очевидно, что проблема состоит также в уровне квалификации этих работников, его соответствии задачам перехода экономик стран СНГ к инновационным моделям развития, более того, задачам освоения их экономических потенциалов.

Организационную основу механизма евразийской интеграции составляет разветвленный комплекс межгосударственных связей. При этом все страны СНГ имеют созданные совместно с Россией Межправительственные комиссии по сотрудничеству, которые рассматривают вопросы развития интеграционного взаимодействия в областях промышленности, науки и новых технологий, транспорта, инвестиционного и банковского сотрудничества, атомной энергетики, сельского хозяйства, межрегионального и приграничного сотрудничества, военно-технического сотрудничества, охраны окружающей среды и природопользования, миграции и развития системы пунктов пропуска на границах со странами СНГ.

Вывод. Таким образом, даже краткий обзор со всей очевидностью показывает наличие у постсоветских стран Евразии огромного совокупного экономического потенциала, требующего грамотного освоения и использования. Объединение этих потенциалов в единую транснациональную хозяйственную структуру создает объективные предпосылки для создания мощнейшего регионального

центра политического и экономического развития.

Социально-экономические задачи и здесь неразрывно связаны с политическими и международно-политическими. Заполнение бесконтрольного, фактически и непрерывно расширяющегося геополитического и социально-экономического вакуума на постсоветском пространстве, а также защита указанных ресурсов являются одними из ключевых целей и задач будущего ЕАЭС. Формирование этого союза и определение путей его дальнейшего движения зависит, прежде всего, от позиции, политики и решений руководства стран, составляющих ядро ЕАЭС, прежде всего, России.

Для успешного решения столь многогранных политических задач необходимо выстраивать политическую стратегию, позволяющую поэтапно решать жизненно важные для стран СНГ задачи. Ключевая роль в инициировании совместных внешнеполитических шагов, отстаивании интересов населения стран, участвующих в евразийской интеграции, обеспечении нерушимости внешних границ Содружества и защиты от внешних угроз, включая экономическую экспансию, отводится Российской Федерации. Однако активность такого включения должна иметь концептуальные основания и гарантировать равноправность интересов всех участников Содружества. Иначе говоря, это включение должно происходить на основе внешнеполитической платформы, дающей ключ к решению актуальных мировых и региональных проблем. Такая доктринальная платформа - это, по сути, и есть концепция многополярного мира, в которую удачно вписывается ЕАЭС.

Создание ЕАЭС с политической, международно-политической точки зрения означает фактический демонтаж современного американского доминирования в мире и переход к неуклонному формированию многополярной мировой архитектуры. В этом многополярном мире США должны будут остаться крупной экономической и политической державой, одним из центров силы и влияния на международной арене. Точно так же, как и Китай, ЕС и другие центры (полюса мировой политики).

Таким образом, ЕАЭС призван стать одним из нескольких полюсов будущего многополярного мира, способным использовать традиционно сильные стороны Евразии для формирования сбалансированной системы партнерства - огромные территории, энергетику и природные ресурсы.

Список использованной литературы:

1. Источники Законодательные и нормативные акты.
2. Договор о создании Содружества Независимых Государств (г. Минск, 12.12 1991 г.).
3. Алма-атинская Декларация (г. Алма-Ата, 21.12.91г.).
4. Устав Содружества Независимых Государств (г. Минск, 22.01.93г., Решение СГГ СНГ).
5. Договор о создании Экономического союза (г. Москва, 24.09.93г.).
6. Соглашение о формировании единого экономического пространства 19 сентября 2003 года.
7. Концепция формирования единого экономического пространства 19 сентября 2003 года;
8. Соглашение о Таможенном союзе от 20 января 1995 г.
9. Договор о Таможенном союзе и Едином экономическом пространстве от 26 февраля 1999 г.
10. Договор об учреждении Евразийского экономического сообщества от 10 октября 2000 г.
11. Декларация о евразийской экономической интеграции от 18 ноября 2011 г.
12. Договор о Евразийском экономическом союзе от 29 мая 2014 г. Другие источники
13. Акаев А.А. Постсоветское двадцатилетие: ожидания и реальность // Мир перемен. – 2011. – № 4
14. Бородин П.П. Торможение интеграции неплохо проплачивается // Российская Федерация сегодня. – 2005. - № 8.
15. Назарбаев Н.А. Евразийский Союз: идеи, практика, перспективы, 1994-1997. – М.: Фонд содействия развитию социальных и политических наук, 1997
16. Бажанов Е.П. Экономика СНГ: десять лет реформирования и интеграционного развития. - М., 2001
17. Бельянинов А.Ю. Таможенный союз – основа интеграционного взаимодействия стран Содружества Независимых Государств. - М.: Научная книга, 2010.
18. Бельянинов А.Ю., Мантусов В.Б. Интеграция стран СНГ: этапы, условия и предпосылки взаимодействия. - М.: Научная книга, 2012.
19. Бельянинов А.Ю. Направления интеграционного взаимодействия стран СНГ. - М.: Научная книга, 2012.
20. Быков А.Н. Геополитические аспекты евразийской интеграции. – М.: ИЭ РАН, 2012.
21. Бураковский И. Экономическая интеграция и безопасность в регионе СНГ. М.: Издательский дом “Деловая литература”, 2004.
22. Вардомский Л.Б. Регионализация постсоветского пространства: факторы, особенности, тенденции. – М.: ИЭ РАН, 2008.
23. Интеграционные процессы в странах СНГ: тенденции, проблемы и перспективы. - М., 2008
24. Кротов М.И. Политико-экономические проблемы модернизации: опыт России и СНГ (очерки). – СПб., 2011.
25. Мантусов В.Б. Международная экономическая интеграция в современных мирохозяйственных отношениях. Дипломатическая академия МИД России. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011
26. Мантусов В.Б., Бельянинов А.Ю. Содружество Независимых Государств: политические и экономико-правовые аспекты интеграции. - М.: Восток-Запад, 2011
27. Международное сотрудничество государств - членов Евразийского экономического сообщества по формированию таможенного союза и единого экономического пространства в современных геополитических условиях (экономические и правовые аспекты) / Под ред. В.П. Кириленко. – СПб.: Российская таможенная академия, С.-Петербургский филиал им. В. Б. Бобкова, 2012
28. Модернизация как альтернатива глобализации: потенциал экономической интеграции стран СНГ: сборник статей / Международная научно-практическая конференция по экономике. Т. 1, 2. – Краснодар: ЦНТИ. – 2012
29. Национальные особенности проявления мирового финансового кризиса в постсоветских странах. - М., ИЭ РАН. – 2010
30. Новые независимые государства: сравнительные итоги социально-экономического развития / Под ред. Л.Б. Вардомского. — М.: ИЭ РАН, 2012.
31. Осипов Г.В. Евразийский союз: новые рубежи, проблемы и перспективы: материалы научной сессии. – М.: ИСПИ РАН, 1996.
32. Перспективы углубления интеграционных процессов на постсоветском пространстве /Ред. П.В. Гребенников. – М.: РИСИ, 2012
33. Постсоветские страны и финансовый кризис в России / Под ред. Л.Б.Вардомского. - М., 2000.
34. Постсоветское пространство в глобализирующемся мире. Проблемы модернизации / Отв. ред. Л.З. Зевин. – СПб.: Алетейл, 2008

35. Тенденции социально-экономического развития государств – участников СНГ за 1994-2011 годы. – М.: Исполнительный комитет СНГ, 2012
36. Ушкалова Д.И. Процессы регионализации на постсоветском пространстве: вызовы российско-белорусской интеграции / Ин-т экономики РАН. - М.: ИЭ РАН, 2010.
37. Филькевич И.А. Перспективы развития экономического потенциала Содружества Независимых Государств. М., 2011
38. Шурубович А.В. Некоторые теоретические аспекты экономического взаимодействия стран СНГ (научный доклад). ИМЭПИ РАН. - М.: АОЗТ «Эпикон», 2000.
39. Алчинов В.М. Международная экономическая интеграция и СНГ. // Ежегодник СНГ. Дипломатическая академия МИД России. М.: Научная книга, 2004
40. Аспекты модернизации постсоветского пространства: к вопросу о создании Евразийского союза. – М.: ИСПИ РАН, 1994
41. Астапов К. Формирование единого экономического пространства стран СНГ // Мировая экономика и международные отношения. - 2005. - № 1.
42. Бельянинов А.Ю. Выход из интеграционного кризиса через повышение эффективности деятельности СНГ // Политика и общество. - 2013.- № 2.
43. Бельянинов А.Ю. Формирование Таможенного союза в рамках ЕврАзЭС и место таможенных служб в интеграционном процессе // Научно-политический журнал «Государственная служба».- 2012
44. Бельянинов А.Ю. Экономическая интеграция в СНГ // Обозреватель, - № 3, 2013
45. Васильева Н.А., Лагутина М.Л. Проект «Евразийский экономический союз» в оценках экспертного сообщества // Вестник международных организаций, - № 4, 2013
46. Воробьев В.П. Пути оптимизации институциональной системы СНГ //СНГ. Ежегодник //Институт актуальных международных проблем ДА МИД России. – М.: Восток – Запад, 2007
47. Головнин М.Ю., Ушкалова Д.Ю. Интеграционные проекты в регионе // Евразия в поисках идентичности / Под ред. С.П.Глинкиной. - М., СПб., 2011. С. 185–187.
48. Гринберг Р.С. Весна Евразийского союза: хрупкие надежды // Мир перемен. – 2012. – № 1.
49. Двадцать лет СНГ: состояние и перспективы: материалы международной научно-практической конференции. – М.: Институт стран СНГ, 2012
50. Жильцов С.С., Воробьев В.В., Бурганова И.Н. Сценарии
51. межгосударственной интеграции на постсоветском пространстве в рамках СНГ //Известия Российского государственного педагогического университета. - №4(22), 2006
52. Косикова Л.С. Трансформации в СНГ и их последствия для отношений с Россией // Россия и Центрально Восточная Европа: трансформации в конце XX - начале XXI века. В 2-х т. / Под ред. С.П.Глинкиной и И.И.Орлика. - М.: Наука, 2005
53. Лохматов. Е. Евразийское экономическое сообщество: этапы становления // Бюллетень иностранной коммерческой информации. – 24 декабря 2006 Рапота Г. Перспективы евразийской интеграции стран СНГ // Проблемы теории и практики управления. – Кн. 1. – М., 2003
54. Рудов Г.А. Сотрудничество государств Центральной Азии с Россией и другими «векторами воздействия» в регионе \ Тематический сборник. (Учебное пособие). «Геополитические проблемы Евразийского пространства». Москва, «Научная книга», 2006. С. 134-144.
55. Тиммерманн Х. Процессы дезинтеграции и реорганизации СНГ // Мировая экономика и международные отношения. - 1998. - № 4
56. Ушкалова Д., Головнин М. Теоретические подходы к исследованию международной экономической интеграции // Научные доклады ИЭ РАН. - М., 2011.

საქართველოს როლი კასპიის ზღვის ენერგორესურსების ტრანსპორტირებაში

GEORGIA'S ROLE IN THE TRANSPORTATION OF ENERGY RESOURCES OF THE CASPIAN SEA

პაატა აროშიძე

PAATA AROSHIDZE

ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა
რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

Doctor of Economics, Associate Professor of
Batumi Shota Rustaveli state university

ანოტაცია

ნაშრომში განხილულია საქართველოს სატრანზიტო ფუნქცია და კერძოდ საქართველოს როლი კასპიის ზღვის ბუნებრივი რესურსების (ნავთობი, გაზი) ტრანსპორტირებაში. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ კავკასიასა და კერძოდ კასპიის ზღვის რეგიონში, წარმოიქმნა სპეციფიკური სიტუაცია. საქართველოს დამოუკიდებლობის მოპოვებისა და საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დიდი მნიშვნელობა მიენიჭა კასპიისპირა ნავთობის ტრანსპორტირების საკითხს. 70 წლის განმავლობაში, კასპიის ზღვის სტატუსი განსაზღვრული იყო 2 მოსაზღვრე ქვეყნის - საბჭოთა კავშირისა და ირანის მიერ ხელმოწერილი ხელშეკრულებებით: ხელშეკრულება რუსეთის ფედერაციასა და სპარსეთს შორის, რომელიც დაიდო 1921 წლის 26 თებერვალს და ხელშეკრულება საბჭოთა კავშირსა და ირანს შორის, დადებული 1940 წლის 25 მარტს. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ რეგიონში მოქმედებს 5 სახელმწიფო - რუსეთის ფედერაცია, ყაზახეთი, აზერბაიჯანი, თურქმენეთი და ირანი. ეს სახელმწიფოები წარმოადგენენ განსხვავებული მენტალიტეტის, კულტურის, პოლიტიკური და ეკონომიკური მისწრაფებების მქონე ქვეყნებს. რუსეთის ფედერაციას სურს ისეთივე ჰეგემონობა კასპიის რეგიონსა და მთელ კავკასიაში, როგორც მას გააჩნდა საბჭოთა კავშირის დროს, გამოიკვეთილია ირანის ინტერესებიც. ცენტრალურ აზიას სულ სხვა ტიპის პრობლემები გააჩნია - თითოეული ამ ქვეყნიდან მიისწრაფვის თავისი შიდა სიძნელების გადალახვისაკენ. ბოლო პერიოდში გამოიკვეთა ევროპისა და აშშ-ს ინტერესებიც. კასპიის რეგიონზე და კავკასიაზე კონტროლით აშშ ცდილობს ცენტრალურ აზიაში გაიმყაროს პოზიციები და ეს რეგიონი მოწვევით რუსეთის გაგლენას. ამ ფონზე რუსეთი აწესებს გარკვეულ შეზღუდვებს.

საერთაშორისო პროექტებში საქართველოს ჩართულობა მომგებიანია პირველ ყოვლისა საქართველოსათვის. გარდა ეკონომიკური თვალსაზრისისა, მილსადენებს გააჩნია პოლიტიკური დატვირთვა. ის არის გარანტია პოლიტიკური სტაბილურობისა. თუმცა უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ ამ ფაქტორმა რუსეთს ხელი ვერ შეუშალა 2008 წლის აგვისტოში დაებოძა ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენის საქართველოში გამავალი მონაკვეთი. მაგრამ 2008 წლის შემდეგ სიტუაცია შეიცვალა. ევროპა მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ აუცილებელია ალტერნატიული ნავთობ და გაზ მომარაგების არსებობა, რადგან რუსეთის ფედერაციას შეუძლია მის ხელთ ნავთობსადენის სახით არსებული ბერკეტი ნეგატიურად გამოიყენოს.

ჩვენის აზრით, დღევანდელ სიტუაციაში, ევროპისათვის მნიშვნელოვანია საქართველო, ისევე როგორც საქართველოსათვის - ევროპა, რადგან მხოლოდ საქართველოს ტერიტორიის გამოყენებითაა შესაძლებელი ევროპის უსაფრთხო გაზმომარაგება. საქართველოსათვის პროექტის განხორციელება საშუალებას იძლევა ეკონომიკური და პოლიტიკური სტაბილურობისათვის, გარდა ამისა, ეს არის ყველაზე მოკლე გზა ევროინტეგრაციისათვის.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, კასპიის რეგიონი, მილსადენი, ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანი.

Abstract

After the collapse of the Soviet Union, the Caucasus and the Caspian region to establish a special situation. The battle for the development and transportation of Caspian oil. On the agenda was the question of resolving the legal status of the Caspian Sea. The decision of the legal status of the Caspian Sea is of great importance in order to select a route for the transportation of energy resources. Today, through the territory of Georgia laid the Baku-Tbilisi-Ceyhan and Baku - Supsa oil pipeline and South Caucasus gas pipeline, which run parallel to the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline. The Baku-Tbilisi-Dzheyhan- first direct route for transporting oil between the Caspian and Mediterranean seas, the total construction cost of which amounted to 4 billion. US dollars. This route is economical and allows for safe transport of oil over long distances. In addition, the existing oil reduces oil transportation in large numbers across the Bosphorus.

Keywords: Georgia, Caspian region, pipeline, Baku-Tbilisi-Ceyhan

Introduction:

After the collapse of the Soviet Union, the Caucasus and the Caspian region to establish a special situation. The battle for the development and transportation of Caspian oil. On the agenda was the question of resolving the legal status of the Caspian Sea.

During the period of the Soviet Union, the status of the Caspian Sea has been defined by the Treaty signed between the Soviet Union and Iran. After 1991, on the coast of the Caspian Sea were formed 5 states with different political, ethnic and economic aspirations.

Main text:

On the coast of the Caspian Sea has 5 states:

1. The Russian Federation - to the west and north-west by the Caspian Sea, the coastal strip length - 695 km.
2. Kazakhstan - bordering the Caspian Sea to the north, east and northeast of the coastal strip length of 2320 km.
3. Turkmenistan - from the south-east coastal strip length of 1200 km.
4. Iran is bordered on the south, the coastal strip length - 724 km.
5. Azerbaijan - from the southeast, the length of 955 km.

At present, the Caspian region are considered Caucasian sub-region, which includes Russia and Azerbaijan (also can not be ignored the interests of Georgia and Armenia), the sub-region of Central Asia- Kazakhstan and Turkmenistan (their interests are Uzbekistan and Tajikistan) and the southern sub-region, the center of which is the Islamic Republic Iran. In the Caspian region are strongly influenced by the interests of Turkey.

After the collapse of the Soviet Union, the situation in the Caspian region has changed radically. Russia and Iran, who for centuries independently managed the situation in the Caspian region, added Republic- sovereign Azerbaijan, Kazakhstan and Turkmenistan.

Specificity of the Caspian region, and determines that in the region there are big changes, both political as well as economic and geopolitical point of view.

The strategic importance of the region's resource-owner of oil and natural gas based on the amount of resources and geopolitical location. According to the geographical location of the Caspian States have an important place: the region is located in the center of the market of consumers of petroleum and natural gas (Eastern Europe,

West Asia), and among those countries which are major consumers of oil products (to the Middle East and Central Russia). Assessment of stocks of petroleum products very different. In the modern period, it is an active discussion about the oil reserves of the Caspian Basin, as well as their impact on the share of the world market.

Existing natural gas reserves are unevenly distributed among bordering countries. Significant oil and gas reserves have Russia and Iran. These countries account for about 90% of proven reserves.

At present, oil and natural gas in the Caspian region are used more intensively than any other field in the world. According to international experts, Turkmenistan's only natural resources are mined in an amount greater than the average.

Europe as a strategic partner chooses regions of the Caspian Sea and the Black Sea. New rates for the energy security of the European Union is doing precisely on those countries which will pass routes Caspian and Central Asian energy resources and energy supplies will be possible to bypass Russia

The pipelines laid on the territory of Georgia are proof of recognition of Georgia's geopolitical location, which in addition to economic and fiscal values, and have a political meaning. Today, through the territory of Georgia laid the Baku-Tbilisi-Ceyhan and Baku - Supsa oil pipeline and South Caucasus gas pipeline, which run parallel to the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline.

The Baku-Tbilisi-Dzheyhan- first direct route for transporting oil between the Caspian and Mediterranean seas, the total construction cost of which amounted to 4 billion. US dollars. This route is economical and allows for safe transport of oil over long distances. In addition, the existing oil reduces oil transportation in large numbers across the Bosphorus.

South Caucasus pipeline that provides gas exports from the Shah Deniz field in the markets of Azerbaijan, Georgia and Turkey, passes through the territory of Georgia, parallel to the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline. Gas, delivery of which is the South Caucasus Pipeline, is a prerequisite for the diversification of energy sources and future energy security of Georgia.

The Baku-Supsa- first investments "British Petroleum" in Georgia. The pipeline has been operating since 1999. This route makes to the economy of Georgia significant revenue.

Oil pipeline and natural gas to Georgia

pipeline	controller	maximum capacity million. t / year	tariff USD / barrel
Baku-Supsa	BP	5,75	0,18-0,2
Baku-Tbilisi-Dzheyhan	BP	50	0,12-0,14
South Caucasus Pipeline	BP	7400 cubic centimeters	5% or pumped volume in the past year
gas pipeline North-South	International Gas Corporation of Georgia	16000 cubic centimeters	10% pumped volume in the past year

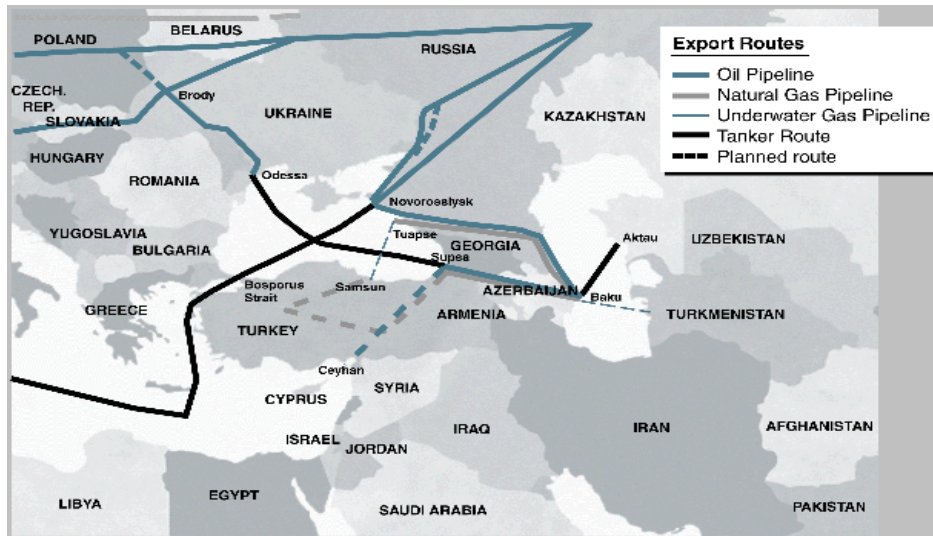
Analysis of the table confirms that the South Caucasus, particularly in Georgia formed a powerful energy corridor, which plays a significant role in the energy security of the world.

April 3, 2009 between the “White Steam Pipeline Company Limited» and the Government of Georgia was issued a Memorandum of Understanding. Under the Memorandum the two sides reflect his own will to cooperate on the implementation of the project pipeline “White Stream”. The “White Stream” provides transportation of natural gas from the Caspian region to Romania and Ukraine, as well as in the future it is planned to provide

Central Europe. Prior to Supsa, ie the Black Sea, natural gas will be supplied for the South Caucasus gas pipeline (Baku-Tbilisi-Erzurum), and where its transportation to Romania will be based on Black Sea through a pipeline on the seabed.

The capacity of the pipeline 8 billion. Cubic meters per year. It will be supplied with gas produced in the Azerbaijani field Shah-Deniz. Later, perhaps, “White Stream” can be connected to the Trans-Caspian gas pipeline. In this case, at the bottom of the sea will be built an additional pipeline, and the full capacity of the pipeline per year will be increased to 24-32 bln. Cubic meters.

Transportation route for Caspian oil

The memorandum further increases the chances of rapprochement of Georgia with the European Union, we are talking about the “White Stream”, which is to supply natural gas in the Caspian region for Europe through Georgia. The project is of strategic importance, through which the pipeline is to be laid on the bottom of the Black Sea, is seen as a significant part of the overall concept of energy security of European countries. The project is supported by the European Union and the United States. The pipeline, whose construction should be completed in 2015, should be laid under the Black Sea at a depth of more than 2 kilometers long and has to supply natural gas in the Caspian region to European countries without unnecessary is problematic without the problems that became more pronounced after the process of so-called Russian-Ukrainian gas war. Europe has become a vital task of delivery of energy resources alternative route, bypassing Russia.

After registration of the memorandum, the Consortium “White Stream” officially began in Georgia, the work required for the technical and economic feasibility. This, once again, to a large extent, will increase the transit potential of Georgia. Naturally, with increasing volume of transit shipments to increase transit revenues itself as the country’s budget and in kind, ie, in situ gas exploration. Accordingly, it will greatly enhance the energy security of Georgia. In addition, the “White Stream” gives Georgia

the opportunity to make a significant contribution to the energy security of European countries.

“White Stream” was competing project Nabucco. Currently, the Nabucco project is closed [6], and the project “White Stream” in its previous form did not realize it was planned because of the changed political situation - as the Crimea is attached to the Russian Federation.

Conclusion

The analysis estimates the transit routes confirms that the pipelines laid on the territory of Georgia, which should be carried out transportation of oil of the Caspian Sea, the most effective, despite the fact that there are many alternative routes.

The geopolitical location of Georgia to be used in this regard, that, first of all, it is acceptable for Georgia, since the transport of petroleum products for it is cost-effective. Development of transit function of Georgia is in the interests of Europe as well as the transportation of oil through the Caucasus Georgia is cheaper, and Europe itself is no longer dependent on one energy supplier.

The modern problem of Georgia - the maximum use of its geopolitical location, which makes it possible to pass through its territory of oil and natural gas of the Caspian Sea and Central Asia, which will bring substantial economic benefits the country.

REFERENCES

1. **Vinogradov S., Wouters P.** The Caspian Sea: Current Legal Problems. 1995. P. 606.
2. **BP Statistical Review of World Energy 2004**
3. **Ismailov E, Papava V.** - The Central Caucasus: Problems of Geopolitical Economy, 2008
4. **Landers J.** – The Caspian Conundrum, 1998
5. **Pauline Jones Luong-** Oil Is Not a Curse: Ownership Structure and Institutions in Soviet Successor States
6. Brian Hoffman - The Oil Price: Where is the Next Buying Opportunity?
7. Управления энергетической информации США, данные ИЦ “Кортес”, МЭА, “Ведомости”, “Время новостей”, РБК, РИА ТЭК, данные ГП “ЦДУ ТЭК”.
8. **Жильцов С.С.** - Геополитика Каспийского региона. М. 2003
9. **Дугин А.** - Основы геополитики, М. 2000
10. Оценки Международного энергетического агентства (МЭА) - потребление «черного золота»
11. **www.bp-georgia.com**

ირინა თავაძე

IRINA TAVADZE

ონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ პროფესორი

PhD in economics, assistant professor, Batumi Shota Rustaveli Shtate University

ანოტაცია

საქართველო, როგორც დამოუკიდებელი ქვეყანა და მსოფლიოს ერთა თანამეგობრობის სრულფუნქციონირებელი წევრი თვრამეტი წლის წინ გაჩნდა პოლიტიკურ რუკაზე. მაგრამ, ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, თითქოს მისი, როგორც სახელმწიფოს ისტორიაც მხოლოდ ამ თვრამეტი წლით შემოიფარგლება. საქართველოს სახელმწიფოებრიობის ხანგრძლივი მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს (2000 წელს ოფიციალურად აღინიშნა ქართული სახელმწიფოს სამი ათასი წლისთავი). ასევე ხანგრძლივია ფულის ემისიისა და მიმოქცევის ისტორიაც საქართველოში.

საქართველოში მოჭრილი პირველი მონეტა გახლავთ ჩვენს წ.აღ-მდე VI საუკუნეში, ე.წ. „კოლხური თეთრის“ მსხვილი ნომინალი - ტეტრადრამა. იგი უიშვიათეს მონეტათა რიცხვს მიეკუთვნება, მაშინ როცა კოლხური თეთრის წვრილი ნომინალები (ტრიობოლები) ათასობითაა ცნობილი კოლხეთის ისტორიული ტერიტორიიდან, რომელიც ძირითადად დასავლეთ საქართველოს მოიცავს.

ტერიტორიაზე მიმოქცევაში მყოფი ფული ყოველთვის არ იყო ორიგინალური ეროვნული ვალუტა. მაგრამ, როგორც კი ოდნავ მაინც სუსტდებოდა საგარეო-პოლიტიკური წნეხი, საქართველოს ხელისუფლება დაუყოვნებლივ ახორციელებდა თავის სუვერენულ რეგალიას - ჭრიდა საკუთარ ფულს.

XIX საუკუნის დასაწყისში საქართველოს რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში მოქცევის შედეგად, დამოუკიდებლობის დაკარგვასთან ერთად შეწყდა უკანასკნელი ქართული ფულის ე.წ. „სირმა აბაზის“ ემისია, რომელიც პოპულარობით სარგებლობდა მთელ კავკასიაში. ამას მოჰყვა, თბილისის ზარაფხანაში რუსულ-ქართული მონეტების ემისია;

1918-1921 წლებში ხდებოდა ამიერკავკასიის კომისარიატისა და დამოუკიდებელი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ბონების გამოშვება, აგრეთვე საქართველოს და ამიერკავკასიის ფედერაციის ბონები, გამოშვებული საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციისა და ანექსიის შემდეგ, 1921-1924 წლებში.

1991 წლის 9 აპრილს გამოცხადდა საქართველოს დამოუკიდებლობა. 1993 წლის 5 აპრილიდან მიმოქცეოდა საქართველოს ეროვნული ბანკის კუპონები 1995 წლის 2 ოქტომბრამდე.

1995 წლის 2 ოქტომბრიდან ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე ერთიან კანონიერ საგადასახადო საშუალებად გამოცხადდა ახალი ქართული ეროვნული ვალუტა „ლარი“. იგი სრულყოფის თვალსაზრისით განიცდის მოდიფიცირებას: 1999 წ., 2002 წ., 2004 წ., 2016 წ.

ქართული ფულის ემისია ეროვნული ეკონომიკის განვითარებისათვის ერთმნიშვნელოვნად განმსაზღვრელია.

საკვანძო სიტყვები: ემისია; დრამა; ტრიობოლი; ქართულ-სახანური მონეტები; ფულის ფუნქციები; ზარაფხანა.

Abstract

Georgia, as an independent country and plenipotentiary member of the world community of nations, appeared on the political map 18 years ago. But it doesn't mean that its state history is limited to this 18 years. Georgia has a history of many centuries (Three thousand year anniversary of Georgian state was officially celebrated in 2000). So long is the history of the emission and circulation of Georgian money as well.

The first coin in Georgia was in VI century BC, large denomination of the so called “Colchis tetri” – Tetrachma. It belongs to the number of rarest coins, whereas small denominations (Triobolis) are known thousands

from the historical territories of Colchis, which mainly cover West Georgia.

The emission of Georgian money lasted for centuries; however, circulated money of the territory of the country was not always original national currency. But as the foreign political pressure weakened, Georgian government immediately implemented its sovereign regalia – cut its own money.

At the beginning of XIX century, after Georgia was converted within Russian Empire, with the loss of independence Georgia ceased the emission of the so called “Sirma abazi” the last Georgian money, which was very popular in the whole Caucasus. This was followed by the emission of Russian-Georgian coins in Tbilisi mint.

In 1918-1921, there were produced Bonis of Transcaucasia Commissariat and Democratic Republic of Independent Georgia, and Georgian and Transcaucasia Federation Bonis as well, released after Soviet Russia annexed and occupied Georgia, in 1921-1924.

On April 9, 1991 Georgian independence was announced. From April 5, 1993 to October 2, 1995 circulated Coupons of Georgian National Bank.

On October 2, 1995, new Georgian National currency “Lari” was announced as a legal tax means on the whole territory of the country. It undergoes modification in order to be perfect: 1999, 2000, 2004, and 2016.

The emission of Georgian money for National economic development is unequivocally determinant.

Key words: *emission, Drachma, Trioboli, Georgian-Sasanian coins, money functions, mint.*

საქართველო, როგორც დამოუკიდებელი ქვეყანა და მსოფლიოს ერთა თანამეგობრობის სრულფუნქციონირების წევრი თვრამეტი წლის წინ გაჩნდა პოლიტიკურ რუკაზე. მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, თითქოს მისი, როგორც სახელმწიფოს ისტორიაც მხოლოდ ამ თვრამეტი წლით შემოიფარგლება. საქართველოს სახელმწიფოებრიობის ხანგრძლივი მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს (2000 წელს ოფიციალურად აღინიშნა ქართული სახელმწიფოს სამი ათასი წლისთავი). ასევე ხანგრძლივია ფულის ემისიისა და მიმოქცევის ისტორიაც საქართველოში.

საქართველოში მოჭრილი პირველი მონეტა გახლავთ ე.წ. კოლხური თეთრის მსხვილი ნომინალი - ტეტრადრაქმა.

ეს ტეტრადრაქმა, ისევე როგორც კოლხური თეთრის მსხვილი ნომინალები - დიდაქმები და დრაქმები, უიშვიათეს მონეტათა რიცხვს მიეკუთვნება, მაშინ როცა კოლხური თეთრის წვრილი ნომინალები (ტრიობოლები) ათასობითაა ცნობილი კოლხეთის ისტორიული ტერიტორიიდან, რომელიც ძირითადად დასავლეთ საქართველოს მოიცავს.

კოლხეთში ვერცხლის ფულის ემისია ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მეექვსე საუკუნეში დაიწყო, მაშინ როცა მონეტა მსოფლიოს სულ რამდენიმე სახელმწიფოში იჭრებოდა, ამდენად კოლხური თეთრი მსოფლიოს უძველეს მონეტათა რიცხვს მიეკუთვნება და თავისი მხატვრული სახითა და ტექნიკური შესრულების დონით ტოლს არ უდებს თანადროული მოწინავე ქვეყნების არც ერთ მონეტას.

კოლხური თეთრის მცირე ნომინალები ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მესამე საუკუნემდე დარჩა ბრუნვაში, როცა მას აღექსანდრე მაკედონელისა და ლისიმაკეს ოქროს სტატერები და ამ სტატერების ადგილობრივი, ქართული მინაერთე-

ბი ჩაენაცვლა და მას უმდეგ საქართველოში ფულის მიმოქცევა არასოდეს შეწყვეტილა, თუმცა ქვეყნის ტერიტორიაზე მიმოქცევაში მყოფი ფული ყოველთვის არ იყო ორიგინალური ეროვნული ვალუტა.

ასე, მაგალითად, ქრისტიანული წელთაღრიცხვის პირველ-მეორე საუკუნეების საქართველოში (იბერიაში ანუ ქართლის სამეფოში) პარალელურად მიმოქცეოდა რომაული და პართული ფული, რაც ბრწყინვალედ ასახავს იმდროინდელ პოლიტიკურ ვითარებას, როდესაც პატარა ქართულ სამეფოს უხდებოდა ბალანსირება ორ ურთიერთმოქიშპო იმპერიასს რომსა და ირანს (პართიას) შორის. მეშვიდე-მეათე საუკუნეებში კი, არაბობის დროს, საქართველოში ისევე როგორც მთელს ახლო აღმოსავლეთში, არბული დირჰემები იბრუნვოდა და თბილისის ზარაფხანაშიც არაბული ყაიდის მონეტებს ჭრიდნენ. ანალოგიური ვითარება იყო XVI-XVII საუკუნეებშიც, სპარსელთა მძლავრობის დროს: ქართლისა და კახეთის მეფეები იძულებულნი იყვნენ ირანის სეფიანი შაფების სახელით მოეჭრათ ვერცხლის ფული თბილისისა და ზაგემის ზარაფხანებში, შესაბამისად.

მაგრამ, როგორც კი ოდნავ მაინც სუსტდებოდა საგარეო-პოლიტიკური წნეხი, საქართველოს ხელისუფლება დაუყოვნებლივ ახორციელებდა თავის სუვერენულ რეგალიას - ჭრიდა საკუთარ ფულს.

ქართული ასომთავრული ზედწერილები მონეტებზე პირველად VI საუკუნეში ჩნდება: ქართლის ერისმთავრები გუარამი, ჯუანშერი და სტეფანოზი ჭრიან ვერცხლის მონეტებს, რომლებიც ირანის შაჰის პორმიზდ IV (579-590 წ.წ) დრაქმის ტიპს იმეორებს და ზედ თავის სახელებს აწერენ. ამავე ტიპის ანონიმურ ქართულ-სასანურ მონეტებზექრისტიანული სიმბოლოური ჯვარია გამოსახული, ან ავერსზე, შაჰის პორტრეტის გერდით, ან რე-

ვერსზე, სადაც ჯვარს უკავია სასანელთა უდიდესი სიწმინდის - ცეცხლის ადგილი საკურთხეველზე.

ქართულ-სასანური მონეტები საკმაოდ იშვიათ მონეტათა რიცხვს მიეკუთვნება. X-XII საუკუნეები საქართველოს უდიდესი პოლიტიკური და ეკონომიკური აღმავლობის ხანაა. არაბთა ბატონობიდან თავდასხნილი მძლავრი შემოქმედებითი პოტენციალით არის დამუხტული და მისთვის აღარ არსებობს დაუძლეველი წინააღმდეგობა. ამიტომაც, რომ სწორედ ამ დროს აღწევს შუა საუკუნეების ქართული ხელოვნება, ხუროთმოძღვრება, დაზგური და მონუმენტური ფერწერა, ოქრომჭედლობა, ქანდაკება, პროფესიული მუსიკა-მანამდე (და შემდეგაც) მიუწვდომელ სიმაღლეებს რომელიც დღესაც გაცეცხას და აღტაცებას იწვევს. ამავე ეპოქაში იქმნება ქართული ლიტერატურის - მხატვრული პოეზიისა და პროზის შდევრები, რომელთა გვირგვინია შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“, მაღალ დონეს აღწევს იტორიოგრაფია; იქმნება საისტორიო თხზულებათა კოდექსი „ქართლის ცხოვრება“. საქართველოში ორი უმაღლესი სასწავლებელი - იყალთოს და გელათის აკადემიები მოქმედებდა, სადაც ჰყვარდა მეცნიერება - თეოლოგია, ფილოსოფია, მათემატიკა, ასტრონომია, მედიცინა. შემონახულია სათანადო ტრადიციები.

მეათე საუკუნის ბოლოს წვრილ-წვრილი დამოუკიდებელი ქართული სამეფო-სამთავროების გაერთიანების შედეგად შეიქმნა საქართველოს ერთიანი მძლავრი მონარქია, რომელმაც სულ ცოტა ხანში ბიზანტიის იმპერიასაც კი გაუწია სამხედრო დაპირისპირება. XII საუკუნეში საქართველოს სამეფო წინააზიის უძლიერეს სახელმწიფოდ იქცა და მისი ტერიტორია მთელ კავკასიას მოიცავდა, რაც აისახა საქართველოს მეფეთა ტიტულატურაში: „მეფე აფხაზთა, ქართველთა, რანთა და კახთა, სომეხთა და მოვაკანელთა, შაჰან-შა და შირვან-შა“.

ბრიტანეთის მუზეუმში დაცულია დავით IV აღმაშენებლის უნუკალური მონეტა, რომელზეც დავითი მოხსენიებულია - აფხაზთა, ქართველთა, რანთა და სომეხთა მეფედ.

ერთიანი საქართველოს მეფეების - დემეტრე I, დავით I V, გიორგი III, თამარის, გიორგი IV ლაშას და რუსუდანის მონეტებზე შედარებით მოკლე ქართული ზედწერილების პარალელურად ვრცელი არაბული (ხანდახან სპარსული) წარწერებია ამოტვიფრული. როგორც ჩანს, ამ ხერხს საქართველოს ხელისუფლება იმ მიზნით მიმართავდა, რომ ქართული ფული უფრო იოლად გასულიყო აღმოსავლეთის ქვეყნებში, რომლებთანაც საქართველოს ოდითგანვე მჭიდრო სავაჭრო - ეკონომიკური ურთიერთობები აკავშირებდა და სადაც ძირითადი საურთიერთობო ენა არაბული იყო. ამ ზედწერილებში საქართველოს ხელისუფალნი მეფეთა მეფედ და მესიის მახვილად და დედო-

ფალთა დედოფლად და მესიის თაყვანისმცემლად მოიხსენიებენ. სანიმუშოდ მოვიტანთ თამარის 1187 წელს მოჭრილი მონეტის ლეგენდის თარგმანს: „დედოფალი დიდებული, მშვენიერა ქვეყნისა და სარწმუნოებისა, თამარ, გიორგისა, მესიის თაყვანისმცემელი. განადიდოს ღმერთმა ძლევანი მისნი, განადიდოს ღმერთმა დიდება მისი, განაგრძოს ჩრდილი მისი და განამტკიცოს კეთილდღობამისი.“

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია ის, ერთი შეხედვით უცნაური გარემოება, რომ საქართველოს სამეფოს ამ ოქროს ხანაში, დემეტრედან გიორგი ლაშამდე ჩათვლით, ფული მხოლოდ სპილენძისა იჭრებოდა, თუმცა, თი მონეტებზე ამოტვიფრულ ქართულ და არაბულ წარწერებს დაუფჯერებთ, ისინივერცხლის ფული, ღირჰმებია. ამდენად ცხადია, ეს მონეტები საკრედიტო ფული იყო, რომელიც იძულებითი კურსით იბრუნებოდა.

საქართველოს მეზობელ ისლამურ ქვეყნებშიც და შუა აზიაშიც იმ დროს ასევე მხოლოდ სპილენძის ფული იჭრებოდა. ვერცხლის ემისია საყოველთად შეწყვეტილი იყო.

„ვერცხლის კრიზისის“ - ასე უწოდებენ ამ პერიოდს სპეციალურ ლიტერატურაში - აიხსნა იმით, თითქოს ამ დროს ... მიზეზის გამო გამოიღია ან ძლიერ შემცირდა ვერცხლის მარაგი აღმოსავლეთში, კრიტიკას ვერ უძლებს, რადგან სწორედ ამ დროსაა ვერცხლის უამრავი ჭურჭელი და ჯვარ-ხატები საქართველოში და არც წერილობით წყაროებში იგრძნობა თვალ-მარგალიტისა და ოქრო-ვერცხლის ნაკლებობა, გავიხსენოთ, თუნდაც „ვეფხისტყაოსანის“ შესაბამისი პასაჟები.

ფული შოთა რუსთაველს მრავალგზის აქვს მოხსენიებული „ვეფხისტყაოსანში“, მაგრამ არა „ფულის“ სახით, არამედ როგორც ისინი ძველად იქოდებოდნენ. იგი ფულის აღმნიშვნელად ხმარობს იმ ლითონის სახელქოდებებს, რომლებიც სანაც იჭრებოდა ფული: ოქრო, ვერცხლი, რვალი, სპილენძი. უფრო შირად ფულის აღმნიშვნელად ხმარობს ოქროს. მაგალითად, ნურადინ ფრიდონისკენ მიმავალი ტარიელი და ავთანდილი გზაში იყიდიან ცხენს, რაშიც გადაიხდიან ოქროს:

„მუნ, ვაჭარმან, ოქროს ფასად ცხენი მისცა, არა უძღვნა“ (1360).

აქ ოქროთი აღნიშნულია ფული. გარდა ოქროსა „ვეფხისტყაოსანში“ ნახმარია აგრეთვე ტერმინები: „წითელი“, „მადრიბული“, „ვერცხლი“, „რვალი“ (სულხან-საბას განმარტებით რვალი არის სპილენძისა და თუთიის შენარევი ლითონი, რომლისგანაც იჭრებოდა ფული). აგრეთვე, სხვადასხვა ქვეყნის მონეტების სახელწოდებანი: მაგალითად, ოქროს ფულის აღსანიშნავად იყენებდნენ - „დრაჰკანი“, „პერპერა“, „დრაჰმა“, „ხატაური“.

ფულის გაგებით რუსთაველი ხმარობს „ვერცხლსაც“. საქართველოში დავით აღმაშენე-

ბლამდე იჭრებოდა ვერცხლის ფული. დავით აღმაშენებლის რეფორმებს შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს მის მიერ ჩატარებულ ფულის რეფორმას, როგორც ნუმისმატიკურს, ისე საკუთრივ ფულის და ფინანსურის მხრივ. დავით აღმაშენებელმა შეცვალა მონეტის არა მარტო ეროვნული სახე, არამედ მისი შინაარსიც - ვერცხლის მაგიერ სპილენძს დააწერა, რომ ის მიიღება, როგორც თეთრი.

ვერცხლის ნაცვლად სპილენძიდან გამოჭედეს ფული გიორგი III-მ, თამარ მეფემ, ლაშა გიორგიმ და ნაწილობრივ, რუსუდანმაც. ამგვარად, შოთა რუსთაველის ეპოქაში ქართული ვერცხლის ფული არ იჭრებოდა, მაგრამ ბრუნვაში იგი მაინც იყო - ნაწილი ძველად მოჭრილი და ნაწილი უცხოური.

ფულის ლითონებს შორის შოთა უპირატესობას ანიჭებს ოქროს. მას ხშირად, როგორც ავღნიშნეთ, ფულის აღმნიშვნელად ხმარობს და ოქროს სხვადასხვა ფასეულობათა შორის თვლის მყარად. ავთანდილისა და თინათინის ქორწილზე უხვად გაცემული დასახელებისას შოთა რუსთაველი წერს:

„გაბედით და წასადლებად ატლასი და ოქრო მყარი“ (1939).

მართალია, შოთა რუსთაველი ღირებულების პრობლემას არ იცნობდა, მარამ სხვადასხვა ფასეულობათა შორის ემპირიულად იცნობდა ოქროს სიმყარეს, მის სიმტკიცეს, მის უცვლელობას ფასთა მოძრაობაში [1. გვ., 124-125].

შოთა რუსთაველს აქვს მოცემული ოქროს, როგორც ფულის, ყველა დამახასიათებელი ფუნქცია ემპირიული გაკების გათვალისწინებით. ფულის როგორც ღირებულების საზომის ფუნქციის შემეცნებას აბრკოლებდა ფეოდალიზმის პირობებში საერთო ბაზრის შექმნისულობა და ადგილობრივი ხასიათი. მიმოსვლა გაძნელებული იყო, რაც რასაკვირველია ხელს უშლიდა ფულის, როგორც ღირებულების საზომის ფუნქციის განვითარებას.

შოთა რუსთაველს ფული მოხსენებული აქვს მიმოქცევის საშუალების ფუნქციაშიც. ფული იმოქცევის საშუალების ფუნქციას ასრულებს, რამდენადაც შუამავლობს საქონელმიმოქცევას.

შოთა რუსთაველს ფული მოხსენებული აქვს მიმოქცევის საშუალების ფუნქციაშიც. ფული მიმოცევის საშუალების ფუნქციას ასრულებს, რამდენადაც შუამავლობს საქონელმიმოქცევას.

„ტურფანი სეფედ გარდახსნა, ფასიცა დაათვლევინა“ (1067)

აქ ფული ასრულებს მიმოქცევის ფუნქციას. საქონლის ადგილს იჭერს ნაღდი ფული.

შუა საუკუნეების ფულად მიმოქცევაში წონით მასშტაბის სახელწოდება გამოხატავდა ფულის მასშტაბის სახელწოდებასაც. შემდგომში ლითონის წონის სახელწოდება დაშორდა მის თავდაპირველ წონით რაოდენობას. ამ დაშორე-

ბაში დიდი როლი ითამაშა მონეტების „შერყვნამ“.

შოთა რუსთაველს ფული წარმოდგენილი აქვს გადახდის ფუნქციის სახითაც. ავთანდილი ვეზირს ავალებს, მეფეს თხოვოს ავთანდილის გაშვება ტარიელის დასახმარებლად. საზღაურად მას დიდი თანხის გადახდას პირდება:

„მიაჯე ამოდ გაშვება და თავი გაიმაგრეო, ასი ათასი წითელი შენ ქრთამად შეიწირეო“ (732_{3,4})

„ვეფხისტყაოსანში“ წარმოდგენილია ფულის განძად დაგროვების ფუნქციაც. გაცვლითი ურთიერთობის განვითარებასთან ერთად იზრდება ფულის საზოგადოებრივი ძალაც. იგი ყველაფრის ბატონი გახდა, ამიტომ იზრდება ოქროს მოხვეჭის წყურვილი. შოთა რუსთაველს ეს ასე აქვს გამოთქმული:

„გული კრულია კაცისა, ხარბი და გაუძლომელი“ (709)

შოთა რუსთაველს ფული გადმოცემული აქვს მსოფლიო ფულის ფუნქციაშიც. ადრეულ შუა საუკუნეებში საგარეო ვაჭრობა სჭარბობდა საშინაო ვაჭრობას. ამიტომ ძვირფასი ლითონი უპირატესად მოემსახურებოდა საერთაშორისო გაცვლას. შუა საუკუნეების მეორე ნახევრიდან, საშინაო ბაზრის განვითარებასთან ერთად, ძვირფასი ლითონების მეტი წილი მოემსახურებოდა საშინაო ბაზარს.

შუა საუკუნეებში, მსხვილი საქალაქო ცენტრების შექმნის შედეგად, ფულმა მსოფლიო ფულის ფუნქცია შეიძინა. ამ ცენტრებში თავი მოიყარა ძვირფასი ლითონებით ვაჭრობამ და ისინი საერთაშორისო ანგარიშსწორების ცენტრებად იქცნენ. ასეთები იყვნენ ვეროვის ქვეყნებიდან: ვენეცია, ფლორენცია, ანტვერპენი, ამსტერდამი. ამ ცენტრებში ხდებოდა მონეტებით, ოქროთი და ვერცხლით ვაჭრობა. აქ პლაკატებზე ნავენები იყო უცხოური მონეტების კურსი; აქ ხდებოდა ოქროსა და ვერცხლის მუდამ ცვალებადი საბაზრო ურთიერთობების განსაზღვრა. ლითონური მიმოქცევის სარეზერვო ფონდს წარმოადგენდა ის ძვირფასი ლითონები, რომლებიც გროვდებოდა დახურდავების მთავარ ცენტრებში. ამ ფონდებში წარმოებდა დიდძალი ოქრო-ვერცხლის მოქცევა და მიქცევა, სწორდებოდა რომელიმე სახელმწიფოს ხელისუფლების მიერ დაშვებული დარღვევები.

ფული მსოფლიო ფუნქციას ასრულებს ოქროს სახით. როდესაც ავთანდილი უცხოეთში გასამგზავრებლად მოემზადა, მან „წელთა ოქრო შემოიტყა“ (168₂); ვაჭრობა უცხოქვეყანაში ხდებოდა ოქროთი და ცხადია, სასყიდელი ოქროთი განისაზღვრებოდა. (2. გვ. 126-128)

სრულიად უეჭველია, რომ სპილენძის ემისიაზე შემოთადნისწეული საყოველთაო გადასვლა იყო შედეგი წინა და შუა სახელმწიფოთა უზენაეს ხელისუფალთა დონეზე მიღწეული საერთაშორისო შეთანხმებისა, რომლის მიზანი ჩვენთვის ჯერჯერობით ბუნდოვანია: ყოველ შემთხვევაში, ერთი რამ ცხადია: საკრედიტო ფულის

ხანგრძლივი არსებობა მიმოქცევაში ისე, რომ არ დაინგრეს ეკონომიკა, უცილობლად გულისხმობს საზოგადოების მხრივ ხელისუფლების ნდობის მაღალ დონეს (საქართველოს ეკონომიკა ხომ არ დანგრეულა, არამედ, პირიქით, განსაკუთრებულ აყვავებას განიცდიდა იმ დროს.) და მეორეც: ერთი მხრივ, სპილენძის ფული და, მეორე მხრივ, საერთაშორისო ვაჭრობის ინტენსივობის ის მაღალი დონე, რაც გაცხადებულია XII საუკუნის საქართველოს და წინა აზიის არქეოლოგიაში გულისხმობს საერთაშორისო საბანკო-საფინანსო კავშირების შესაბამისად მაღალ დონესაც, თორემ ნამდვილად წარმოუდგენელია, რომ ვაჭრებს ქვეყნიდან ქვეყანაში აქლემებით ეზიდათ სპილენძის ფულით სავსე საპალნეები.

საყურადღებოა, რომ სწორედ „ვერცხლის კრიზისით“ მოქცეულ ქვეყნებზე გადიოდა ის დიდი აბრეშუმის გზა, რომელმაც ბოლო ხანს ასეთი აქტუალურობა შეიძინა და რომელიც იმ დროს განსაკუთრებით ინტენსიურად მოქმედებდა, რაც ვიფიქროთ შეუძლებელი იქნებოდა სათანადო სახელმწიფოთაშორისო შეთანხმების გარეშე.

XIII საუკუნის 20-იან წლებში მონღოლების შემოსევამ დაარღვია შუა და წინააზიაში არსებული პოლიტიკური წონასწორობა და „ვერცხლის კრიზისიც“ დასრულდა. ამის მაუწყებელი იყო საქართველოში საუკუნეზე მეტი წყვეტილის შემდეგ ვერცხლის ფული მოჭრა, რაც 1230 წელს განახორციელა რუსუდანმა (1222-1245). ამ დროს უნდა დამკვიდრებულიყო სპილენძის ძველი („შავი“) ღირებულებისაგან ვერცხლის დრამის განსახსნავებლად ქართული ტერმინი „თეთრი“, რომელიც საქართველოში საერთოდ ფულის აღმნიშვნელ ერთ-ერთ ტერმინად იქცა. თანამედროვე ქართულ ხურდა ფულსაც ამიტომ ეწოდა „თეთრი“.

XIX საუკუნის დასაწყისში ჯერ ქართლ-კახეთის სამეფო, შემდეგ კი დანარჩენი საქართველო რუსეთის იმპერიის შიდადგენლობაში მოექცა. საქართველოს დამოუკიდებლობის დაკარგვასთან ერთად, ცხადია შეწყდა უკანასკნელი ქართული ფულის, მაღალი ხარისხის (98%) ვერცხლის ე.წ. სირმა აბაზის ემისია, რომელიც პოპულარობით სარგებლობდა მთელ კავკასიაში. მაგრამ ქვეყანას ფული სჭირდებოდა, რუსეთიდან ლითონის ფულის შემოზიდვა კი არ იყო იოლი დიდი მანძილისა და კავკასიის ომის გამო (ქაღალდის ასიგნაციებმა კავკასიაში ფეხი ვერ მოიკიდეს). ამიტომ რუსეთის ხელისუფლებამ 1804 წელს თბილისში აღადგინა ზარაფხანა, რომელიც 1834 წლამდე მოქმედებდა და ერეკლე მეფის დროინდელი სირმა აბაზის სისტემით უშვებდა რუსულ ფულზე უფრო მაღალი სინჯის ვერცხლის სამ ნომინალს - ორ აბაზიანს, აბაზიანს და ნახევარ აბაზიანს, და სპილენძის სამ ნომინალს. მონეტების ქართული ზედწერილები - ავერსზე - „ტფილისი“, რევერსზე კი - „ქართული თეთრი“ (ვერცხლის ფულზე) და „ქართული ფული“ (სპილენძზე), აგრეთვე ნომინალისა და მოჭრის

თარიღის აღმნიშვნელი ასო - ნიშნები. მხოლოდ ვერცხლის მონეტაზე, ქვედა კიდესთან იჯდა ორი რუსული ასო - ზარაფხანის ინიციალები.

რუსულ-წართული მონეტები, ერეკლე მეფის დროინდელ სირმა აბაზთან ერთად, XIX საუკუნის სამოციან წლებამდე დარჩა მიმოქცევაში, მიუხედავად იმისა, რომ იმ დროს უკვე ფართოდ იყო გავრცელებული რუსული ფული. საქართველოში ბოლოს ბრუნვაში მკვიდრად მოიკიდა ფეხი ქაღალდის საკრედიტო ბილეთებმაც, რომლებიც შეუზღუდავად იცვლებოდა ოქროზე.

თბილისის მუზეუმში, ერთადერთი მუზეუმი, სადაც სისტემატიურად გამოფენილია 1917 წლის რევოლუციის შედეგად, 1918-1921 წლებში გამოშვებული ამიერკავკასიის კომისარიატისა და დამოუკიდებელი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ბონები, აგრეთვე საქართველოს და ამიერკავკასიის ფედერაციის ბონები, გამოშვებული საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციისა და ანექსიის შემდეგ, 1921-1924 წლებში.

1991 წლის 9 აპრილს გამოცხადდა საქართველოს დამოუკიდებლობა. 1993 წლის 5 აპრილიდან მიმოქცევაში იყო საქართველოს ეროვნული ბანკის კუპონები 1995 წლის 2 ოქტომბრამდე.

1995 წლის 2 ოქტომბერს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე ერთიან კანონიერ სავადასახადო საშუალებად გამოცხადდა ახალი ქართული ეროვნული ვალუტა „ლარი“. მიმოქცევაში შევიდა - 1,2,5,10,20,50 და 100 ლარის ღირებულების საბანკო ბილეთები. სიტყვა „ლარი“, რომელიც შეირჩა ქართული ეროვნული ვალუტის ძირითადი ერთეულის სახელწოდებად, ძველი ქართული სიტყვაა და ნიშნავს, ზოგადად განძს, ქონებას; ხოლო „თეთრი“, რომელიც ლარის მეასედ ნაწილს ეწოდება, ასევე ძველი XIII საუკუნიდან დამკვიდრებული ქართული სამონეტო ტერმინია.

1999 წელს, სრულყოფის თვალსაზრისით, მოდიფიცირებულ იქნა 1995 წლის ემისიის ყველა ნომინალის ბანკნოტები, ხოლო 2002 წელს 1999 წლის ემისიის მხოლოდ 1,2,5 და 20 ლარის ღირებულების ბანკნოტები, ხოლო 2004 წელს 50 და 100 ლარის ღირებულების ბანკნოტები. 2016 წელს მოხდა ასევე 20, 50 და 100 ლარის ღირებულებების ბანკნოტები.

ყველა ნომინალის ბანკნოტის ავერსზე წარმოდგენილია ქართული წარწერები: „საქართველო“, „საქართველოს ეროვნული ბანკი“, ნომინალის დასახელება, საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტისა და ფინანსთა მინისტრის ხელმოწერები, თარიღი და შეიღებულავიანი ბორჯდალოს გამოსახულება, ხოლო რევერსზე - ინგლისურენოვანი წარწერები: „GEORGIA“ და ნომინალის დასახელება.

ქართული ფულის ემისია და განახლება თანამედროვე ეკონომიკის განვითარების თანამდევნი და შეუქცევადი პროცესია.

ლიტერატურა

1. ჩანტლაძე ვ., ფულის, კრედიტისა და ფინანსების ისტორია. თბ., სახ. უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1986-1987, I-II-III ნაკვეთი;
2. ჩანტლაძე ვ. ფულის, კრედიტისა და ფინანსების ისტორია. ლექციების კურსი ეკონომიკური ფაკულტეტის სტუდენტებისათვის. თბ., სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1986;
3. ჭითანავა ნ. გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები, თბ. საქართველოს ეკონომიკურ სამინისტროსთან არსებული ეკონომიკისა და სოციალური პრობლემების ინსტიტუტი. ს/ინტი, 1999, ნაწ. 2;
4. პაპავა ვლ. საქართველო საბაზრო ეკონომიკის გზაზე. თბ., „მეცნიერება“, 1995;
5. ფული საქართველოში. ი. მანაგაძის რედაქტ. - თბ., საქართველოს ეროვნული ბანკი, 2001;
6. ჯავახიშვილი ნ. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ბონები (1919-1921) - თბ., საქართველოს ეროვნული ბანკი, 1998;
7. [http://www.nbg.gov.ge/nbg-ntw-geo/about the bank/qartuli poli.htm](http://www.nbg.gov.ge/nbg-ntw-geo/about%20the%20bank/qartuli%20poli.htm)

REFERENCES

1. Chantladze f. Money, credit and financial history. - Tb. Fine. University Press, 1986-1987, I-II-III area
2. Tchitanava m. Socio-economic problems of the transitional period. - Tb. Ministry of Economy of the economic and social problems instituti.s / Inti, 1999, Part. 2
3. The analyst vl.sakartvelo market economy on the road. - Tb. "Science", 1995
4. Money in Georgia. I. Managadze Edit. - Tb. National Bank of Georgia, 2001.
5. N. Javakhishvili. Bonebi of the Democratic Republic (1919-1921) - Tb. National Bank of Georgia, 1998.

საინვესტიციო პოლიტიკა და პროექტებზე მოქმედი რისკ-ფაქტორები

INVESTMENT POLICY AND RISK FACTORS MAKING INFLUNCE AT PROJECTS

სულხან დევაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის
ფაკულტეტის დოქტორანტი

SULKHAN DEVADZE

Batumi Shota Rustaveli State University
Faculty of Economy and Business
Student of Doctoral Studies

ანოტაცია

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში აუცილებელი გახდა ყველა დარგის გადახალისება. განსაკუთრებით ამ პრობლემამ თავი იჩინა სამრეწველო სექტორში, რომელიც მოითხოვს სრულ გადაიარაღებას, ახალი სისტემის ჩამოყალიბებას და განვითარებას.

ამ პირობებში საინვესტიციო პოლიტიკაში განსაკუთრებული ადგილი დაიკავა შემოსავალსა და რისკის დონეს შორის ურთიერთკავშირის კონცეფციამ, რომლის არსიც მდგომარეობს ამ ორ ეკონომიურ კატეგორიას შორის პირდაპირ პროპორციულ დამოკიდებულებაში.

ინვესტიციები უზრუნველყოფს კვლავწარმოების უწყვეტობას. ხელს უწყობს საწარმოო, ინოვაციური და სოციალური პროექტების რეალიზაციას, მონაწილეობს წარმოების მოცულობის ზრდასა და საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტიანობის შემდგომი ამაღლების პროცესში. ეკონომიკური კრიზისის პირობებში ინვესტიციები წარმოადგენს ყველაზე მნიშვნელოვან საშუალებას სოციალური და საწარმოო პოტენციალის სტრუქტურული გარდაქმნისა და მისი ბაზრისადმი დაქვემდებარებაში.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ინვესტიციების ძირითადი ეტაპების კლასიფიკაცია საშუალებას იძლევა განისაზღვროს ამ პროცესის სახელმწიფო რეგულირების მიმართულებები.

აღსანიშნავია, რომ მიმდინარე და საპროგნოზო ეტაპებზე მაკროეკონომიკური პარამეტრების დაგეგმვა ემყარება ორ მთავარ ფაქტორს, რომელთაგან ერთ-ერთია პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდა. ეს პროცესი უნდა ეყრდნობოდეს ფისკალური პოლიტიკის შესაბამის ცვლილებებს, სტრუქტურულ და ინსტიტუციურ რეფორმებს, რათა ეკონომიკის დროებითი გამოცოცხლების საფუძველზე, საფინანსო-საბანკო სისტემის მონაწილეობით, უზრუნველყოს გრძელვადიანი ზრდა. რაც უმთავრესია საინვესტიციო პოლიტიკაში ეს არის როგორც საინვესტიციო გარემო იქნება ქვეყანაში.

თუ საქართველოში შესაძლებელი გახდება საინვესტიციო პროექტების ბაზრის შექმნა, მაშინ მოცემულ ბაზარზე ოპერაციების განხორციელება ინვესტორებისათვის საინტერესო იქნება იმ შემთხვევაში, თუ ამ ბაზარზე განხორციელებული დაბანდების საშუალო შემოსავლიანობა გადააჭარბებს სხვა ბაზრების შემოსავლიანობას,

საკვანძო სიტყვები: ინვესტიციები, საინვესტიციო პოლიტიკა, საინვესტიციო გარემო, საინვესტიციო მენეჯმენტი, საინვესტიციო პროექტი, საინვესტიციო რისკები, საინვესტიციო პროცესი.

Abstract

In the terms of market economy it appeared inevitable to renovate all the fields. This problem is mostly vivid in industrial sector which requires full transformation, creation of a new system and development.

In investment policy the special place has concept about mutual communication between incomes and risk level which implies direct proportional dependence between those two categories.

Investments provides continuation of product manufacturing, it supports carrying manufacturing, innovative and social projects, it plays role in increasing production volume and efficacy of further public production. In the terms of economic crisis investments are the most important possibility for transformation of socio and industrial potential and subordination of it under the market.

The classification of basic stages of investments in market economy terms gives the possibility to determine state regulation directions of this whole process.

It is worth mentioning that planning macro-economic parameters at recent and forecasting stages are based on two basic factors one of which is increasing foreign investments. This process should be based on appropriate

changes of fiscal policy, structural and institutional reforms in order to provide long-term growth with the help of financial-banking system at the basis of temporary revival of economy. Investment environment in a certain country this is what is principally important in investment policy.

If it is possible to create investment project market in Georgia it will be interesting for investors in case if average incomes from these investments will exceed incomes of the other markets.

Keywords: investments, investment policy, investment environment, investment management, investment projects, investment risks, investment process.

შესავალი

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში აუცილებელი გახდა ყველა დარგის გადახალისება. განსაკუთრებით ამ პრობლემამ თავი იჩინა სამრეწველო სექტორში, რომელიც მოითხოვს სრულ გადაიარაღებას, ახალი სისტემის ჩამოყალიბებას და განვითარებას.

ყოველივე ამის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია არსებული თუ მოზიდული ინვესტიციები, რომელთა საშუალებითაც უფრო სრულყოფილად გადაწყდება შექმნილი პრობლემა.

საერთოდ თავისუფალი ფულადი სახსრების მქონე მეწარმე დაინტერესებულია ფულის მოცულობის გადიდებით, ამისათვის მან ფული მომგებიან საქმეში უნდა დააბანდოს და საქმის წარმატებით წარმართვის შედეგად ნამატი თანხა მიიღოს. ამ მიზნის წარმატებით გადასაწყვეტად მას უნდა ჰქონდეს საინვესტიციო ობიექტზე სრულყოფილი წარმოდგენა და შეეძლოს თავისი რესურსების მასთან ოპტიმალური მისადაგება. ეს კი შესაძლებელია მხოლოდ ობიექტის მოდელის ცოდნის პირობებში, რომლის მეშვეობითაც ინვესტორი შეიძლება კაპიტალის დაბანდობის სხვადასხვა სიტუაციების გათამაშებას, მოსალოდნელი პრობლემების წინასწარ წარმოჩენას, მოგების თუ სხვა მისთვის არსებითი პარამეტრების ოპტიმალურ დაგეგმვას.

კვლევის აქტუალობა. კვლევის აქტუალობა მდგომარეობს იმაში, რომ დღესდღეობით ინვესტორი არსებული რთული საინვესტიციო გარემოს არც თუ ისე სახარბიელო საკანონმდებლო ბაზის, დაბალი მსყიდველობითუნარიანი მომხმარებლის და სხვა ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზების გამო ინვესტიციების ჩადების გადაწყვეტილების მიღებას ან ვერ ახერხებს ან მაღალი რისკით აწარმოებს. მას არა აქვს მეცნიერულად სათანადო დასაბუთებული მეთოდიკა, საინვესტიციო პროექტის ოპტიმალური გათვლისათვის, მიუხედავად ეკონომიკური მეცნიერების ამ მიმართულებით განვითარებისა, მაინც არსებული მეთოდიკები და მიდგომები ფრაგმენტულია, არასრულყოფილი და ხედაპირულია. ინვესტიციის საპროგნოზო ეფექტურობის გათვლის მარტივი მიდგომები ინვესტორს დიდი რისკის ქვეშ აყენებს. ხშირად საინვესტიციო პროგრამის განხორციელების დროს წარმოიშობა წინასწარ გაუთვლელი სირთულეები

და პრობლემები, რომელთა მოგვარება ინვესტორს კორუფციული თუ პროტექციონისტული გზებით უხდება.

სტატიის კვლევის მიზანია შემუშავებული იქნას გარკვეული წინაპირობები საინვესტიციო პროცესების ოპტიმიზაციის მეთოდიკის შექმნისათვის, რომლის საშუალებითაც ინვესტორი უფრო გააზრებულად იმოქმედებს, როგორც საინვესტიციო პროგრამის განხორციელების წინა საპროექტო სტადიაზე, ასევე საინვესტიციო პროცესის მიმდინარეობისას.

ჩვენს მიზანს ასევე წარმოადგენს მენეჯმენტის პროცესის ავტომატიზირება ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენებით, რის საშუალებითაც ინვესტორს შეეძლება ოპტიმალურად დაგეგმოს, აკონტროლოს და მართოს საინვესტიციო პროექტი პირველადი გადაწყვეტილების მიღებიდან განხორციელებული საინვესტიციო პროექტის ექსპლუატაციამდე, ისე, რომ ყოველ კონკრეტულ ეტაპზე მას შეეძლება უშუალოდ თავად მართოს საინვესტიციო პროექტი,

კვლევის მეთოდები. კვლევის მეთოდოლოგიური და თეორიული საფუძვლები. სტატიის კვლევის ჩატარების მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენდა უცხოური ინვესტიციების მოზიდვით განხორციელებული პროექტების მართვის საკითხებისადმი მიძღვნილი ქართველი და უცხოელი მეცნიერების შრომები.

ნაშრომის დამუშავების პროცესში გამოყენებულია კვლევის დიალექტიკური მატერიალიზმის, ისტორიული, ლოგიკური, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდი.

თანამედროვე საინვესტიციო თეორიაში დამატებით კრიტერიუმებად განიხილება საინვესტიციო პროექტის შესაძლებლობები (ოპციონები), რომლებიც აზუსტებენ პროექტის მომგებიანობას. წინასწარი თეორიული გათვლებით კონკრეტული საინვესტიციო პროექტი შეიძლება გარკვეულ მომგებიანობას იძლეოდეს, მაგრამ პროექტის განხორციელების რეალურმა პირობებმა შეიძლება გაზარდოს პროექტის მომგებიანობა (მაგალითად, საინვესტიციო სექტორში მონოპოლიურმა მდგომარეობამ, ან ახლად წარმოშობილმა სოციალურ-პოლიტიკურმა მდგომარეობამ, ან ხელსაყრელმა საგარეო-პოლიტიკურმა ვითარებამ, ან მოსალოდნელმა საგადასახადო შედეგებმა და ა. შ.).

იმისათვის, რომ ნებისმიერმა საწარმომ ნორმალურად და ხარისხიანად იმუშაოს, საჭიროა გარკვეული ინვესტიციის - ფულადი სახსრის ჩადება, რასაკვირველია, თუ ეს თანხა ადგილობრივი ინვესტორის მიერ იქნება გაღებული, მეტად სასარგებლო იქნება ქვეყნისათვის. ნებისმიერი ინვესტიციის დროს პირველ რიგში უნდა შესწავლილი იქნას ბაზრის სეგმენტი და მერე მოხდეს ინვესტორის მიერ თანხის ჩადება.

ინვესტიციები უზრუნველყოფს კვლავწარმოების უწყვეტობას. ხელს უწყობს საწარმოო, ინოვაციური და სოციალური პროექტების რეალიზაციას, მონაწილეობს წარმოების მოცულობის ზრდისა და საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტიანობის შემდგომი ამაღლების პროცესში. ეკონომიკური კრიზისის პირობებში ინვესტიციები წარმოადგენს ყველაზე მნიშვნელოვან საშუალებას სოციალური და საწარმოო პოტენციალის სტრუქტურული გარდაქმნისა და მისი ბაზრისადმი დაქვემდებარებაში [2].

საწარმოს მართვის საერთო სისტემასთან ინტეგრირება ხელს უწყობს ინვესტირების მიმართულუბებისა და ფორმირების სწორედ შერჩევას, საინვესტიციო პროექტების ოპტიმალურად დაფინანსებას და საერთოდ ინვესტირების ეფექტიანობას. საინვესტიციო მენეჯმენტი მთავარი მიზნის რეალიზაციის პროცესში წყვეტს შემდეგ ამოცანებს [4].

- ეფექტიანი საინვესტიციო გზით ქმნის საწარმოს ეკონომიკური განვითარების მაღალ ტემპს. საინვესტიციო საქმიანობით რეალიზდება საწარმოს გრძელვადიანი მიზნები; - საინვესტიციო საქმიანობიდან შემოსავლების მაქსიმიზაციის უზრუნველყოფა ხდება საბოლოო ჯამში მომგებიანი ინვესტიციის შერჩევის შედეგად;
- უზრუნველყოფს საინვესტიციო რისკების მინიმიზაციას. ამ დროს აუცილებელია განისაზღვროს საინვესტიციო რისკები და მასთან დაკავშირებული ფინანსური დანაკარგები;
- ფირმის ფინანსური მდგრადობის და გადახდისუნარიანობის უზრუნველყოფა საინვესტიციო საქმიანობის განხორციელების პროცესში არსებითია საინვესტიციო გადაწყვეტილების მიღება, მას თან უნდა ახლდეს ფინანსური მდგრადობისა და გადახდისუნარიანობის ანალიზი.

საინვესტიციო პროგრამების სწრაფი რეალიზაცია ხელს უწყობს ბაზრის კონიუქტურის შეცვლას და საინვესტიციო რისკების შემცირებას [5]. საინვესტიციო მენეჯმენტი იყოფა ფუნქციონალურ ჯგუფებად. ეს ჯგუფებია:

1. საინვესტიციო მენეჯმენტის, როგორც მმართველობითი სისტემის ფუნქციები;
2. საინვესტიციო მენეჯმენტის, როგორც საწარმოს მართვის სპეციალური სფეროს ფუნქციები. პირველი ითვალისწინებს შემდეგ სამუშაოებს:

აოებს:

- საწარმოს საინვესტიციო სტრატეგიის შემუშავება გულისხმობს საინვესტიციო საქმიანობის მიზნებსა და მიზნობრივი მაჩვენებლების სისტემის გრძელვადიანი პერიოდისათვის ჩამოყალიბებას;
- საწარმოს საინვესტიციო საქმიანობის ყველა ასპექტის მიხედვით მმართველობით გადაწყვეტილებათა მიღებისა და რეალიზაციის უზრუნველყოფი ორგანიზაციული სტრუქტურების შექმნა.

საინვესტიციო პოლიტიკა მუშავდება რეგიონალურ, დარგობრივ და სამეურნეო სუბიექტების დონეზე. ისინი მჭიდროდაა ერთმანეთთან დაკავშირებული, მაგრამ მათ რეალიზაციაზე უპირველეს გავლენას ახდენს სახელმწიფო საინვესტიციო პოლიტიკა, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს და შექმნას საინვესტიციო გარემო, რომელიც დაიცავს ინვესტორს.

საწარმოს საინვესტიციო პოლიტიკა არის საწარმოს ფინანსური სტრატეგიის შემადგენელი ნაწილი, რომელიც მდგომარეობს საწარმოო პოტენციალის გაფართოებასა და განახლების უფრო რაციონალური გზების შერჩევასა და რეალიზაციაში.

საწარმოს საინვესტიციო პოლიტიკის შემუშავებას საფუძვლად უნდა დაედოს შემდეგი პრინციპები:

- ეკონომიკური, სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალური ეფექტების მიღწევა;
- უფრო მეტი მოგების მიღება ჩადებულ კაპიტალზე მინიმალური საინვესტიციო დანახარჯების პირობებში;
- სახსრების რაციონალური განკარგვა;
- საწარმოს მიერ სახელმწიფო მხარდაჭერის გამოყენება ინვესტიციების ეფექტიანობის გადიდებისათვის;
- სუბსიდიებისა და საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციების და კერძო უცხოური ინვესტორების შეღავათიანი კრედიტების მოზიდვა;
- კონკრეტული პროექტების რეალიზაციასთან დაკავშირებული საინვესტიციო რისკების მინიმიზაციის უზრუნველყოფა;
- ინვესტიციების ლიკვიდურობის უზრუნველყოფა.

საწარმოს საინვესტიციო პოტენციალის რეალიზაციისათვის რესურსების მოთხოვნილება განისაზღვრება მისი სამეცნიერო და საწარმოო პოტენციალით, რომელიც აუცილებელია ბაზრის მოთხოვნის შესაბამისად პროდუქციის გამოსაშვებად.

ინვესტიციის შედეგად წინასწარი მიზნების მიღწევის განსაზღვრას უზრუნველყოფს საინვესტიციო პროექტი.

ზოგადად საინვესტიციო პროექტების დამუშავების პროცესი შედგება წინა საინვესტიციო, საინვესტიციო და საექსპლუატაციო ეტაპებისა-

გან.

საინვესტიციო პროექტის წარმატებით რეალიზაციისათვის ფინანსური ასპექტების გარდა გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს მენეჯმენტის დონე, ასევე ქვედა რგოლებში მონაწილე კადრების კვალიფიკაცია. ინვესტორმა მუდმივად უნდა ახორციელოს მონიტორინგი საინვესტიციო სამუშაოებზე. ის არც ერთ შემთხვევაში არ უნდა მოეშვას და ბოლომდე მიენდოს თუნდაც კარგ დაქირავებულ მენეჯერებს. კარგი ინვესტორი აწარმოებს საინვესტიციო პროექტის განხორციელების მიმდინარე ეკონომიკურ ანალიზს, არ ელოდება ეტაპის დასრულებას და დინამიკაში აღევნებს ტექნიკურ-ეკონომიურ პარამეტრებს.

იმისათვის, რომ სწორად და საღად წარიმართოს საინვესტიციო პროცესი, ჩვენი აზრით, ერთ ერთი მთავარი პირობაა სწორი საინვესტიციო პოლიტიკის არსებობა. ამ მიზნით კანონმდებლობაში გათვალისწინებულ უნდა იქნას საინვესტიციო კაპიტალის გადასახადებიდან გათავისუფლება გარკვეული დროით, ინვესტიციის დაცვა, რეინვესტიციის(ინვესტირებით მიღებული მოგების ისევ საქმეში უკან ჩადება) წახალისება და ა. შ.

ინვესტიციების განხორციელებისას ყველაზე დიდი შემაფერხებელი პრობლემა, კორუფციასთან ერთად, არის ბიუროკრატია, რაც სერიოზულ ბარიერს უქმნის ყოველ ინვესტორს.

საქართველოს საინვესტიციო გარემოს ნაკლოვანებას წარმოადგენს ასევე ე.წ. დამატებითი ხარჯების მაღალი დონე, მხედველობაში გვაქვს: კავშირგაბმულობის, ტრანსპორტის, ელექტროენერჯის შეფერხებით მიწოდება და აქედან გამომდინარე, მეწარმეების დამატებითი ხარჯების ზრდა მდგომარეობის გამოსასწორებლად.

უცხოელი მეწარმეები ერთხმად აცხადებენ, რომ ყველაზე მეტ პრობლემებს ისინი საგადასახადო ორგანოებთან ურთიერთობისას აწყდებიან. არანაკლებ მნიშვნელოვანი დაბრკოლებაა ქვეყნის არასრულყოფილი საბანკო სისტემაც. იგულისხმება, სესხებზე მაღალი საპროცენტო განაკვეთები და ბანკების მიერ, ძირითადად, მოკლე ვადიანი კრედიტების გაცემა. საინვესტიციო გარემოზე უარყოფითად მოქმედ ფაქტორებს შორის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანია ქვეყანაში არსებული სოციალურ-პოლიტიკური მდგომარეობა.

საქართველოში ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობა დარღვეულია, რაც კიდევ უფრო ართულებს ვითარებას. აქვე აღვნიშნავთ, რომ არსებული სიდინელების გამო მრავალი საინვესტიციო კომპანია იკავებს თავს საქართველოში ინვესტიციების დაბანდებაზე.

ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე ზემოქმედების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინსტრუმენტს სახელმწიფოს საინვესტიციო პოლიტიკა წარმოადგენს. საინვესტიციო პოლიტიკის საშუ-

ალებით შესაძლებელია წარმოების მოცულობის, სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პროცესის დინამიკაზე ზემოქმედება. საერთოდ საინვესტიციო პოლიტიკა გამომდინარეობს მაკრო და მიკრო ეკონომიკური ინვესტირების შერწყმაში. ამიტომ საინვესტიციო პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი პრინციპი იქმნება ყველა ეკონომიკური ბერკეტით - სახელმწიფო შეკვეთებით, საკრედიტო, საგადასახადო, საამორტიზაციო და სხვა მარეგულირებელი ინსტრუმენტებით სახელმწიფოს მიერ საინვესტიციო საქმიანობისათვის მიზანშეწონილი ეკონომიკური გარემოს შექმნით.

სტაბილური საინვესტიციო გარემო ჩვენს ქვეყანაში ინვესტიციების მოზიდვის საწინდარია. საქართველოს საინვესტიციო კანონმდებლობა იხვეწება და ორიენტირებულია მიმზიდველი საინვესტიციო გარემოს შექმნაზე. სახელმწიფოს ამოცანაა შეიმუშაოს მწყობრი, პერსპექტივაზე გათვლილი, დაბალანსებული სახელმწიფო საინვესტიციო პოლიტიკა და შექმნას მისი რეალიზაციისათვის საჭირო სამართლებრივი, ეკონომიკური და ადმინისტრაციული მექანიზმები.

საინვესტიციო პროექტების რეალიზაციის ყველა ქმედებას - ბიზნესიდეის გაჩენიდან პროექტის საექსპლუატაციო ფაზის დადგომამდე - საფუძვლად უდევს აუცილებელი გადაწყვეტილებების ერთობლიობის შემუშავება და მიღება. აღნიშნული გადაწყვეტილების ერთობლიობა შედგება ურთიერთ დამოუკიდებელი (ერთ-ერთის დამუშავება და მიღება არ ეწინააღმდეგება მეორის მიღებას და არ არის მასთან კავშირში), ურთიერთ დამოკიდებული (გადაწყვეტილებები უზრუნველყოფენ ერთმანეთის რეალიზაციას) და ურთიერთგამომრიცხავი (გადაწყვეტილებები არ შეიძლება მიღებულ იქნას ერთდროულად და აუცილებელია ავირჩიოთ ერთ-ერთი) გადაწყვეტილებებისაგან.

რისკები, რომლებიც საინვესტიციო პროექტების რეალიზაციასთანაა დაკავშირებული, არ არსებობენ თავისთავად, კონკრეტული ქმედებისაგან დამოუკიდებლად.

ხშირად ინვესტიციებს განასხვავებენ რისკის მიხედვით. რისკის დროს ინვესტორისათვის ინვესტიციებით მიღებული მოგების შეფარდებითი სიდიდე მოსალოდნელ მოგებაზე ნაკლები შეიძლება აღმოჩნდეს. ამიტომაც როცა საუბარია საინვესტიციო გადაწყვეტილების მიღებაზე, აქტუალური ხდება რისკ - ფაქტორების განაწილების საკითხები. ინვესტიციების ჩადების მოსალოდნელი შედეგების შეფასებისას გამოიყენება სხვადასხვა მეთოდები, როგორცაა:

- „წმინდა მიმდინარე ღირებულების მეთოდი, რომლითაც განისაზღვრება მომავალში მოსალოდნელი შემოსავლების დღევანდელი ღირებულება;
- „უკუგების საპროცენტო განაკვეთი, როდესაც პროექტზე გაწეული დანახარჯები ამ პრო-

ექტის განხორციელების შემდეგ მისაღები შედეგების მიხედვით დგინდება;

- ინვესტიციის „ამოღების“ მეთოდი, რომლის დროსაც განისაზღვრება ინვესტიციაზე გაწეული დანახარჯების ამოღება;
- რისკის ძირითადი ფაქტორები, რომლებიც დგანან ინვესტორის წინაშე კაპიტალდაბანდები სგანხორციელებამდე, შეიძლება შემდეგი სახით ჩამოყალიბდეს:
 - ეკონომიკური რისკი - რომელიც შეიძლება მომდინარეობდეს ქვეყნის ეკონომიკურ სტრუქტურაში მოსალოდნელი მნიშვნელოვანი ცვლილებების შედეგად და ალბათობა იმისა, თუ რამდენად მოახდენს ეს ცვლილებები გავლენას ინვესტიციის მოსალოდნელ უკუგებაზე.
 - ტრანსფერის რისკი - როგორია კაპიტალის გატანის შესაძლებლობა ქვეყნის გარეთ.
 - ინფლაციის რისკი - ინფლაციის არსებული და საპროგნოზო მაჩვენებლები განსაზღვრავს გადახდისუნარიანი მოთხოვნის არსებობას და გასაღების ბაზრების ფუნქციონირებას.
 - ადგილმდებარეობის რისკი - იმ უარყოფითი შედეგების ერთობლიობა, რომელთაც შეიძლება თავი იჩინონ რეგიონში;
 - სუვერენული რისკი - ძირითადად უკავშირდება საგარეო ვალდებულების მომსახურებას და იმის საშიშროებას, რომ მთავრობა ვერ გაისტუმრებს სახელმწიფო ვალდებულებას.
 - პოლიტიკური რისკი - დაკავშირებული ქვეყნის შიგნით მოსალოდნელ სამოქალაქო არასტაბილურობასთან.

თუ საქართველოში შესაძლებელი გახდება საინვესტიციო პროექტების ბაზრის შექმნა, მაშინ მოცემულ ბაზარზე ოპერაციების განხორციელება ინვესტორებისათვის საინტერესო იქნება იმ შემთხვევაში, თუ ამ ბაზარზე განხორციელებული დაბანდებების საშუალო შემოსავლიანობა გადააჭარბებს სხვა ბაზრების შემოსავლიანობას [1].

ფაქტობრივად, საინვესტიციო პროექტის რეალიზაციისას შეგვიძლია დავაკვირდეთ იმ სხვადასხვა გარიგებების ერთობლიობას, რომელიც სრულდება როგორც სხვადასხვა მონაწილეს ან ინვესტორს შორის, ასევე მონაწილეებსა და ინვესტორებს შორის. ყოველი ასეთი გარიგება, რომელიც გარკვეული პირობითაა დადებული, მხა-

რებს აკისრებს შესაბამის ვალდებულებებს.

ცხადია, რომ იმ გარიგებებს, რომლებიც სრულდება ობიექტურად არსებული რისკების სისტემის ჩარჩოებში, პირობის კონკრეტული ხასიათისა და გამოყენებულ ვალდებულებებზე დამოკიდებულებით, შეუძლიათ როგორც გააძლიერონ, ისე შეასუსტონ სხვადასხვა ხდომილების ახდენის შესაძლებლობა, ე. ი. გაზარდონ ან შეამცირონ გარიგების მონაწილეთა რისკი.

იმისათვის რომ საქართველოში საინვესტიციო პროექტების რეალიზაციის და დაფინანსების პროცესში მოხდეს რისკების შემცირება, საჭიროა მათი დაზღვევა. საქართველოს სადაზღვევო კომპანიებმა აუცილებლად უნდა მონახონ საშუალება რაც შეიძლება ხარისხიანად გადაჭრან ზემოთ აღნიშნული პრობლემა. ყოველივე ეს ხელს შეუწყობს უცხოელი ინვესტორების მოზიდვას საქართველოს ეკონომიკის პრიორიტეტულ დარგებში.

დასკვნები

- სასურველია თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიების საფუძველზე შეიქმნას ინვესტირების მართვის ავტომატიზირებული სისტემა, რომელიც ინტერაქტიულ რეჟიმში საშუალებას აძლევს ინვესტორს მარტივად დაადგინოს მისთვის საინტერესო ობიექტის საინვესტიციო მიმზიდველობა, მიიღოს გადაწყვეტილება ინვესტირებაზე, შეადგინოს დაფინანსების ოპტიმალური გეგმა, დინამიკაში წარმართოს ფინანსური ნაკადები, ობიექტის ექსპლუატაციაში გაშვების მომენტიდან დანახარჯების სრულად ამოღების მომენტამდე აწარმოოს კაპიტალის ოპტიმალურად რეინვესტირების დაგეგმარება და დაბანდება. საინვესტიციო პროცესის მიმდინარეობის კვალობაზე აკუმულირებული ინფორმაციული ბაზის საფუძველზე ინვესტორს საშუალება ეძლევა ოპტიმალურად დააკორექტიროს საინვესტიციო სტრატეგია;
- ინვესტირებით დაინტერესებული ბიზნესმენისათვის შესაძლებელია შემუშავდეს საინვესტიციო პროექტის შედგენის მეთოდოლოგია და საინვესტიციო პროცესის მართვის სამუშაო-პრაქტიკული რეკომენდაციები, რომლებიც მათ დაეხმარება დარგში არსებული საინვესტიციო სირთულეების დაძლევაში.

ლიტერატურა

1. ნ.სამსონია, მ.ლომსაძე, მ.თოფურია. საინვესტიციო პროექტის დაგეგმვის მეთოდოლოგიური ასპექტები. სამეცნიერო-ტექნიკური ჟურნალი ლენერგია, 2(50), ნაწ. 2, 2009.
2. რ. მახვილაძე, კ. მახვილაძე, ჯ. ჩოგოვაძე და სხვ. ინვესტიციების თეორია და ანალიზი. რედ.: გ. ლალუნდარიძე, დ. პაპავა. სტუ, თბილისი, 2005, სტუ-ს სტამბა.
3. კიკნაძე ნ. ინვესტიციების მართვა სამეწარმეო ინოვაციურ პროცესებში, 2008 წ.
4. ე.ბარათაშვილი, რ.ქუთათელაძე, ლ.გვაჯაია, გ.ყურაშვილი; „საინვესტიციო მენეჯმენტი, თბ.2011წ.
5. ქოქიაური ლ., ინვესტიციების ბაზარი, თეორია, პოლიტიკა, პრაქტიკა, თბ., 2001.

THE THEORY AND PRACTICE OF MAN'S DOMINATION
IN ECONOMY

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА МУЖСКОГО ГОСПОДСТВА В ЭКОНОМИКЕ

ლიდია ზლოტნიკოვა

სამომხმარებლო კოოპერაციის ბელორუსის
საეკონომიკური
უნივერსიტეტი, ბელორუსი, ქ. გომელი

ZLOTNIKOVA LIDIYA

Cand.Econ.Sci., associate professor. Belaru-
sian trade and economic university of consum-
er cooperation, Republic of Belarus, Gomel

ЗЛОТНИКОВА ЛИДИЯ

к.э.н. доцент, Белорусский торгово-
экономический университет
потребительской кооперации,
Республика Беларусь, г. Гомель

ოლგა რუდენკო

ეროვნული უნივერსიტეტის „ოსტროჟსკის
აკადემიის მართვის გლობალური
სტრატეგიების ინსტიტუტი, უკრაინა, კიევი

RUDENKO OLHA

Doctor of Public Administration, Associate Pro-
fessor, Director of SRI of Public Administration
and Management, Professor of the Department of
Management of Chernihiv National University of
Technology (Ukraine)

РУДЕНКО ОЛЬГА

Институт глобальных стратегий управления
Национального университета «Острожская
академия», Украина, г. Киев

Abstract

The summary Relevance of the appeal to a problem of man's domination in economy is caused by decrease in its efficiency, need of search of new sources of development.

During reforming of society socialization of the person, having received the status of service, I have worsened an economic situation of women. There are unresolved problems of the theory of the latent capital, determination of its value. Still economic science does not pay due attention to forming of a social capital in a family. Still economic science doesn't pay a due attention to forming of a social capital in a family. Costs for education of the new person, forming of bases of moral, social and economic conduct are theoretically not proved, are practically recognized the personal record of a family. In incomplete families most often the woman bears material, moral and social responsibility.

Keywords: socialization, man's domination, latent capital, inequality, values, household, family, woman.

ანოტაცია

ეკონომიკაში მამაკაცის დომინანტობის თემის აქტუალობას განაპირობებს მისი ეფექტურობის შემცირების პრობლემა, განვითარების ახალი წყაროების მოძიების აუცილებლობა.

საზოგადოების რეფორმირების პირობებში ადამიანის სოციალიზაციამ მიიღო მომსახურების სტატუსი, გააუარესა ქალბატონების ეკონომიკური მდგომარეობა. გადაუწყვეტელი რჩება დაფარული კაპიტალის თეორიის პრობლემები, მისი ღირებულების შეფასება. ეკონომიკური მეცნიერებები კვლავინდებურად არ უთმობს შესაბამის ყურადღებას ოჯახში სოციალური კაპიტალის ფორმირების საკითხს. ახალი ადამიანის აღზრდის ხარჯები, ზნეობრივი, სოციალური და ეკონომიკური ქცევის საფუძვლები თეორიულად არ არის დასაბუთებული და პრაქტიკულად ითვლება ოჯახის პირად საქმედ. არასრულ ოჯახებში ძირითადად ქალბატონებს ეკისრებათ მატერიალური, მორალური და სოციალური პასუხისმგებლობა.

საკვანძო სიტყვები: სოციალიზაცია, დაფარული კაპიტალი, მამაკაცის დომინანტობა, ფასეულობები, უთანაბრობა, საოჯახო მეურნეობა, ოჯახი, ქალბატონი.

Обращение к гендерной проблематике в контексте экономического развития обусловлено многими проблемами современного общества. В нашем понимании гендер, прежде всего, характеризует социальные роли мужчин и женщин. По вопросам экономического, политического, социального и даже морально-нравственного неравенства мужчин и женщин написано много статей и монографий. Сложно оценить их информационное и научное содержание. Основное внимание мы хотели бы обратить на теоретическое обоснование мужской экономики и практические механизмы ее господства.

Экономическая наука начала формироваться на этапе разрушения индивидуального производства и формирования массового. Быстрые радикальные изменения в организации производственной деятельности повлекли за собой закономерное обоснование основных источников и механизмов ее эффективности, выраженной в получении выгоды. Не вдаваясь в глубокий анализ развития экономической мысли, обратив основное внимание на теоретические положения классической экономической науки. Ее родоначальником принято считать А. Смита. Огромный, даже по нынешним меркам монографический труд «Исследование о природе и причинах богатства народов» - это первый образец методологического обоснования мужской экономики. Важнейшей отличительной компонентой мужского господства в общественном производстве и государстве является отсутствие слова «женщина». Бесспорно, что любая теория предполагает использование высокого уровня абстракции. В естествознании, которое изучает процессы в неживой природе, отрешенность от реальных условий оправдана. Построение абстрактных моделей физических, химических процессов позволяет глубже проникнуть в суть процесса или явления. Материальное производство, его цели задачи, в реальной жизни сложно отделить от семьи, домашнего хозяйства, воспроизводства человека и т.д. Однако основное внимание А. Смит обращает на рыночные механизмы решения всех экономических проблем. Главными из них ученый назвал личный эгоизм и невидимую руку. В современной интерпретации невидимая рука отождествляется с конкуренцией, а личный эгоизм со стремлением достижения единоличного господства. Первое и второе предполагает борьбу и обязательную победу. Необходимо отметить, что признанный экономист А. Смит не анализирует методы конкуренции. Главное – это победа всех и вся, соответственно, цель оправдывает средства. Классическая экономическая теория лишена социальности, основным предметом интереса, как правило, выступают экономические законы, структуры, ресурсы, факторы, материальные, финансовые ценности, владение собственностью

и т.д. С морально-нравственной точки зрения **безработица** – это сложное социальное и экономическое явление. В экономической теории А. Смита **безработица** – **добровольный выбор человека**. **Благосостояние представляет собой одну из форм физической или умственной силы**, которую человек использует для производства нового материального блага. «Всякий человек должен получать доход из источника, принадлежащего ему лично, должен получать либо от своего труда, либо своего капитала, либо земли».[6, с.53] **Маскулинность экономических отношений А. Смит подтверждает конкретизацией источника дохода. Во времена его творчества женщина была лишена прав на все виды собственности, в том числе и результаты собственного труда.**

Деятельность в домашнем хозяйстве вплоть до XX в. не была предметом экономической науки. Результаты труда в соответствии с экономической теорией признаются и оцениваются только в том случае, если товар продается. Женский труд создает блага для семейного потребления, никогда не выходит на рынок, в соответствии с теорией полезности не имеет цены. Рождение и воспитание детей в экономической теории получило определение воспроизводство рабочей силы. Впервые роль женщины в решении проблем воспроизводства оказалась в поле зрения Т. Мальтуса. В работе «Опыт о законе народонаселения» ученый написал: «Извращение нравов, доведенное до такой степени, что оно препятствует рождению детей, унижает человеческую природу и оскорбляет ее достоинство. Производит такое действие на мужчину и извращает характер женщины, искажая самые привлекательные свойства ее природы. К этому необходимо прибавить, что из всех несчастных созданий, быть может, ни одно не подвергается таким бедствиям и не впадает в такую крайнюю нищету, как те несчастные жертвы проституции, которыми изобилуют большие города». [3] Возражающие оппоненты обязательно обратят внимание на отсутствие в приведенных словах экономических аспектов. Данное положение сложно оспорить. Человек, признанный фактором производства, рождается благодаря женщине. К самым бедным, образно говоря нищим, по оценке ученого относятся женщины, занимающиеся проституцией. Сложно провести анализ экономического положения современных жриц любви. Теоретическая обоснованность продажи тела в настоящее время получило юридическое разрешение на практике. Рекламный бизнес – это узаконенная торговля телом. Периодические возникают дискуссии, в основу которых положены требования экономической легализации проституции. Ее сторонники обосновывают свою позицию необходимостью получения дополнительных